

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**BATI'DA KÜRDOLOJİ ÇALIŞMALARI
VE KURUMLARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Abdülmecit TUĞRUL
2501080756**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali ARSLAN

İstanbul 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TARİH** Anabilim Dalında **2501080756** numaralı **ABDÜLMECİT TUĞRUL**'un hazırladığı "**BATI'DA KÜRDOLOJİ ÇALIŞMALARI VE KURUMLARI**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **12.07.2010 PAZARTESİ** günü saat **09.30**'dayapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulü**.....'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF.DR.ALİ ARSLAN	Kabulü	
DOÇ.DR.HALİL BAL	Kabulü	
.DOÇ.DR. DENİZ EKİNCİ	Kabulü	
YRD.DOÇ.DR FATİH M.SANCAKTAR	Kabulü	
YRD.DOÇ.DR.MUSTAFA SELÇUK	Kabulü	

BATI'DA KÜRDOLAJİ ÇALIŞMALARI VE KURUMLARI

Abdülmecit TUĞRUL

ÖZET

Bu tezde, Batı'da yapılan Kürdoloji alışmaları ve Kürtlerle ilgili çalışmaların yapıldığı aktif kurumlar incelenmiştir. Tezin giriş kısmında Kürdolojinin ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir. Tezin ana metni dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, Avrupa lkeleri ve ABD'de Kürtlerle ilgili yayımlanmış çalışmalar kronolojik bir sırayla ve yayımlandıkları yere göre ele alınmıştır. Ancak konu bütünlüğünü bozmamak amacıyla aynı yazarın farklı tarihteki çalışmaları bir arada verilmiş ve kronolojik sıralamada ilk yayımlanan çalışması yer almıştır. İkinci bölümde, Avrupa ve ABD'deki Kürt Enstitüleri ele alınmıştır. Enstitülerin tarihçeleri, amaçları, yönetim kurulları, gelir kaynakları, faaliyetleri ve varsa yayınları incelenmiştir. nc bölümde, Kürt dili ve araştırmaları eğitimi veren niversiteler ele alınmıştır. Bu niversitelerde Kürtlerle ilgili yapılan çalışmalar, verilen programlar, ders içerikleri ve varsa yayınları incelenmiştir. Dördüncü bölümde, Kürtlerle ilgili faaliyetlerde bulunan ve önde gelen yurt dışındaki Kürt kuruluşları ele alınmıştır. Bu Kürt kuruluşlarının tarihçeleri, amaçları, yönetim kurulları, gelir kaynakları ve faaliyetleri incelenmiştir. Sonuç bölümünde, ülkeler bazında yayımlanan çalışmalar nicelik olarak karşılaştırılmış, hangi dönemde hangi ülke veya ülkelerin daha fazla çalışma yayımladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kürt enstitüleri faaliyet alanları açısından, Kürt dili ve araştırmaları eğitimi veren niversiteler de program içerikleri bakımından karşılaştırılmıştır. Son olarak da, Kürt kuruluşlarının yapmış oldukları faaliyetler değerlendirilmiştir.

KURDOLOGY STUDIES AND ITS INSTITUTIONS

IN THE WEST

Abdülmecit TUĞRUL

ABSTRACT

This thesis investigated the Kurdology studies in the West and the active institutions that inquire the matters about the Kurds. In the introduction part of the thesis, the arise and the development of Kurdology are mentioned. The basic drafting of the thesis is composed of four parts. In the first part , the studies about the Kurds in European Countries and in the United States of America are discussed chronologically and according to the places where they were published. So as not to disjoin the subject the different dated studies of the same writer are given all in one and his first study takes place in the chronologic ranging. In the second part , the Kurdish Institutes in the United States and Europe are handled. The brief history, purposes, administrative councils, sources of income, activities of the institutes and publications, if any, are analyzed. The third part deals with the universities that process in investigations of Kurdish Language. The studies about Kurds, stated programs, course contents and publications, if they have, are discussed. The fourth part is related to the abroad leading Kurdish institutions' works about the Kurds. The brief history, purposes, administrative councils, sources of income, activities of these Kurdish institutions are researched. The conclusion part states the comparison as the works published in the country terms , in quantity. It is tried to be confirmed that which country in which period published more work. Besides that The Kurdish Institutes are compared within their range of action. The universities train Kurdish Language and Studies are compared about the contents of their programs. Finally, Kurdish Institutions evaluated according to their activities they had done.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÖNSÖZ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

KÜRTLERLE İLGİLİ ESERLERİN YAYIMLANDIĞI ÜLKELER

1.1. İtalya	4
1.2. Fransa.....	5
1.3. Rusya.....	12
1.4. İngiltere.....	18
1.5. Almanya.....	27
1.6. Avusturya.....	34
1.7. Belçika.....	35
1.8. Hollanda.....	36
1.9. İsveç.....	37
1.10. Danimarka.....	40
1.11. Norveç.....	41
1.12. Diğer Avrupa Ülkeleri.....	42
1.13. ABD.....	43

2. BÖLÜM

KÜRT ENSTİTÜLERİ

2.1. Paris Kürt Enstitüsü.....	51
2.1.1. Tarihçe.....	51

2.1.2. Amaç.....	52
2.1.3. Yönetim Kurulu.....	52
2.1.4. Enstitüye Destek Verenler.....	53
2.1.5. Finansman.....	53
2.1.6. Faaliyetler.....	54
2.1.6.1. Burs.....	54
2.1.6.1.1.Aranan Şartlar.....	55
2.1.6.1.2.Burs komisyonu.....	55
2.1.6.2. Dil kursları.....	56
2.1.6.2.1.Kürtçe dil kursu.....	56
2.1.6.2.2.Fransızca dil kursu.....	56
2.1.7. Yayınlar.....	57
2.1.7.1. Süreli yayınlar.....	57
2.1.7.1.1. İlişki ve Enformasyon Bülteni.....	57
2.1.7.1.2. Kurmanci.....	57
2.1.7.1.3. Hevi (Umut).....	58
2.1.7.1.4. Studia Kurdica.....	58
2.1.7.2. Enstitü tarafından yayımlanan kitaplar.....	58
2.1.7.3. Okul Kitapları.....	59
2.1.7.4. Geleneksel Kürt Müziği Kasetleri.....	60
2.1.7.5. Videolar.....	60
2.1.7.6. Posterler.....	61
2.2. Brüksel Kürt Enstitüsü	61
2.2.1. Tarihçe.....	61
2.2.2. Amaç.....	61
2.2.3. Finansman.....	62
2.2.4. Enstitünün Onur Üyeleri.....	62
2.2.5. Faaliyetler.....	63
2.2.6. Yayınlar.....	63
2.2.6.1. Süreli yayınlar.....	63
2.2.6.2. Raporlar.....	63
2.2.6.3. Analizler.....	64

2.2.6.4. Broşürler.....	65
2.2.6.5. Kitaplar.....	66
2.2.6.5.1. Hollandaca.....	66
2.2.6.5.2. İngilizce.....	67
2.2.6.5.3. Fransızca.....	68
2.2.6.5.4. Kürtçe.....	68
2.2.6.5.5. Türkçe.....	69
2.3. Washington Kürt Enstitüsü	69
2.3.1. Tarihçe.....	69
2.3.2. Amaç.....	69
2.3.3. Finansman.....	70
2.3.4. Faaliyetler.....	70
2.3.4.1. Halepçe Lisansüstü Tıp Enstitüsü	70
2.3.4.2. Kürdistan Derlemesi	71
2.3.4.3. Dil Kursu.....	72

3. BÖLÜM

KÜRT DİLİ VE ARAŞTIRMALARI EĞİTİMİ VEREN ÜNİVERSİTELER

3.1. Londra Üniversitesi, Şarkiyat ve Afrika Çalışmaları Okulu (SOAS).....	73
3.1.1. Tarihçe.....	73
3.1.2. Amaç.....	74
3.1.3. Yönetim Kurulu.....	74
3.1.4. Okulda Sunulan Programlar.....	74
3.1.5. SOAS Dil ve Kültür Fakültesi Dil Merkezi	75
3.1.5.1. Kürtçe Kursu.....	76
3.1.5.1.1. Kursu Kabul Şartları.....	76
3.2. Exeter Üniversitesi, Beşeri ve Sosyal Bilimler Okulu, Arap ve İslam Çalışmaları Enstitüsü (IAIS).....	77
3.2.1. Tarihçe.....	77
3.2.2. Kürt Çalışmaları Merkezi	77

3.2.3. Akademik Personel.....	78
3.2.4. Lisans Çalışmaları.....	79
3.2.4.1. Kürtçe ile Ortadoğu Çalışmaları.....	79
3.2.4.2. Kürtçe ve Arapça.....	80
3.2.5. Yüksek Lisans Çalışmaları.....	80
3.2.5.1. Programa Kabul Şartları.....	80
3.2.6. Doktora Çalışmaları.....	81
3.3. Indiana Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Kültürleri Bölümü	82

4. BÖLÜM

KÜRTLERLE İLGİLİ YURT DIŞINDAKİ KURULUŞLAR

4.1. Kuzey Amerika Kürt Ulusal Meclisi (KNC).....	83
4.1.1. Tarihçe.....	83
4.1.2. Amaç.....	84
4.1.3. Yönetim Kurulu.....	84
4.1.4. Finansman.....	84
4.1.5. Üyelik.....	84
4.1.6. Faaliyetler.....	85
4.2. Kürt Siyasal Çalışmalar Girişimi (KPSİ).....	87
4.2.1. Yönetim ve Danışma Kurulu.....	87
4.2.2. Faaliyetler ve Yayınlar.....	88
4.3. Kürt İnsan Hakları Projesi (KİHP).....	89
4.3.1. Tarihçe.....	89
4.3.2. Amaç.....	89
4.3.3. Faaliyetler.....	89
4.3.4. Finansman.....	90
4.3.5. Yayınlar.....	91
SONUÇ	92
BİBLİYOGRAFYA	95

ÖNSÖZ

Batı’da Kürtlerle ilgili yapılan ilk çalışma 1787 yılında Maurizio Garzoni’nin hazırlamış olduğu çalışmadır. Bu tarihten itibaren Kürtlerle ilgili farklı ülkelerde birçok çalışma yapılmış, üniversite bünyelerinde Kürtçe bölümleri açılmış, kurslar düzenlenmiş, Kürt kurumları ve Kürt Enstitüleri kurulmuştur.

Avrupa ülkeleri ve ABD’de Kürtlerle ilgili yapılan çalışmaların, Kürtlerle ilgili çalışmaların yapıldığı üniversitelerin, enstitülerinin ve sivil toplum örgütlerinin incelenmeye çalışıldığı bu tezin “Giriş” kısmında Kürdolojinin tarihçesi verilmeye çalışılmış ve kaynak olarak kitaplardan yararlanılmıştır.

Ana metin ise dört bölümden oluşmuştur. Ülkeler bazında Kürtlerle ilgili yayımlanan çalışmaların ele alındığı “Birinci Bölüm”de kütüphaneler ve kütüphanelerin Nadir Yazmalar Bölümü’nden yararlanılmıştır. Kürt Enstitülerin ele alındığı “İkinci Bölüm”, Kürt dili ve eğitimi veren üniversitelerin ele alındığı “Üçüncü Bölüm” ve yurt dışındaki Kürt kuruluşlarının ele alındığı “Dördüncü Bölüm”de ise bu kuruluşların resmi internet adreslerinden yararlanılmıştır.

Tezimin yazılmasında bana danışmanlık yapmayı kabul eden Prof. Dr. Ali ARSLAN’a her türlü yardım ve ilgilerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Abdülmecit TUĞRUL

İstanbul, 2010

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: adı geçen eser
b.s	: basım
çev.	: çeviren
IAIS	: Institute of Arab and Islam Studies -Arap ve İslam Çalışmaları Enstitüsü
KİHP	: Kürt İnsan Hakları Projesi
KNC	: Kurdish National Congress -Kürt Ulusal Kongresi
KPSI	: Kurdish Political Studies Initiative -Kürt Siyasal Çalışmalar Girişim i
NATO	: North Atlantic Treaty Organization -Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü
SOAS	: School of Oriental and African Studies -Şarkiyat ve Afrika Çalışmaları Okulu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
y.y.	: basım yeri yok

GİRİŞ

Kürdoloji, Kürt Dili üzerine akademik bazda inceleme ve araştırma yapan bilim dalına verilen isimdir. Ancak bu terim Kürt dilinin yanı sıra edebiyat, folklor, tarih, kültür gibi alanları da kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Ne var ki bu terimin yerine daha çok *Kürt Çalışmaları* ifadesi kullanılmaktadır. İngilizce *Kurdish Studies*, Almanca *Kurdische Studien*, Fransızca *Etudes Kurdes*, Arapça *Dirasat Kurdiyye* ifadeleri Kürt Çalışmaları ifadesinin bu dillerdeki karşılığıdır.

Kürtçe, İslam Ansiklopedisi “Kürtler” maddesinde belirtildiğine göre batı İran dillerinden biridir. Ancak yine batı İran dillerinden olan Farsça’dan köken itibariyle farklıdır¹. Kürtçe başlıca iki lehçeye ayrılmaktadır: Kuzey Lehçesi de denilen *Kurmanji Lehçesi* ile Baba Kurdi de denilen *Sorani Lehçesi*. Kürtlerin büyük çoğunluğunun konuştuğu *Kurmanji*, Türkiye, Suriye, İran, Irak ve Kafkasya’da Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde konuşulmaktadır. *Sorani* ise Süleymaniye’de konuşulmaktadır².

Kürtlerin kullandığı ilk alfabe Arap Alfabesi’dir. İslamiyeti kabulden sonra Farslar ve Türkler gibi onlar da Arap alfabesini kullanmışlardır. Nitekim şu anda bilinen en eski Kürt edebiyat eserleri bu alfabe ile kaleme alınmıştır. Kürtlerin Latin Alfabesi’ni kullanmaları 1930’lu yıllara rastlamaktadır. Celadet Bedir Xan’ın çalışmaları neticesinde Latin Alfabesi’ne geçiş gerçekleşmiştir. Bedir Xan’ın 1932 yılında Şam’da yayınlamaya başladığı Hawar adlı dergide Latin Alfabesi kullanılmaya başlanmış ve derginin 24. sayısından sonrası tamamen Latin harfleriyle yayınlanmıştır. Latin harflerini temel alan bu Kürtçe alfabe, 8 ünlü ve 23 ünsüz harf olmak üzere toplam 31 harften oluşmaktadır³.

Kürdoloji biliminin başlangıç tarihi 1787 yılı olarak kabul edilir. İtalyan misyoner rahip Maurizio Garzoni’nin yazmış olduğu Kürt Dili ve Grameri adlı kitaptan dolayı da peder “Kürdolojinin Babası” kabul edilir.⁴

---

¹ Viladimir Minorsky, **Kürtler**, İslam Ansiklopedisi, cilt VI, s.1111.

² Emir Celadet Bedir Xan ve Roger Lescot, **Kürtçe Dilbilgisi**, 3.bs., İstanbul, Doz Yay., 1997, s.9.

³ Bedir Xan ve Lescot, **Kürtçe Dilbilgisi**, s.9.

⁴ Basile Nikitine, **Les Kurdes. Etude Sociologique et Historique**, Imprimerie Nationale, Librairie C. Klincksieck, Paris, 1956, s.294’ten aktaran Bilal Şimşir, **Kürtçülük 1787-1923**, 3.bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007, s.46.

Batı'da Kürtlerle ilgili çalışmaların ortaya çıkması 17. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. 17. ve 18. yüzyıllarda Batı'da Kürtlerle ilgili yapılan veya Kürtlerden sözeden çalışmalar büyük çoğunlukla seyyahların, misyonerlerin, subayların ve Doğu'da görevli diplomatların anı, gözlem ve incelemelerinden oluşan çalışmalarıdır. 19. yüzyıldan itibaren Batı'da Kürtlerle ilgili yapılan çalışmalar daha sistematik, daha akademik olup belli amaç ve hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

İngiltere, 1791 yılından 1871'e kadar Rusya'nın, Avrupa'nın en büyük devleti olmasını engellemek amacıyla Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü bazı alanlarda koruma politikası izlemiştir. Osmanlı Devleti'nin 1871'den sonra Almanya'nın güç olarak ortaya çıkmasıyla İngiltere bu politikasını değiştirmiş ve kendi eliyle Osmanlı Devleti'ni yıkıp onun toprakları üzerinde kendisine yakın ve İngiltere'nin çıkarlarını gözetebilecek küçük devletler kurulmasının sağlanması politikasını başlatmıştır. Bu amaçla 1878'de Kıbrıs'ı, 1882'de Mısır'ı işgal etmiş, Anadolu toprakları üzerinde Ermeni devleti kurulması için çabalamıştır. Ancak daha sonra Milli Mücadele başarısı dolayısıyla bundan vazgeçmek zorunda kalmıştır⁵. Ancak Osmanlı Devleti'ni yıpratmak amacıyla İngilizler tarafından Kürtlerle ilgili birçok çalışma yapılmıştır.

Rusya, Kafkasya'ya hâkim olabilmek amacıyla stratejiler geliştirmiştir. İlk etapta Güney Kafkasya, Anadolu ve İran'da dağınık olarak yaşayan Ermenileri kendi kontrollerinde bir araya getirmek ve sonra da genişlemek istemiştir⁶. Bu bağlamda doğrudan ve dolaylı olarak Kürtleri kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Ruslar, konsolosları ve elçilik görevlileri vasıtasıyla bir takım bilimsel ve siyasi çalışmalar yapmışlardır. Ayrıca, Ermeni Eçmiyazin Katogigosu tarafından Zeylani Aşireti Reisi Hüseyin Ağa ile diğer bazı aşiret reislerine, Ruslarla dost olmaları gerektiği ve böylece yardım göreceklere dair mektuplar gönderilmiştir⁷.

Fransa'nın Kürtlerle ilgili çalışmalar yapması 17. yüz yılda seyyahların ve misyonerlerin çalışmalarıyla başlamıştır. Fransa, 19. yüzyıl sonlarında

---

⁵ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (cilt 1-2: 1914-1995)**, 16. b.s, Alkım Yayınları, İstanbul, 2007, s.203.

⁶ Ali Arslan, **Kutsal Ermeni Papalığı, Eçmiyazin Kilisesinde Stratejik Savaşlar**, İstanbul, Truva Yayınları, Nisan 2005, s.39-40.

⁷ Arslan, **Kutsal Ermeni Papalığı, Eçmiyazin Kilisesinde Stratejik Savaşlar**, s.39.

misyonerlerine verdiği görevlerle, Osmanlı Devleti içinde yaşayan çeşitli etnik yapıları ve bilgilerini toplattırımıştır. Ayrıca Kürt alışmaları faaliyetlerinde değişik bir yol izlemiş, Kürtlerin de, Ermeniler gibi aynı arı ırktan olduğu iddiasını ortaya atıp bu politikayı takip ederek, Ermeniler ve Kürtleri birbirlerine yanaştırmak ve ortak politika takip etmelerini temin etmek istemiştir. Ancak Rusya'nın takip et tiği, Kürtlerin başka bir etnik yapı oldukları (İrani) politikası karşısında, arı ırk politikasını kabul ettirmekte pek başarılı olamamıştır. 20. yüzyılda Fransa, Kürtlerle ilgili çalışmaları desteklemiş, yapılan faaliyetleri finanse etmiştir. 1983 yılında kurulan Kürt Enstitüsü bunların en önemlisidir.

ABD'nin Kürtlerle ilgili çalışmalar yapması ve yapılan çalışmaları desteklemesi II. Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. Ancak Amerikalıların Kürtlerle ilgili yaptıkları çalışmaların artması 1970 sonrasına, çalışmaların zirve yapması ise Soğuk Savaş dönemi sonrasına rastlamaktadır.

Geçmişte Kürtlerle ilgili alışmalar Doğu alışmaları, şarkiyat çalışmaları altında yapılırken, günümüzde müstakil kurumlarda, enstitülerde, merkezlerde ve üniversitelerde yapılmaktadır.

1. BÖLÜM

KÜRTLERLE İLGİLİ ESERLERİN YAYIMLANDIĞI ÜLKELER

1.1. İtalya

Kürdolojinin tarihi 1787 yılında İtalyan rahip Maurizio Garzoni'nin İtalyanca olarak yazmış olduğu **Grammatica e Vocabolario Della Lingua Kurda** (Kürt Dili Grameri ve Sözlüğü) adlı eserle başlatılır. Peder Garzoni 18. yüzyılın son çeyreğinde bugünkü Türk-İrak sınırının 30 km kadar ötesindeki Amadia kentinde 18 yıl kadar kalmış ve eserini 1787 yılında Roma'da yayımlamıştır. Bu kitap Kürtçenin ilk sözlüğü ve grameri olarak bilinir.

Garzoni'den sonra yine bir misyoner din adamı olarak Papalık tarafından 1802'de Musul'a gönderilen M.Guiseppe Campanile, 1809'da Mezopotamya Domeniko Misyonu görevlisi olarak atanmıştır. 1815 yılında Napoli'ye geri dönmüş ve Napoli Üniversitesinde Arap dili profesörü olmuştur. Aynı zamanda bir teoloji profesörü olan Campanile, 1818 yılında **Storia della Regione del Kurdistan** (Kürdistan Tarihi) adlı eserini yayımlamıştır. Bu kitap, 1953 yılında Thomas Bois tarafından Lübnan'da "Histoire du Kurdistan" adıyla İtalyancadan Fransızcaya çevrilerek yayımlanmıştır. Aynı eser Heval Bucak tarafından Fransızcadan Türkçeye 2009 yılında "Kürdistan Tarihi"⁸ adıyla çevrilmiştir.

Alessandro De Bianchi'nin 1863 yılında İtalyanca **Viaggi in Armenia, Kurdistan e Lazistan** (Ermenistan, Kürdistan ve Lazistan'a Gezi)⁹ adlı bir kitap yayımlamıştır. De Bianchi kitabında Kürt dili, gelenekleri, dini inançları gibi birçok konudan söz etmiştir.

İsveçli ünlü gezgin Sven Hedin'in 1905 yılında İstanbul'dan başlayıp Hindistan'a kadar süren gezisini anlattığı **Dalla Persia, all'India Attraverso il**

---

⁸ M.Guiseppe Campanile, **Kürdistan Tarihi**, çev. Heval Bucak, İstanbul, Avesta Yayınları, 2009.

⁹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, 2.bs., İstanbul, Deng Yayınları, Ağustos 1991, s.30-31.

Seistan e il Belucistan¹⁰ adlı eserinde Kürtlerle ilgili gözlemlerini de anlatmıştır. Eser, 1912 yılında Milano'da yayımlanmıştır.

İtalya'da Kürtler hakkında yazan araştırmacılardan biri de Mirella Galletti'dir. Galletti 1978 yılında Roma'da yayımlanan **Curdi e Kurdistan in opere Italiane del XIII-XIX secolo** (13. ve 19. Yüzyıl İtalyan Kaynaklarında Kürtler ve Kürdistan) adlı araştırmasında bahsedilen dönem içerisinde Kürtler hakkında yayımlanmış eserleri incelemiştir. Yine, Galletti'nin Roma'da yayımlanan **Sviluppi del Problema Curdo Negli Anni 1976-1978** (1976-1978 Yılları Arasında Kürt Sorununun Gelişimi)¹¹ adlı bir incelemesi daha vardır.

Kürtler üzerine çalışan diğer bir İtalyan da Alessandro Coletti'dir. Coletti'nin **Grammatica e Dizionario della Lingua Curda (Con esercizi letture)** (Kürt Dili Grameri ve Sözlüğü) isimli iki ciltten oluşan eserinin birinci cildi Kürtçe gramer hakkındadır. İkinci cilt Kürtçe İtalyanca sözlük olarak planlanırken, yazının 1985 yılında ölümüyle tamamlanamamıştır.¹²

Son olarak, Mirella Galletti ile Torino'da bir restoran sahibi olan Kerkük kökenli bir Kürt olan Fuad Rahman işbirliğiyle hazırlanmış **Kürt Yemek Kültürü** adlı kitap Avesta Yayınları tarafından 2010 yılında yayımlanmıştır. Kitabın ilk bölümünde, Kürtlerin beslenme alışkanlıkları, damak zevki, mutfak kültürü; ikinci bölümünde, Kürt edebiyatında adı geçen yemekler ve yabancı gezginlere sunulan yemekler; son bölümünde ise, bir dizi yemek tarifi verilmiş, en sevilen ve en meşhur yemeklerden söz edilmiştir.¹³

1.2. Fransa

Fransa'da, Kürtlerden bahseden araştırma ve incelemelerin geçmişi 17. yüzyıla kadar geri gitmektedir. 19. yüzyıl ortalarına kadar yapılan çalışmalar daha çok misyoner, gezgin, arkeolog, araştırmacı ve doğubilimcilerin gezi yazılarından oluşmaktadır. Bunlar; Jean de Thevanot, Jean Chardin, J.B. Tavernier, P.Am.

---

¹⁰ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.31.

¹¹ Rohat, **a.g.e.**, s.31.

¹² Rohat, **a.g.e.**, s.31.

¹³ Fuad Rahman, Mirella Galletti, **Kürt Yemek Kültürü**, çev. Fuat Serdaroğlu, İstanbul, Avesta Yayınları, 2010.

Jaubert, C.F. Volney, Hommaire de Hell, E. Flandin ve P. Coste, E. Bore, P. Müller - Simonis, H. Hyvernet, Henry Binder ve Jacques de Morgan'dır. 1850'li yıllardan itibaren ortaya konulan çalışmalar ise doğrudan Kürtler üzerine yapılan daha sistemli ve akademik çalışmalardır.

Gezi yazılarından ilki, John Chardin'in kısaca Kürtlere değindiği **Voyages du chev. Chardin en Perse et autres lieux de l'Orient** (Şövalye Chardin'in İran ve Diğer Doğu Ülkelerine Yaptığı Yolculuklar) adlı seyahatnamesidir. Bu eser 1686 yılında Amsterdam'da yayımlanmıştır.¹⁴

Diğer bir gezi yazısı, Jean de Thevanot'un 1663 yılında Mısır, Suriye, Mezopotamya, İran, Ermenistan ve Bağdat'a yaptığı gezi izlenimlerini anlattığı, **Voyages de M.Thevanot**, (Bay Thevanot'un Yolculukları) adlı eserdir. Eser, 1689 yılında Paris'te basılmıştır.¹⁵

Jean Baptiste Tavernier de Asya kıtasına 1639-1668 yılları arasında yaptığı altı uzun yolculuğu **Les Six Voyages de Jean Baptiste Tavernier en Turquie en Perse et aux Indes** (J.B.Tavernier'in Türkiye, İran ve Hindistan'a 6 Yolculuğu) adlı seyahatnamesinde anlatmıştır. Tavernier, eserinde İran, Türkiye, Irak'la ilgili gözlem ve anılarına genişçe yer vermiştir. Eser, 1692 yılında Paris'te yayımlanmıştır.¹⁶

Oryantalist Constantin-François Volney, 1787 yılında iki cilt halinde Paris'te yayımladığı **Voyage en Syrie et en Egypte** (Mısır ve Suriye Yolculuğu) adlı eserinde Kürtlerin toplumsal yaşantılarına ve Kürtçeye değinmiştir.¹⁷

P. Amedee Jamben adlı Fransız gezgin **Ermenistan'a ve İran'a Gezi**¹⁸ isimli kitabında Kürtlerden de bahsetmiştir. Kitap 1805 yılında basılmıştır.

1813 yılında, John Mac Donald Kinner adlı gezgin **Anadolu'da ve Kürdistan'da Gezi** isimli iki ciltlik Fransızca bir kitap yayımlamıştır.¹⁹

---

¹⁴ John Chardin, **Voyages du chev. Chardin en Perse et autres lieux de l'Orient**, Amsterdam, Jean Wolters, 1686.

¹⁵ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.48.

¹⁶ Jean Baptiste Tavernier, **Les Six Voyages de Jean Baptiste Tavernier en Turquie en Perse et aux Indes**, Paris, Chez Gervais Clouzier, 1692.

¹⁷ Rohat, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁸ Bilal Şimşir, **Kürtçülük 1787-1923**, 3.bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2009, s.540.

¹⁹ Şimşir, **a.g.e.**, s.540.

Bir dilbilimci olan Pierra Amedee Jaubert 1821 yılında Paris'te yayımladığı **Voyage en Armenie et en Perse** (Ermenistan ve İran'a Yolculuk) adlı kitabında Erzurum, Malazgirt, Beyazıt, Van gibi yerler hakkında bilgiler vermiştir.²⁰

Misyoner rahip Eugenio Bore 1834 ve 1840 yıllarında Paris'te **Correspondance et Memoires d'un Voyageur en Orient** (Doğu'da Bir Gezginin Mektuplaşma ve Anıları) adlı iki ciltlik eserini yayımlamıştır. Eserin ikinci cildinin muhtelif yerlerinde Kürtler üzerinde durmuştur.²¹

E. Flandin ve P. Coste birlikte hazırladıkları **Voyage en Perse** (İran yolculuğu) adlı eserlerinde Türkiye ve İran'da Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler üzerine izlenimlerini aktarmışlardır. Eser Paris'te 1851 yılında yayımlanmıştır.²²

Coğrafyacı Xavier Hommaire de Hell'in **Voyage en Turquie et en Perse** (Türkiye ve İran Yolculuğu) isimli üç ciltlik eseri 1854 yılında Paris'te yayımlanmıştır. Yazar eserinde Diyarbakır, Harput, Bitlis, Tatvan, Van ve Kotur gibi yerlere yapmış olduğu gezi incelemelerine yer vermiştir.²³

Rus doğubilimci A. Chodsko Kürtçenin Sorani Lehçesi üzerine yaptığı **Etudes Philologiguges de la Langue Kurde (Dialecte Suleimanie)**²⁴ adlı çalışmasını 1857 yılında Paris'te yayımlamıştır.

A. Clement'in, 1866 yılında Paris'te **Excursions dans le Kurdistan Otoman, de Kerkuk a Revandouse** (Kerkük'ten Revanduz'a Kadar Osmanlı Kürdistanı'nda Geziler)²⁵ adlı eseri basılmıştır.

Ferdinand Justi, 1873 yılında **Kürtçede Yabancı Sözcükler Üzerine Notlar** adlı çalışmasını; 1878 yılında da **Kürtçede Hayvan İsimleri** adlı çalışmasını Paris'te yayımlamıştır.²⁶

---

²⁰ Pierre Amedee Jaubert, **Voyage en Armenie et en Perse : fait dans les années 1805 et 1806**, Paris: Pelicier, 1821.

²¹ Eugene Bore, **Correspondance et memoires d'un voyageur en Orient**, Paris: Olivier-Fulgence, 1840.

²² Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s. 49.

²³ Xavier Hommaire de Hell, **Voyage en Turquie et en Perse: execute par ordre du gouvernement français, pendant les années 1846, 1847 et 1848**, Paris, P. Bertrand Libraire, 1854.

²⁴ Rohat, **a.g.e.**, s.48.

²⁵ Şimşir, **Kürtçülük 1787-1923**, s. 598.

²⁶ Rohat, **a.g.e.**, s.36.

Fransız Eğitim Bakanlığı tarafından bilimsel bir alan çalışması yapmak üzere görevlendirilen Henry Binder, **Au Kurdistan, en Mesopotamie et en Perse** (Kürdistan, Mezopotamya ve İran'a Doğru) adlı bir eser yazmıştır. Kitap 1887 yılında Paris'te yayımlanmıştır. Bu kitapta Binder, Kürtler üzerine geniş açıklamalarda bulunmuştur.²⁷

P. Müler-Simonis ve H. Hyvernet'in birlikte hazırladıkları **Du Caucase au Golfe Persique a Travers l'Armenia, le Kurdistan et la Mesopotamie** (Kafkasya'dan İran Körfezine, Ermenistan, Kürdistan ve Mezopotamya İçinden) adlı bilimsel çalışmada Kürtler ve yaşadıkları bölgeler hakkında da bilgiler verilmiştir. Eser, 1892 yılında Paris'te basılmıştır.²⁸

Yine 1892 yılında, De Cholet, **Voyage en Turquie D'Asie: Armenie, Kurdistan et Mesopotamie** (Türkiye'ye Yolculuk: Ermenistan, Kürdistan ve Mezopotamya)²⁹ adlı kitabını Paris'te yayımlanmıştır.

1889-1891 yılları arasında Kafkasya'da arkeolojik kazılar yapan, coğrafi ve dilbilimsel incelemelerde bulunan oryantalist Jacques de Morgan 1894 -1905 yılları arasında **Mission scientifique au caucase etudes archeologiques and historiques** (Kafkasya'da Arkeolojik Kazılar ve Bilimsel Görev) adlı eserini Paris'te yayımlamıştır.³⁰

Alman doğubilimcilerinden Albert Socin **Die Sprache der Kurden, Grundriss der İranischen Philologie**³¹ adlı üç ciltlik çalışmasının üçüncü cildinde Kürt dili üzerinde durur. Bu eser 1895 -1901 yıllarında Strassbourg'da yayımlanmıştır.

P. Beidar **Grammaire Kurde** (Kürtçe Dilbilgisi)³² adlı kitabını hazırlarken Musul lehçesini temel almıştır. Kitap 1926 yılında Paris'te yayımlanmıştır.

1908'de Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti, 1912'de Hevi, 1918'de Kürt Teali Cemiyeti, 1927'de Hoybun cemiyetlerinin kurucuları arasında bulunan Dr. Mehme t Şükrü Sekban, **La Question Kurde-Des Problemes Des Minorites** (Kürt Sorunu-

---

²⁷ Henry Binder, **Au Kurdistan, en Mesopotamie et en Perse**, Paris: Maison Quantin, 1887.

²⁸ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.36.

²⁹ Armand Pierre de Cholet, **Voyage en Turquie D'Asie: Armenie, Kurdistan et Mesopotamie**, Paris: E. Plon Nourrit et Cie, 1892.

³⁰ J. De Morgan, **Mission scientifique au caucase etudes archeologiques and historiques**, Paris: Ernest Leroux, 1889.

³¹ Şimşir, **Kürtçülük 1787-1923**, s.598.

³² Rohat, **a.g.e.**, s.52.

Azınlıkların Problemleri)³³ isimli kitabını Fransızca olarak 1933 yılında Paris'te yayımlamıştır. Eser, 1970 yılında Belgelerle Türk Tarihi Dergisi tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Yine 1933 yılında, Messoud Fany'nin **La nation Kurde et son evolution sociale** (Kürt Ulusu ve Onun Toplumsal Evrimi)³⁴ adlı doktora çalışması Paris'te yayımlanmıştır.

1936 yılında Pierre Rondot **Les Kurdes de Syrie, La France Mediterraneenne et Africaine** (Suriye Kürtleri)³⁵ adıyla uzun bir inceleme hazırlamıştır. Eser, Paris'te yayımlanmıştır.

Kamuran Ali Bedirhan ve Lucie Paul Marguerite birlikte **Proverbes Kurdes** (Kürtçe Atasözleri)³⁶ adlı eseri 1936 yılında Paris'te yayımlatmışlardır.

Sorbonne Üniversitesine bağlı olarak 1945 yılında kurulan Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Ulusal Enstitüsünde Kürdoloji Kürsüsü başkanlığına getirilen Roger Lescot'un Kürt folklor derlemelerinden oluşan iki ciltlik **Textes Kourdes** (Kürtçe Metinler)³⁷ adlı eseri 1940-1942 yıllarında Paris ve Beyrut'ta yayımlanmıştır.

François Balsan'ın **Les Surprises du Kurdistan** (Kürdistan'ın Sürprizleri)³⁸ isimli eseri 1945 yılında Paris'te basılmıştır.

Thomas R.P. Bois (Lucien Rambout'un takma adıdır.), **L'Ame des Kurdes a la Lumiere de leur folklore** (Folklor Işığında Kürt Ruhü)³⁹ adlı kitabını 1946 yılında Beyrut'ta yayımlamıştır.

Yine 1946 yılında L. Narlais'in **Le Kurdistan, in En Tere d'İslam** (İslam Ülkesi İçinde Kürdistan)⁴⁰ isimli çalışması yayımlanmıştır.

Lucien Rambout 1947 yılında Paris'te **Les Kurdes et le Droit** (Kürtler ve Hukuk)⁴¹ adlı eserini yayımlamıştır.

---

³³ Mehmet Şükrü Sekban, **Kürt Sorunu**, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı: 3, Menteş Basımevi, 1970.

³⁴ Messoud Fany, **La Nation Kurde et son Evolution Sociale**, Paris: Rodsten, 1933.

³⁵ Şimşir, **Kürtçülük 1924-1999**, s.598.

³⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.54.

³⁷ Roger Lescot, **Textes Kourdes**, Paris, 1942.

³⁸ Şimşir, **Kürtçülük 1924-1999**, s.109.

³⁹ Şimşir, **a.g.e.**, s.109.

⁴⁰ Şimşir, **a.g.e.**, s.110.

⁴¹ Lucien Rambout, **Les kurdes et le droit**, Paris: Les Editions du Cerf, 1947.

Paris Üniversitesi'ne bağlı Yaşayan Doğu Dilleri Ulusal Okulunda Kürtçe dersleri vermiş olan Kamuran Bedirhan **Langue Kurde. Premiere Anne, Tome I-II** (Kürt Dili. Birinci Yıl, cilt I-II)⁴² adlı bir ders kitabı hazırlamıştır. Bu kitap 1953 yılında Paris'te basılmıştır.

Fransa'da Kürdoloji alanında en kapsamlı ve sistemli çalışmayı Bazil Nikitin yapmıştır. Yaklaşık 600 sayfadan oluşan Nikitin'in **Les Kurdes. Etude Sociologique et Historique** (Kürtler, Sosyolojik ve Tarihi İnceleme) adlı eserinin önsözünü ünlü oryantalist Louis Massignon yazmıştır.⁴³ Eser, 1956 yılında Paris'te yayımlanmıştır. 1964 yılında İvan Farizov tarafından Rusçaya çevrilmiştir.

Fransa'daki Kürdoloji çalışmalarına büyük katkılar sağlayan araştırmacılardan Gerard Chailand, **La Question Kurde** (Kürt Sorunu)⁴⁴ isimli bir çalışma hazırlamıştır. Bu eser 1961 yılında Paris'te basılmıştır.

Muhammet Mukri'nin **Kurdologie et Enseignement de la Langue Kurde en URSS** (SSCB'de Kürdoloji ve Kürtçe Eğitimi)⁴⁵ adlı çalışması 1963 yılında Paris'te basılmıştır.

1965 yılında Thomas Bois'in başka bir çalışması **Connaissance des Kurdes** (Kürtlerin Tanınması)⁴⁶ adıyla Beyrut'ta basılmıştır. Aynı eser ertesi yıl "Kürtler" adı altında İngilizceye çevrilmiştir.

Rene Maurites'in **Le Kurdistan ou la la Mort** (Ya Kürdistan Ya Ölüm)⁴⁷ adlı kitabı 1967 yılında Paris'te basılmıştır.

Roger Lescot ile Celadet Bedirhan birlikte **Grammaire Kurde (dialecte kurmandji)** (Kürtçe Gramer)⁴⁸ adlı bir eser hazırlamışlardır. Eser, 1970 yılında Paris'te yayımlanmıştır. Aynı eser 1997 yılında Doz Yayınları tarafından Türkçeye çevrilerek basılmıştır⁴⁹.

İran'da kaldığı dönemlerde, Kürtler üzerine değişik çalışmalar yapmış olan Muhammed Mukri, Paris'te bulunduğu dönemlerde Ulusal Bilim Araştırmaları

---

⁴² Şimşir, **Kürtçülük 1924-1999**, s.101-102.

⁴³ Rohat, **Kürodoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.52.

⁴⁴ Rohat, **a.g.e.**, s.57.

⁴⁵ Şimşir, **Kürtçülük 1924-1999**, s.698.

⁴⁶ Rohat, **Kürodoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.53.

⁴⁷ Şimşir, **Kürtçülük 1924-1999**, s.109.

⁴⁸ Rohat, **Kürodoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.54.

⁴⁹ Roger Lescot ve Celadet Bedirhan, **Kürtçe dilbilgisi**, 3. bs., İstanbul, Doz Yayınları, 1997.

Merkezi'nde Kürdoloji çalışmalarına devam etmiştir. 1970 yılında, daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış olan 14 incelemesini bir kitap halinde **Recherches de Kurdologie Contribution Scientifique aux Etudes İraniennes** (Kürdoloji Araştırmaları, İranoloji İncelemelerine Bilimsel katkı)⁵⁰ adıyla yayımlamıştır.

Yine Mukri'nin 1975 yılında, Yusuf Ziyaeddin Paşa'nın yaklaşık olarak yüzyıl önce İstanbul'da basılan **Dictionnaire Kurde, Arabe de Yusuf Dia'ed din Pacha al-Khalidi** (Kürtçe-Arapça Sözlük)⁵¹ isimli eserini bazı açıklamalar ekleyerek yeniden yayımlamış bir eseri daha mevcuttur.

1975 yılında Joyce Blau'nun **Le Kurde d'Amadiya et du Djabal Sindjar** (Amadiye ve Cebel Sincar Kürtçesi)⁵² adlı kitabı yayımlanmıştır. Kitap Paris'te basılmıştır.

Gerard Chailand, birçok araştırmacının ortak katkılarıyla hazırlanan **Les Kurdes et le Kurdistan** (Kürtler ve Kürdistan)⁵³ isimli eserini 1978 yılında Paris'te yayımlamıştır. Bu eserin Fransızca ikinci baskısı 1981 yılında; İngilizce baskısı 1980 yılında "Kurds and Kurdistan: People Without a Country" adıyla Londra'da; Almanca çevirisi 1984-1986 yıllarında üç cilt halinde "Kurdistan und die Kurden" adıyla Göttingen'de yayımlanmıştır.

Chris Kutschera, 1979 yılında **Le Mouvement National Kurde** isimli kitabını Paris'te yayımlamıştır. Bu kitap Fransızcadan Türkçeye 2001 yılında "Kürt Ulusal Hareketi" adıyla Fikret Başkaya tarafından çevrilmiştir.⁵⁴

Gerard Chaliand'ın önceki çalışmalarına ilaveten 1980 yılında Kürt edebiyatına dair **Anthologie de la Poesie Populaire Kurde** (Kürt Halk Şiiri Antolojisi)⁵⁵ adlı kitabı Paris'te yayımlanmıştır.

1983 yılında Helkewt Hâkim'in **La confrerie des Nasqshbandis au Kurdistan au XIXe s** (19. Yüzyılda Kürdistan'da Nakşibendîlerin Tarikatı)⁵⁶ adlı eseri Paris'te basılmıştır.

---

⁵⁰ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.56.

⁵¹ Rohat, **a.g.e.**, s.56.

⁵² Rohat, **a.g.e.**, s.54.

⁵³ Rohat, **a.g.e.**, s.58.

⁵⁴ Chris Kutschera, **Kürt Ulusal Hareketi**, Paris, 1979. çev. Fikret Başkaya, İstanbul, 2001.

⁵⁵ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.57.

⁵⁶ Rohat, **a.g.e.**, s.56.

Ünlü oryantalist Maxime Rodinson'ın önsözünü yazdığı, Kürt siyasi parti ve örgütleri inceleyen **Les Kurdes Aujourd'hui. Mouvement National et Partis Politiques** (Günümüzde Kürtler, Ulusal Hareket ve Politik Partiler)⁵⁷ adlı eser Christiane More tarafından hazırlanmış ve 1984 yılında Paris'te basılmıştır.

Martin van Bruinessen'in **On yedinci yüzyılda Kürtler ve Dilleri: Kurt Lehçeleri Üzerine Evliya Çelebi'nin Notları**⁵⁸ adlı çalışması 1985 yılında Paris'te yayımlanmıştır.

Fransa'da Kürtlerle ilgili 1930'lu yıllara kadar 20 adet çalışma yapılmıştır. 1930-1990 yılları arasında ise 25 adet çalışma yapılmıştır. Fransa Kürtlerle ilgili çalışmalarında değişik bir yol izlemiş, Kürtlerin de, Ermeniler gibi aynı arî ırktan olduğu iddiasını ortaya atıp bu politikayı takip ederek, Ermeniler ve Kürtleri birbirlerine yanaştırmak ve ortak politika takip etmelerini temin etmek istemiştir. Ancak Rusya'nın takip ettiği, Kürtlerin başka bir etnik yapı oldukları politikası karşısında, arî ırk politikasını kabul ettirmekte pek başarılı olamamıştır .

1.3. Rusya

Rusya sıcak denizlere ulaşma amacını gerçekleştirebilmek için İngiltere gibi benzer stratejiler uygulamıştır. Bu maksatla Rusya, Kürtlerle ilgili faaliyetlerine ve çalışmalarına 1805 yılında başlamış, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve İran'ın bu bölgelere komşu bölgelerindeki konsoloslukları vasıtasıyla faaliyetlerde bulunmuştur. Diyarbakır konsolosu Yakimaniski, Tebriz konsolosu Bonafiyd, Erzurum konsolosu Alexandre Jaba, Binbaşı Loris Malakof ve General Babatov, 1850'li yılların ortasına kadar bu faaliyetlere öncülük yapmışlar ve bizzat görev almışlardır⁵⁹.

Rusya'da Kürtlerden bahseden ilk çalışma P. S. Pallas'ın 1787 yılında yayımladığı **Tüm Diller ve Lehçelerin Karşılaştırmalı Sözlüğü** adlı çalışmasıdır. Eserin 77. bölümünde Kürtçe ele alınmıştır .

⁵⁷ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.57.

⁵⁸ Martin van Bruinessen, **On yedinci yüzyılda Kürtler ve Dilleri: Kurt Lehçeleri Üzerine Evliya Çelebi'nin Notları**, Studia Kurdica, Sayı: 1-3, Paris, 1985.

⁵⁹ <http://www.haberkapisi.com/yazi/-rusyanin-kurtculuk-faaliyetleri-ve-nedenleri-3-7951.htm?interstitial=true> (03.03.2010 tarihinde erişilmiştir.)

P. İ. Lerx, Kırım Savaşı'ndan esir düşen Kürtler arasına girip incelemeler yapmış ve bu incelemeler sonucunda üç ciltlik **İran Kürtleri ve Onların Ataları Olan Kuzey Haldeliler Üzerine Araştırmalar** adlı eserini Rusça olarak 1856, 1857 ve 1858 yıllarında yayımlamıştır.

Polonya kökenli bir Rus olan A. Jaba 1848-1866 yılları arasında Rusya'nın Erzurum Konsolosu olarak görev yapmıştır. Jaba'nın Kürt dili ve edebiyatı üzerine hazırladığı **Recueil de Notices et Resits Kourdes** adlı çalışması 1860 yılında Petersburg'da basılmıştır⁶⁰.

V. Veliaminov Zernof, Şerefhan Bitlisi'nin **Şerefname** adlı eserinin Farsça orijinalini 1860-1862 yıllarında Petersburg'da yayımlamıştır.

M. Lixutin'in daha çok Rus-Kürt askeri ve siyasi ilişkilerini konu alan **1854 ve 1856 Yıllarında Türkiye'nin Asya Kesiminde Ruslar** adlı çalışması 1863 yılında basılmıştır.

Ünlü Fransız oryantalist Silvestre de Sacy'nin öğrencisi olan F. B. Charmoy "Şerefname"yi Rusçaya çevirmiş ve iki cilt halinde 1875 yılında Petersburg'da yayımlamıştır⁶¹.

M. Auguste Jaba tarafından hazırlanan **Dictionnaire Kurde-Français** (Kürtçe-Fransızca Sözlük)⁶² adlı çalışma 1879 yılında Petersburg'da basılmıştır.

Alman doğubilimcilerinden Ferdinand Justi, **Kurdische Grammatik** (Kürtçe Gramer)⁶³ adlı çalışmasını 1880 yılında Petersburg'da yayımlamıştır.

Eugen Prym ve Albert Socin Kürt folkloru üzerine hazırladıkları **Kurdische Sammlungen. Erzählungen und Lieder in den Dialekten, des Tür Abdin und von Bohtan** adlı iki ciltlik eseri, 1887 ve 1890 yıllarında Petersburg'da yayımlamışlardır⁶⁴. Socin, eserin sonuna Kürtçe-Almanca bir sözlük eklemiştir.

Viyanalı doğubilimci Hugo Makas'ın, **Kurdische Texte im Kurmanji Dialekte aus der Gegend von Mardin** (Kürtçe Metinler-Kurmanci Lehçesinde)⁶⁵

---

⁶⁰ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.98.

⁶¹ **Cheref-Nameh on fastes de la nation kourde** çev. Fronçois Bernard Charmoy, St. Petersburg: Commissionnaires de l'Academie Imperiale des sciences, 1875 .

⁶² M. Auguste Jaba, **Dictionnaire Kurde-Français**, St. Petersburg: Commissionnaire de l'Academie Imperiale des Sciences, 1879 .

⁶³ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.98.

⁶⁴ Rohat, **a.g.e.**, s.36.

⁶⁵ Rohat, **a.g.e.**, s.36.

adlı çalışması 1897 yılında Petersburg’da, 1926 yılında da Leningrad’da Almanca olarak yayımlanmıştır.

P. İ. Averiyarov’un Ruslarla Kürtlerin askeri ve siyasi ilişkilerini ele aldığı **19. Yüzyıl Boyunca Rusya, İran ve Türkiye Arasındaki Savaşlarda Kürtlerin Yeri** adlı çalışması Rusça olarak 1900 yılında yayımlanmıştır.

Kars yakınlarındaki Ani Harabeleri üzerinde arkeolojik kazılarda bulunan komisyonun başkanlığını da yapan Rus doğubilimci N. Marr ’ın Kürtlerin etnik kökeni üzerine yazdığı **Yine ÇELEBİ Sözcüğü Üzerine: Ön Asya’daki Kürt Milliyetinin Kültürel Varlığı (Anlamı) Sorunu** adlı çalışması 1910 yılında Petersburg’da basılmıştır.

İslam Ansiklopedisi **Kürtler** maddesinin de yazarı olan ünlü Kürdolog Viladimir Minorsky’nin **Kürtler** adlı çalışması Rusça olarak 1915 yılında Petersburg’da yayımlanmıştır.

Rusya’da 1940-1984 yılları arasında Kürdolojinin çeşitli dallarında 75 tane doktora tezi hazırlandığını belirten Rohat, bunların 15 tanesinin Kürt dili üzerine olduğunu ifade etmektedir. Bu doktora tezlerinden bazıları şunlardır: Zera Yusuf’un **Sorani Lehçesinde Ön ve Arka Takılar** (1956), İsak Sukerman’ın **Kürt Dilinde Varlık isimleri ve Onların Çekimi** (1963), İ. İ. Avaliani’nin **Kürt Dilinde Bileşik Fiiller ve Deyimler** (1969), G. B. Akopov’un **Kürtlerin Ortaya Çıkışlarına İlişkin Problemlerin Eleştirel Tarihi** (1969), Çerkez Bakaev’in **Sovyet Kürtlerinin Dili** (1971), İ. A. Smirnova’nın **Çağdaş İran Dillerinde Cins Kategorisi** (1980)⁶⁶.

D.S. Zavriyev’in, **Kuzeydoğu Türkiye’nin Yakın Tarihi**⁶⁷ adlı çalışması 1949 yılında Rusça olarak Tiflis’te yayımlanmıştır.

Kazan Üniversitesinde İran filolojisi üzerine çalışan İ. N. Berezin’in Kürtçe ve ağızları üzerine yazdığı **Resherches sur les Dialectes Persans** adlı eseri 1953 yılında Kazan’da basılmıştır.

Sokolov adlı Rus İranolog Kürtçeyi diğer İrani dillerle karşılaştıran eserini 1953 yılında yayımlamıştır⁶⁸.

---

⁶⁶ Rohat, **Kürodoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s. 111-115.

⁶⁷ Rohat, **a.g.e.**, s.115.

⁶⁸ Rohat, **a.g.e.**, s. 118.

Doktora tezini 1953 yılında **İran Kürtleri** üzerine hazırlamış olan T. F. Aristova'nın **İran Kürt Köylülerinin Yaşam ve Kültürü Denemesi** adlı çalışması 1958 yılında, **Kafkas-Ötesi Kürtler, Tarihsel-Etnografik Deneme** adlı çalışması da 1966 yılında Moskova'da yayımlanmıştır⁶⁹.

K.K. Kurdoev Kürdoloji alanında birçok eser vermiştir. Onun **Burjuva İran'da Kürt Tarihinin Çarpıtılması** adlı eseri 1954 yılında Leningrad'da, **Kürt Dili Grameri (Kurmanci)** adlı eseri Bilimler Akademisi tarafından 1957 yılında Leningrad'da, **Kürtler** adlı eseri 1957 yılında Moskova'da, 34.000 kelimedden oluşan **Kürtçe-Rusça Sözlük ve Sovyet Kürdolojisinin Gelişmesi** adlı eserleri 1960 yılında Moskova'da, **Kürt Dili** adlı eseri 1961 yılında Rusça olarak Moskova'da yayımlanmıştır⁷⁰.

Oranski adlı Rus İranolog Kürtçeyi diğer İrani dillerle karşılaştıran eserini 1954 yılında yayımlanmıştır⁷¹.

Bir başka Kürdolog olan Ç. X. Bakaev, 14.000 kelimedden ibaret **Kürtçe-Rusça Sözlük** adlı çalışmasını 1957 yılında, **Kürt Dili** adlı çalışmasını 1959 yılında, **Sovyetler Birliğindeki Kürtlerin Dili** adlı çalışmasını 1972 yılında, **Sovyet Kürtlerinin Dilsel Gelişiminde Dilsel İlişkilerin Rolü** adlı çalışmasını 1976 yılında, **Kürtçe Yazımının Temelleri** adlı çalışmasını da 1983 yılında Moskova'da yayımlanmıştır⁷².

Qanade Kurdo'nun **Kürt Dilinin Grameri (Kurmanci)** adlı çalışması 1957 yılında, **Kurmanci ve Sorani Materyallerine Göre Kürtçenin Dilbilgisi** adlı çalışmasını da 1978 yılında yayımlanmıştır.

I.O. Farizov da sözlük çalışması yapmıştır. Onun 30.000 kelimedden oluşan **Rusça-Kürtçe Sözlük**⁷³ adlı çalışması da 1957 yılında Moskova'da yayımlanmıştır.

Bir başka ünlü kürdolog M. B. Rudenko **A.D. Jaba'nın Koleksiyonunda Kürt Elyazmaları** adlı eserini 1957 yılında Leningrad'da, **Kürt Edebiyatı Üzerine** adlı eserini 1960 yılında, **Ahmedi Hani'nin Bilinmeyen Şiirleri** adlı eserini Kürtçe asılları ve Rusçaya çevirileri ile birlikte 1961 yılında, **Ahmedi Hani'nin Mem ve**

---

⁶⁹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.118.

⁷⁰ Rohat, **a.g.e.**, s. 118.

⁷¹ Rohat, **a.g.e.**, s. 119.

⁷² Şimşir, **Kürtçülük 1924-1999**, s.694.

⁷³ Şimşir, **a.g.e.**, s.694.

Zin adlı eserini Rusça çevirisiyle birlikte 1962 yılında ve A. Jaba'nın koleksiyonunda bulunan M. Mahmut Beyazidi'nin **Kürt Adetleri ve Gelenekleri** adlı elyazmasını bazı açıklamalar ekleyerek 1963 yılında Moskova'da yayımlamıştır. Rudenko'nun ayrıca Kürt Halk Türküleri üzerine olan **Yas Türküleri** adlı çalışması da 1982 yılında Moskova'da yayımlanmıştır⁷⁴.

1958 yılında L.N. Kotlov **Irak'ta 1920 Yılında Ulusal Kurtuluş Ayaklanması** adlı çalışmasını Moskova'da, H. Muradov, **Sovyet Kürt Edebiyatı** adlı çalışmasını da Tiflis'te yayımlamıştır⁷⁵.

O. L. Vilçevski'nin **Mukri Kürtleri (Etnografya Denemesi)** adlı çalışması 1958 yılında Moskova'da basılmıştır.

Rus etnograf S. İ. Bruk, Kürtlerin nüfusu ve nüfus dağılımı üzerinde araştırmalar yapmış ve 1958 yılında çalışmasını Moskova'da yayımlamıştır.

İ. İ. Avaliani, **Kürt Dilinde Birleşik Fiillerin Özellikleri**⁷⁶ adlı çalışmasını 1959 yılında Semerkant'ta yayımlamıştır.

N. Alibegova, M. Raşid'in **Vatan Yollarında**⁷⁷ adlı şiirlerini Rusçaya çevirmiştir. Bu şiir kitabı 1960 yılında Moskova'da yayımlanmıştır.

Pireyko adlı Rus İnanolog Kürtçeyi diğer İrani dillerle karşılaştıran eserini 1960 yılında yayımlamıştır⁷⁸.

Kürt kültürü üzerine birçok yazı kaleme alan V. A. Gordolevski'nin **Ve Süphan Dağındaki Kürtler ile Kürtlerin Yaşamından** gibi inceleme yazıları 1960-1968 yılları arasında Moskova'da yayımlanan **Seçme Eserler** adlı eserde yayımlanmıştır.

I.I. Cukerman **Kürtçe Grameri: Kurmancı'da Fiil Şekilleri**⁷⁹ adlı eserini 1962 yılında Moskova'da yayımlanmıştır.

Yine 1962 yılında, H. Jindi **Kürt Kahramanlık Türküleri**⁸⁰ adlı bir çalışmayı Kiril alfabesiyle Kürtçe olarak Moskova'da yayımlanmıştır.

⁷⁴ Şimşir, **Kürtçülük 1924-1999**, s. 697.

⁷⁵ Şimşir, **a.g.e.**, s.697.

⁷⁶ Şimşir, **a.g.e.**, s. 695.

⁷⁷ Şimşir, **a.g.e.**, s. 695.

⁷⁸ Şimşir, **a.g.e.**, s. 696.

⁷⁹ Şimşir, **a.g.e.**, s. 697.

⁸⁰ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.131.

N. A. Halfin **Kürdistan İçin Mücadele, 19. Yüzyıldaki Uluslararası İlişkilerde Kürt Sorunu** adlı çalışması 1963 yılında, **Sovyetlerdeki Kürt Tarih Yazımı, Onun Birkaç Problemi Üzerine** adlı çalışması da 1969 yılında Moskova’da yayımlanmıştır .

J.S. Musaelian’ın Rusça olarak hazırladığı **Kürdoloji Bibliyografyası** 1963 yılında, bir Kürt destanı olan “Zembilfroş” (Zembil Satıcısı) hakkındaki çalışması ise 1983 yılında Moskova’da yayımlanmıştır⁸¹.

O.L. Jalilov **1877-1878 Rus-Türk Savaşında Kürtler**⁸² ve **Türk ve İranlı Müstebitlere Karşı Şeyh Ubeydulah Önderliğinde Kürt Kurtuluş Hareketi**⁸³ adlı çalışmalarını 1963 yılında Moskova Leningrad’da yayımlamıştır.

Celilê Celil’in **1880 Yılındaki Kürt Ayaklanması** adlı çalışması 1966 yılında, **19. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı İmparatorluğundaki Kürtler** adlı çalışması da 1973 yılında Moskova’da yayımlanmıştır .

İ. A. Smirnova ve Kerim Eyubi’nin birlikte hazırladıkları **Kürtçenin Mukri Lehçesi** adlı çalışma 1968 yılında, aynı ikilinin **Kürt Dilinin Fonetigi (Mukri Lehçesi)** adlı diğer bir çalışmaları da 1985 yılında Leningrad ’da yayımlanmıştır.

Ordixane Celil ve kardeşi Celil ê Celil’in birlikte hazırladıkları Kürt atasözleri hakkındaki eser 1972 yılında Moskova’da yayımlanmıştır.

Doktorasını da Kürt tarihi üzerine yapan M. S. Lazarev **Kürt Sorunu (1891-1917)** adlı eserini 1972 yılında Moskova’da yayımlanmıştır.

Celiller Ailesi’nden (Ordixane Celil, Celil ê Celil) Cemila Celil’in 1973 ve 1986 yıllarında iki ciltlik **Kürt Halk Türküleri ve Enstrümantal Melodiler** adlı çalışması Moskova’da yayımlamıştır⁸⁴.

P. L. Tsabolov **Kürtçenin Fonetik Yapısının Tarihsel Gelişimi** adlı çalışmasını 1976 yılında, **Kürtçenin Morfolojik Yapısının Tarihsel Gelişimi** adlı çalışmasını da 1978 yılında Moskova’da yayımlamıştır.

Eminê Evdal, iki cilt olarak hazırladığı **Kürt Folkloru** adlı derlemesini 1978 yılında Moskova’da yayımlamıştır.

---

⁸¹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.132.

⁸² Rohat, **a.g.e.**, s.132.

⁸³ Rohat, **a.g.e.**, s.132.

⁸⁴ Rohat, **a.g.e.**, s.134.

Ünlü oryantalist İ. Orbeli, Van civarında yaptığı incelemeleri neticesinde yöredeki Kürtler hakkında **Muksi'de Folklor ve Yaşam** adlı çalışmasını 1982 yılında Moskova'da yayımlamıştır⁸⁵.

Menteşavili, daha çok sosyal ve iktisadi yapıyı ele aldığı **Kürtler** adlı monografik çalışmasını 1984 yılında Moskova'da yayımlamıştır⁸⁶.

X. M. Çetoev'in Rus-Kürt ilişkilerini konu alan **Rus-Kürt İlişkileri Tarihinden** adlı çalışması 1985 yılında Ermenistan'ın başkenti Erivan'da basılmıştır⁸⁷.

Zera Yusuf, **Kürt Dilinin Süleymaniye lehçesi** adlı çalışmasını 1985 yılında Moskova'da yayımlanmıştır⁸⁸.

Rusya'nın Kürtlerle ilgili yapmış olduğu çalışmalar 1930'lu yıllara kadar gelişme göstermiş ve 14 adet çalışma yapılmıştır. Ancak 1930 -1990 yılları arasında Rusya'nın Kürtlerle ilgili çalışmaları zirve yapmış ve döneme damgasını vurmuştur. Bu dönemde Batı'da en fazla eser Ruslar tarafından yayımlanmıştır ve toplamda yayımlanan eser sayısı 63'tür. Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra ise Kürtlerle ilgili çalışmalarda üstünlük ABD'ye geçmiştir.

1.4. İngiltere

İngiltere, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyılda, sömürgelerden gelen hammadeleri işleme ve bunlara pazar bulma ihtiyacı sayesinde büyük bir sanayi devleti ve sömürge gücü haline gelen bir ülke olmuştur. 19. yüzyılın başlarında Avustralya, Kanada, Hindistan, Afrika'daki bazı gelişmemiş, güçsüz, fakat hammaddesi bol devletlerle, Antil Adaları ve Hong Kong gibi dünyanın büyük bir kısmına yayılan dev bir sömürge imparatorluğu kurmuştur. 1877'de Hindistan'ı sömürgeleştirmiş ve 1882'de Mısır'ı ele geçirmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkmış ve savaş sonunda en geniş sınırlarına ulaşmıştır. 1929-1930 dünya ekonomik buhranından büyük ölçüde etkilenen İngiltere, 2. Dünya Savaşı'ndan da zaferle çıktıysa da Batı dünyasının liderliğini Amerika Birleşik Devletleri'ne bırakmak zorunda kalmıştır.

---

⁸⁵ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.134.

⁸⁶ Rohat, **a.g.e.**, s.134.

⁸⁷ Rohat, **a.g.e.**, s.134.

⁸⁸ Rohat, **a.g.e.**, s.137.

İngiltere'nin Kürtlerle ilgilenmeye başlaması 1800'lü yıllarda bölgeye gönderdiği misyonerler, siyasi nitelik ve amaçlı Doğu araştırmacıları, konsolosluklar ve buralarda görevlendirilen çeşitli istihbarat elemanları ile başlamış ve yıllarca bunlar vasıtasıyla sürdürülmüştür. İngiltere'nin 1800'lü yıllarda Kürtlerle ilgili faaliyetlere başlamasının ana nedeni; ekonomik ve siyasi menfaatlere için Hindistan üzerinden gelip bölgeden geçen İpek yolunun emniyete alınabilmesi, bu bölge ile ilgilenmeye başlayan ve Ermenistan ile Doğu Anadolu üzerinden Basra Körfezi ve Akdeniz gibi sıcak denizlere ulaşmayı ve açılmayı amaçlayan Rusya'nın önünün kesilebilmesini temin edecek şartların ve zeminin sağlanabilmesi içindir. Bu sebeple Çarlık Rusya'sı ile İngiltere geçmişte sık sık karşı karşıya gelmişler, bölgede kendi menfaatleri doğrultusunda çıkar çatışmalarına girişmişlerdir .

İngilizlerin Kürtlerle ilgili yaptıkları ilk çalışmalar diplomat ve yazar James Morier'in yaptığı çalışmalardır. İran Krallık Sarayında danışmanlık da yapan Morier , Doğu'da uzun yolculuklar yapmış ve Kürtler ile yaşadıkları coğrafya hakkında birçok eser yazmıştır. Bunlardan **A Journey through Persia, Armenia and Asia Minor** (İran, Ermenistan ve Anadolu'dan geçen Bir Yolculuk) adlı kitabı 1812 yılında; **A second journey through Persia, Armenia, and Asia Minor, to Constantinople, between the years 1810 and 1816** (1810 ile 1816 Yılları Arasında İran, Ermenistan, Anadolu'dan İstanbul'a İkinci Bir Yolculuk)⁸⁹ adlı kitabı da 1818 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Morier ayrıca **Ayesha** (Ayşe) adlı bir de belgesel roman yazmıştır. Bu kitap da 1834 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

Bir subay ve diplomat olan John Macdonald Kinneir, İngiliz hükümeti adına Hindistan ve İran'da görev yapmıştır. Yapmış olduğu yolculuklar sonucunda, **Journey through Asia Minor, Armenia and Koordistan, in the years 1813 and 1814** (1813-1814 Yıllarında Anadolu, Ermenistan ve Kürdistan'dan Geçen Yolculuk)⁹⁰ adlı eserini yazmıştır. Kitap, 1818 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

J. S. Buckingham, yapmış olduğu geziler sonunda **Travels in Mesopotamia** (Mezopotamya'da Yolculuklar)⁹¹ adlı eserini yazmıştır. Eserinin bazı bölümlerinde

---

⁸⁹ James Justinian Morier, **A second journey through Persia, Armenia, and Asia Minor, to Constantinople, between the years 1810 and 1816**, London: Longman Hurst etc, 1818.

⁹⁰ John Macdonald Kinneir, **Journey through Asia Minor, Armenia and Koordistan, in the years 1813 and 1814**, London: John Murray, 1818.

⁹¹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.65.

Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı birkaç kent hakkında bilgiler vermiştir. Eser, 1827 yılında Londra’da yayımlanmıştır.

Bir İngiliz gezgin olan J. Baillic iki ciltlik **Travels in Kurdistan, Mesopotamia etc with Sketches of the Character and Manners of the Kordish and Arab Tribes** (Kürdistan’da, Mezopotamya’da vs. Geziler ve Kürt ve Arap Aşiretlerinin Karakterleri ve Davranışları Hakkında)⁹² adlı kitabını 1834 yılında Londra’da yayımlamıştır.

Bir diplomat ve arkeolog olan Cladius James Rich, görevli olarak 1803 yılında Hindistan’a gönderilmiştir. Hindistan dönüşünde Irak’ta İngiliz Müzesi adına kazılar yapmıştır. Rich, Kürtler hakkında iki tane kitap yazmıştır. Birincisi, 1836 yılında Londra’da yayımlanmış olan **Notes on Kurdistan** (Kürdistan Hakkında Notlar); diğeri 1837 yılında yine Londra’da yayımlanmış olan iki ciltlik **Narrative of a Residence in Kurdistan** (Kürdistan’da Bir İkametgâh’ın Öyküsü)⁹³ adlı kitaplardır.

İngiliz gezgini Jamie Billie Fraser, İran gezisi sonunda Kürtlerin toplumsal yaşamını anlattığı iki ciltlik **A winter's journey (Tatar) from Constantinople to Tehran with travels through various parts of Persia** (İstanbul’dan Tahran’a İran’ın çeşitli bölgelerinden geçerek bir kış gezisi)⁹⁴ adlı eserini 1838 yılında Londra’da yayımlamıştır.

Yine bir İngiliz gezgini olan William Ainsworth 1838 yılında Londra’da **Researches in Assyria, Babylonia, and Chaldaea; forming part of the labours of the Euphrates expedition** (Asur Babil ve Keldani’de Araştırmalar; Fırat Seferi İşlerinin Bölümünü Oluşturma) adlı çalışmasını yayımlamıştır. Kendisi gibi bir gezgin olan H. Rassam ile birlikte hazırlayıp İngiliz Kraliyet Coğrafya Kurumu’na sundukları **Notes on a Journey from Constantinople to Mosul in 1839-1840** (1839-1840 Yıllarında İstanbul’dan Musul’a Seyahat Notları) adlı rapor, 1840 yılında Kurum tarafından Londra’da yayımlanmıştır⁹⁵. Ainsworth sonraki yıllarda bazı eserler daha kaleme almıştır. 1888 yılında **A Personal Narrative of the**

---

⁹² Şimşir, **Kürtçülük, 1787-1923**, s. 54.

⁹³ Şimşir, **a.g.e.**, s.54.

⁹⁴ James Billie Fraser, **A winter's journey (Tatar) from Constantinople to Tehran with travels through various parts of Persia**, London: Richard Bentley, 1838.

⁹⁵ Şimşir, **a.g.e.**, s.54.

Euphrates Expedition (Fırat Seferinin Kişisel Öyküsü)⁹⁶ adlı iki ciltlik eseri; 1898 yılında da **Travels and Researches in Asia Minor** (Anadolu'da Geziler ve Araştırmalar)⁹⁷ adlı eseri Londra'da yayımlanmıştır.

James Brant, **Notes on a Journey through a Part of Kurdistan in the Summer of 1838** (1838 Yazında Kürdistan'ın Bir Bölümüne Yapılan gezi Üzerine Notlar)⁹⁸ adlı eserini 1839 yılında Londra'da yayımlamıştır.

Asker, diplomat ve Asurî tarihi uzmanı olan Henry Creswicke Rawlinson, İran, Irak ve Türkiye'de uzun yıllar çalışmış ve birçok esere imza atmıştır. Rawlinson'un **Notes on a journey from Tebriz, through Persian Kurdistan** (Tebriz'den İran Kürdistan'ına Yolculuk Üzerine Notlar)⁹⁹ adlı eseri 1841 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Ayrıca, Encyclopedia Britannica'nın 9. edisyonundaki **Kurdistan** (Kürdistan) maddesi de Rawlinson tarafından yazılmıştır¹⁰⁰.

İngiltere'de müsteşarlık, elçilik, bakanlık yapan ve aynı zamanda bir arkeolog olan Henry Austen Layard, **Ninova ve Kalıntıları** adlı eserini 1853 yılında yazmış ve Londra'da yayımlamıştır. Bu eser, Zafer Avşar tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 2000 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır¹⁰¹.

1869 yılında İngiltere'nin Erzurum konsolosu olacak olan J. G. Taylor, **Travels in Kurdistan** (Kürdistan'da Yolculuklar)¹⁰² adlı eserini 1865 yılında; , **Journal of a Tour in Armenia, Kurdistan and Upper Mesopotamia** (Ermenistan, Kürdistan ve Yukarı Mezopotamya'da Bir Gezi Günlüğü)¹⁰³ adlı eserini de 1868 yılında Londra'da yayımlamıştır.

Osmanlı Devleti ordusunda bir subay olarak çalışan, F. Millingen, **Wild Life Among the Koords** (Kürtler Arasında Vahşi Yaşam)¹⁰⁴ adlı eserini, 1870 yılında Londra'da yayımlamıştır.

---

⁹⁶ William Francis Ainsworth, **A personal narrative of the Euphrates expedition**, London: Kegan Paul, Trench, 1888.

⁹⁷ Şimşir, **Kürtçülük, 1787-1923**, s.55.

⁹⁸ Şimşir, **a.g.e.**, s.597.

⁹⁹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.64,70.

¹⁰⁰ Şimşir, **Kürtçülük, 1789-1923**, s.16.

¹⁰¹ Austen Henry Layard, **Ninova ve Kalıntıları**, İngilizceden çev. Zafer Avşar, İstanbul, Avesta Yay., 2000.

¹⁰² Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.64.

¹⁰³ Rohat, **a.g.e.**, s. 64.

¹⁰⁴ Rohat, **a.g.e.**, s. 64-65.

1889 yılında Rilley tarafından **Christians and Kurds in Eastern Turkey** (Türkiye'nin Doğusunda Hıristiyanlar ve Kürtler)¹⁰⁵ adlı bir kitap yazılmıştır. Bu kitap, Londra'da yayımlanmıştır.

Lucy Garnett'in **The Women of Turkey and their Folklor** (Türkiye Kadınları ve Folklorları)¹⁰⁶ isimli eserinde Kürt kadınlarına geniş yer verilmiştir. Eser, 1891 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

Ünlü İngiliz diplomatı eski Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Doğuya yapmış olduğu iki uzun yolculuğunda politik ve kültürel incelemelerde de bulunmuştur. Bu incelemeler neticesinde iki ciltlik **Persia and the Persian Question** (İran ve İran Sorunu)¹⁰⁷ adlı kitabını yazmıştır. Curzon, kitabında Kürtler hakkında da bilgiler vermiştir. Kitap, 1892 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

Bir başka İngiliz diplomat ve araştırmacı Mark Sykes¹⁰⁸ Osmanlı Devleti ve özellikle bölgedeki Kürtler hakkında birçok eser kaleme almıştır. Bunlardan **Through Five Turkish Provinces** (Beş Türk Bölgesinden Geçiş)¹⁰⁹ adlı eseri, 1900 yılında; **Dar-ul-islam: a record of journey through ten of the Asiatic providence of Turkey** (Darüislam: Türkiye'nin On Asya Kentinden Geçen Yolculuğun Bir Kaydı)¹¹⁰ adlı eseri 1904 yılında; **Journeys in North Mesopotamia** (Kuzey Mezopotamya'da Yolculuklar)¹¹¹ adlı eseri, 1907 yılında; **The Kurdish Tribes of the Ottoman Empire** (Osmanlı İmparatorluğunda Kürt aşiretleri)¹¹² adlı eseri, 1908 yılında; **The Calips Last Heritage: A Short History of the Turkish Empire** (Halifenin Son Mirası: Türk İmparatorluğunun Kısa Bir Tarihi)¹¹³ adlı eseri, 1915 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Sykes'in ayrıca Milli Kütüphanede *1976 A 55* yer

---

¹⁰⁵ Şimşir, **Kürtçülük, 1787-1923**, s. 600.

¹⁰⁶ Lucy M. J. Garnett, **Women of Turkey and their folklore**, London: David Nutt, 1891 .

¹⁰⁷ George N. Curzon, **Persia and the Persian question**, London: Longmans, Green and Co., 1892 .

¹⁰⁸ 16 Mayıs 1916 tarihindeki Sykes -Picot Antlaşması'na Fransız Picot ile birlikte adını veren İngiliz diplomat.

¹⁰⁹ Mark Sykes, **Through Five Turkish Provinces**, London: Bickers and Son, 1900.

¹¹⁰ Mark Sykes, **Dar-ul-islam: a record of journey through ten of the Asiatic providence of Turkey**, London: Bickers and Son, 1904.

¹¹¹ Şimşir, **Kürtçülük, 1787-1923**, s. 600.

¹¹² Şimşir, **a.g.e.**, s. 600.

¹¹³ Mark Sykes, **The calips last heritage : a short history of the Turkish Empire**, London: Macmillan and Co., 1915.

numarasıyla kayıtlı yayım yeri ve tarihi belli olmayan, **The Western Bend of the Euphrates** (Fırat'ın Batı Kıyısı) adlı bir eseri daha vardır ¹¹⁴.

Kürdoloji çalışmalarına büyük katkılar sağlayan araştırmacılardan Ely Bannister Soane, Irakta bulunduğu sırada Kürtçe de öğrenmiştir. Soane'nın **Grammar of the Kurmanji or Kurdish Language** (Kurmanci veya Kürt Dili Grameri) adlı eseri, 1913 yılında Londra'da; **Elementary Kurmanji Grammar** (Temel Kurmancice Gramer) adlı eseri, 1919 yılında Bağdat'ta ; **To Mesopotamia and Kurdistan in Disguise** (Mezopotamya ve Kürdistan'a Gizli Yolculuk) adlı eseri, 1926 yılında Londra'da yayımlanmıştır. **Mezopotamya ve Kürdistan'a Gizli Yolculuk** adlı eser, 2007 yılında Fahriye Adsay tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilerek Avesta Yayınları tarafından basılmıştır. ¹¹⁵

Doğuya giden İngiliz misyonerlerden Francis N. Heazell, Kürtler üzerine yaptığı araştırma ve incelemelerini **Kurds and Christians** (Kürtler ve Hıristiyanlar) ¹¹⁶ adlı kitabında anlatmıştır. Kitap 1913 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

Irak'ta bir İngiliz danışmanı olarak çalışan R. F. Jardine, Badinan lehçesi üzerine çalışmalar yapmış ve **Bahdinan Kurmanji** (Badinan Kurmancicesi) adlı bir kitap yazmıştır. Eseri 1922 yılında İngilizce olarak Bağdat'ta yayımlanmıştır ¹¹⁷.

İngiliz gezginler William Ainger Wigram ve Edgar T. A. Wigram 1936 yılında **The cradle of mankind: Life in Eastern Kurdistan** adlı eseri Londra'da yayımlamışlardır. Bu eser, 2004 yılında İbrahim Bingöl tarafından **İnsanlığın Beşiği: Doğu Kürdistan'da Yaşam** adıyla Türkçeye çevrilmiştir ¹¹⁸.

1935-1945 yılları arasında Irak İçişleri Bakanlığında danışman olarak çalışan ve 1951-57 yılları arasında Londra Üniversitesi Şarkiyat ve Afrika Araştırmaları Bölümü (School of Oriental and African Studies)'nde Kürtçe dersleri veren C. J. Edmonds, Kürt dili ve kültürü üzerinde birçok çalışma yapmıştır. Edmonds, **A Bibliography of Southern Kurdish, 1920-1936** (Güney Kürtçe Bibliyografyası,

---

¹¹⁴ Şimşir, **Kürtçülük, 1787-1923**, s. 600.

¹¹⁵ E.B. Soane, **Mezopotamya ve Kürdistan'a gizli yolculuk: Kürdistan'ın Kürt Aşiretleri ve Keldanilerine İlişkin Tarihsel Notlar**, İngilizceden çev. Fahriye Adsay, İstanbul, Avesta yay., 2007.

¹¹⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.65.

¹¹⁷ Rohat, **a.g.e.**, s.67.

¹¹⁸ William Ainger Wigram, Edgar T. A. Wigram, **İnsanlığın Beşiği: Doğu Kürdistan'da Yaşam**, İngilizceden çev. İbrahim Bingöl, İstanbul, Avesta Yay., 2004.

1920-1936) adlı çalışmasını 1937 yılında; **A Bibliography of Southern Kurdish, 1937-1944** (Güney Kürtçe Bibliyografyası, 1937-1944) adlı çalışmasını 1945 yılında; **Kurds, Turks and Arabs** (Kürtler, Türkler ve Araplar)¹¹⁹ adlı çalışmasını 1957 yılında yayımlamıştır. Tevfik Vehbi ile birlikte hazırladıkları **A Kurdish-English Dictionary** (Kürtçe-İngilizce Sözlük)¹²⁰ de 1966 yılında Londra’da yayımlanmıştır. Edmonds’un **Kürtler, Türkler ve Araplar** adlı eseri 2003 yılında Serdar Şengül ve Serap Ruken Şengül tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir¹²¹.

Arshak Safrastian, **Kurds and Kurdistan** (Kürtler ve Kürdistan)¹²² adlı eserini 1948 yılında Londra’da yayımlamıştır.

James Aldridge’in Kürtleri konu aldığı iki romanı yayımlanmıştır. Bunlardan, **The Diplomat** (Diplomat) adlı romanı 1949 yılında; **Mockery in Arms** (Silahlı İstihza)¹²³ adlı romanı da 1974 yılında Londra’da yayımlanmıştır.

S. S. Gavan, **Kurdistan: Divided Nation of the Middle East** (Kürdistan: Ortadoğu’nun Bölünmüş Ulusu)¹²⁴ adlı eserini 1958 yılında Londra’da yayımlamıştır.

A. Waheed’in, **The Kurds and their Country: History of the Kurdish People from the Earliest Times to the Present** (Kürtler ve Ülkeleri: Eski Zamanlardan Günümüze Kürt Halkı Tarihi)¹²⁵ adlı eseri 1959 yılında Londra’da basılmıştır.

Kürtçe lehçeleri üzerine çalışan dilbilimci David Neil MacKenzie, iki ciltlik **Kurdish Dialect Studies** (Kürtçe Lehçesel İncelemeler)¹²⁶ adlı eserini 1961 ve 1962 yıllarında Londra’da yayımlamıştır.

William Eagleton Jr., **The Kurdish Republic of 1946** (1946 Kürt Cumhuriyeti)¹²⁷ adlı eserini 1963 yılında Londra’da yayımlamıştır.

---

¹¹⁹ C.J. Edmonds, **Kurds Turks and Arabs**, London: Oxford University Press, 1957.

¹²⁰ C. J. Edmonds, Taufiq Wahby, **A Kurdish-English Dictionary**, Oxford: Clarendon Press, 1966.

¹²¹ C.J. Edmonds, **Kürtler, Türkler ve Araplar**, İngilizceden çev. Serdar Şengül ve Serap Ruken Şengül, İstanbul, Avesta Yay., 2003.

¹²² Arshak Safrastian, **Kurds and Kurdistan**, London: Harvill, 1948.

¹²³ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.69.

¹²⁴ Rohat, **a.g.e.**, s. 71.

¹²⁵ Rohat, **a.g.e.**, s. 71.

¹²⁶ D. N. MacKenzie, **Kurdish Dialect Studies**, London: Oxford University Press, 1961-1962.

¹²⁷ William Eagleton Jr., **The Kurdish Republic of 1946**, London: Oxford University Press, 1963.

Derk Kinnane'nin, **Kurd and Kurdistan** (Kürt ve Kürdistan)¹²⁸ adlı eseri 1964 yılında Londra'da basılmıştır.

David Adamson'ın **The Kurdish War** (Kürt Savaşı)¹²⁹ adlı kitabı 1964 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

1961-1978 yılları arasında doktorasını da yaptığı Prag Ekonomi fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışan Abdurrahman Kasımlo, 1976-1977 yılında da Paris'teki Doğu Dilleri Ulusal Enstitüsünde Kürt Dili ve Edebiyatı Öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Kasımlo'nun **Kurdistan and the Kurds** adlı eseri 1965 yılında aynı anda hem Londra'da hem de Beyrut'ta basılmıştır. Bu kitap, 2009 yılında İbrahim Bingöl tarafından **Kürtler ve Kürdistan**¹³⁰ adıyla İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir.

1944-1946 yılları arasında İran ordusunda Genelkurmay Başkanlığı ve 1958-1961 yılları arasında da Türkiye'de büyükelçilik yapmış olan Hassan Arfa, **Kurds** (Kürtler) adlı eserini 1966 yılında Londra'da yayımlamıştır. Bu eser, 2006 yılında Faysal Nesre tarafından Türkçe'ye çevrilerek Avesta Yayınları'na basılmıştır¹³¹.

Wolfgang Behn, **The Kurds in Iran, A Selected and Annotated Bibliography** (İran'daki Kürtler, Seçilmiş ve Açıklamalı Bibliyografya)¹³² adlı eseri 1969 yılında Toronto'da ve 1977 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

Edgar O'Ballance, 1973 yılında **The Kurdish Revolt, 1961-1970** (Kürt İsyanı 1961-1970)¹³³ adlı eserini Londra'da yayımlamıştır.

M. Short ve A. McDermott **The Kurds** (Kürtler)¹³⁴ adlı eseri birlikte hazırlamış ve 1977 yılında Londra'da yayımlamışlardır.

Richard Sim, **Kurdistan: The Search for Recognition** (Kürdistan: Tanınma Arayışı)¹³⁵ adlı eseri 1980 yılında Londra'da yayımlamıştır.

---

¹²⁸ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.71

¹²⁹ Rohat, **a.g.e.**, s. 71.

¹³⁰ Abdurrahman Kasımlo, **Kürtler ve Kürdistan**, İngilizceden çev. İbrahim Bingöl, İstanbul, Avesta Yay., 2009.

¹³¹ Hassan Arfa, **Kürtler**, İngilizceden çev. Faysal Nesre, İstanbul, Avesta Yay., 2006.

¹³² Wolfgang Behn, **The Kurds a Minority in Iran: An annotated bibliography**, Toronto: School of Library Science, 1969.

¹³³ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.73.

¹³⁴ Rohat, **a.g.e.**, s. 73.

¹³⁵ Rohat, **a.g.e.**, s. 73.

Gerard Chailand, 1978 yılında Fransızca olarak Paris'te yayımlanan **People Without a Country** (Les Kurdes et Kurdistan) adlı ortak hazırlanan eserin İngilizce çevirisini 1980 yılında, **The Kurdish Tragedy** (Kürt Trajedisi) adlı eserini de 1994 yılında Londra'da yayımlamıştır¹³⁶.

Sa'ad Jawad, **Iraq and the Kurdish Question, 1958-1970** (Irak ve Kürt Sorunu, 1958-1970)¹³⁷ adlı eserini 1981 yılında Londra'da yayımlamıştır.

Martin van Bruinessen'in **Popular Islam, Kurdish Nationalism and Rural Revolt: The Rebellion of Shaikh Said in Turkey -1925** (Popüler İslam, Kürt Milliyetçiliği ve Kırsal Başkaldırı: Türkiye'deki Şeyh Said İsyanı -1925) adlı çalışması 1982 yılında Manchester'da, **Kurdish Tribes and the State of Iran: Conflict of Tribe and State in Iran and Afganistan** (Kürt Kabileleri ve İran Devleti: İran ve Afganistan'da Kabile ve Devlet'in Mücadelesi)¹³⁸ adlı eseri ise 1983 yılında Londra'da basılmıştır.

F. Koohi-Kamali Dehkordi **The Republic of Kurdistan, its Rise and Fall** (Kürdistan Cumhuriyeti, Yükselişi ve Düşüşü)¹³⁹ adlı eserini 1986 yılında Londra'da yayımlamıştır.

Philip G. Kreyenbroek ve Stefan Sperl editörlüğünde hazırlanan **The Kurds: A Contemporary Overview** (Kürtler: Güncel Bir Araştırma) adlı eser 1992 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Aynı eser, 1994 yılında Yavuz Alogan tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir¹⁴⁰.

J. Bullock, and H. Morris'in **No Friends but the Mountains: The Tragic History of the Kurds** (Dostlar Yok ama Dağlar Var: Kürtlerin Trajik Tarihi)¹⁴¹ adlı çalışmaları Oxford Üniversitesi Yayınları tarafından 1992 yılında Londra'da yayımlanmıştır.

Kamal Madhar Ahmad'in **Kurdistan During the First World War** (Birinci Dünya Savaşında Kürdistan)¹⁴² adlı çalışması Ali Mahir İbrahim tarafından

---

¹³⁶ Rohat, **a.g.e.**, s. 73.

¹³⁷ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.72.

¹³⁸ Rohat, **a.g.e.**, s. 72.

¹³⁹ Rohat, **a.g.e.**, s. 72.

¹⁴⁰ Philip G. Kreyenbroek and Stefan Sperl, **Kürtler: Güncel Bir Araştırma**, İngilizceden çev. Yavuz Alogan, İstanbul, Cep Kitapları, 1994.

¹⁴¹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s. 73.

¹⁴² Rohat, **a.g.e.**, s. 74.

Arapçadan İngilizceye çevrilerek ve 1994 yılında Saqi Books tarafından Londra’da basılmıştır.

Bir Ortadoğu uzmanı olan David McDowall, **A Modern History of the Kurds** (Kürtlerin Modern Tarihi)¹⁴³ adlı eserini 1996 yılında Londra’da yayımlamıştır. Eser, 2004 yılında Neşenur Domaniç tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Yazarın **The Kurds** (Kürtler)¹⁴⁴ adlı eseri de 2000 yılında Zeri İnanç tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Christine Allison, Londra Üniversitesi Şarkiyat ve Afrika Araştırmaları Bölümü (School of Oriental and African Studies)’nde 1996 yılında Irak Yezidileri üzerine doktora çalışmasını yapmıştır. Kitabı, **Yezidi Sözlü Kültürü** adı altında Fahriye Adsay tarafından İngilizceden Türkçeye 2007 yılında çevrilmiştir¹⁴⁵. Ayrıca, Allison ve Philip G. Kreyenbroek editörlüğünde hazırlanan **Kürt Kimliği ve Kültürü** adlı çalışma 1996 yılında Londra’da yayımlanmıştır. Bu kitapta, Philip Kreyenbroek, Christine Allison, Kendal Nezan, Joyce Blau, William Eagleton, Amir Hassanpour, Ziba Mir Huseyni, Maria T. O’Shea ve Karin Kren’in yazıları bulunmaktadır. Kitap, Ümit Aydoğmuş tarafından 2008 yılında İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir¹⁴⁶.

İngiltere, Kürdoloji alanında 1800 ile 1930 yılları arasında en fazla sayıda çalışmayı yapmış Batı ülkesidir. Dış politikası gereği bölgeyle son derece ilgili olan İngiltere’nin bu dönemde Kürtlerle ilgili yapılmış çalışma sayısı 34’tür. 1930-1990 arası İngiltere’de yayımlanan çalışma sayısı 26’dır. 1990 sonrası çalışma sayısı 7’ye düşmektedir.

1.5. Almanya

Almanya, Prusya Krallığı önderliğinde 1871 yılında birliğini tamamlamıştır. Birliğin mimarı 1862 yılında İmparator I. Wilhelm tarafından başbakanlığa atanan Otto Von Bismarck’tır. 1888 yılında iktidara geçen II. Wilhelm selefinin aksine

---

¹⁴³ David McDowall, **Kürtlerin Modern Tarihi**, İngilizceden çev. Neşenur Domaniç, İstanbul, 2004.

¹⁴⁴ David McDowall, **Kürtler**, İngilizceden çev. Zeri İnanç, İstanbul, Avesta Yay., 2000.

¹⁴⁵ Christine Allison, **Yezidi Sözlü Kültürü**, çev. Fahriye Adsay, İstanbul, Avesta Yay., 2007.

¹⁴⁶ Philip G. Kreyenbroek ve Christine Allison, **Kürt Kimliği ve Kültürü**, İstanbul, Avesta Yay., 2008.

emperyal politikalar güderek Prusya'yı diğer Avrupalı güçler kadar güçlü bir konuma getirmeye çalışmıştır. Bu emperyal politikalar neticesinde Avrupalı büyük güçler arasında mücadeleler ortaya çıkmış ve I. Dünya Savaşı'na gelinmiştir. Savaştan yenik olarak ayrılan Almanya, savaş sonrasında hızla toparlanmış ve aşırı milliyetçiliğin de etkisiyle II. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşlemiştir. II. Dünya Savaşı'ndan da yenik olarak ayrılan Almanya, 1949 yılında Fransa, İngiltere ve ABD etkisinde Federal Almanya Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği etkisindeki Demokratik Almanya Cumhuriyeti olarak ikiye ayrılmıştır. 1990 yılında iki Almanya tekrar birleşmiştir. Bu tarihten itibaren tam bağımsızlığına kavuşan Almanya, NATO ve AB içinde aktif görevler almaya başlamıştır¹⁴⁷.

Almanya her iki Dünya savaşında yer aldığı taraf ve hedeflediği amaçlar, oynadığı rol ve sonuçta meydana gelen büyük yenilgilerinden dolayı imzaladığı anlaşmalar nedeniyle Ortadoğu bölgesinde etkili olamamıştır. Bölgede ABD, İngiltere ve Fransa kadar siyasi etkinliğe sahip olamadığından dolayı da, bu ülkelerin bölgede günümüzde sahip olduğu stratejik avantajlara sahip olma veya en azından onları yakalama gayreti içine girmeyi amaçlayan politikalar izlemeye başlamıştır .

Almanya'da Kürtler üzerine yapılan çalışmaların geçmişi 18. yüzyıla kadar geri gitmektedir. İlk çalışmaların büyük çoğunluğu gezginler, subaylar, arkeologlar, misyonerler ve diplomatlar tarafından yapılmıştır. Akademik düzeydeki çalışmalar 19. yüzyılın son çeyreğinde yapılmaya başlanmıştır.

Carsten Niebuhr **Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Landern** (Arabistan'a ve Diğer Civar Ülkelere Yapılan Gezi Notları)¹⁴⁸ adlı iki ciltlik kitabının ikinci cildini Kürtlere ayırmıştır. Kitap, 1766, 1774 ve 1837 yıllarında yayımlanmıştır.

Alman gezginlerden J. A. Bergk **Anadolu, Gürcistan, Ermenistan, Kürdistan, Irak ve El Cezire** adlı seyahatnamesini 1799 yılında yazmıştır. Bilal Şimşir "Kürtçülük" adlı eserinde, Bergk'in "Kürdistan" adını kullanan ve dış dünyaya duyuran ilk gezginlerden biri olduğunu söyler¹⁴⁹.

---

¹⁴⁷ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya> (22.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

¹⁴⁸ Şimşir, **Kürtçülük (1787-1923)**, s.53.

¹⁴⁹ Şimşir, **a.g.e.**, s. 539.

Alman gezgin S. Fawler, 1842 yılında, **İran'da ve Kürdistan'da Üç Yıl** adlı iki ciltlik bir kitap yayımlamıştır¹⁵⁰.

Moritz Wagner, **Reise nach Persien und dem Lande der Kurden** (Fars ve Kürt Ülkesine Yolculuk)¹⁵¹ adlı eserini 1852 yılında Leipzig'de yayımlamıştır.

Misyoner ve gezgin C. Sandretski, 1857 yılında yazdığı, **Reise nach Mosul und durch Kurdistan nach Urmiye** (Musul'a ve Kürdistan Üzerinden Urumiye'ye Gezi)¹⁵² adlı üç ciltlik eserinin üçüncü cildini Kürtlere ayırmıştır.

Bir başka gezgin W. Strecker **Yukarı Zab Arazisi ve Van'dan Kotur'a Yol** adlı kitabını 1863 yılında yayımlamıştır¹⁵³.

Alman mühendis ve gezgin Joseph Cernik, **Technische Studien d. Expedition durch die Gebiete des Euphrat und Tigris** (Fırat ve Dicle Bölgesinde Teknik İnceleme Gezisi)¹⁵⁴ adlı kitabını 1876 yılında Gotha'da yayımlamıştır.

Dr. Otto Puchstein'in **Bericht über Reise in Kurdistan** (Kürdistan'a Seyahat Hakkında Rapor)¹⁵⁵ adlı raporu, Alman Bilimler Akademisi tarafından 1883 yılında yayımlanmıştır.

Berlin Üniversitesinde Doğu Dilleri Dekanlığı da yapmış olan Profesör Eduard Sachau, **Reise in Syrien und Mezopotamien** (Suriye ve Mezopotamya'ya Yolculuk) adlı kitabını 1883 yılında; **Am Euphrat und Tigris** (Dicle ve Fırat Dolayında)¹⁵⁶ adlı kitabını da 1900 yılında Leipzig'de yayımlamıştır.

A. Houtoum-Schindler, 1884-1888 yılları arasında **Beitrage zum Kurdischen Wortschatze** (Kürt Kelime Haznesine Katkı)¹⁵⁷ adlı dilbilimsel çalışmasını Leipzig'de yayımlamıştır.

Beş yıl boyunca Türk hizmetinde bulunmuş alman subay Helmut von Moltke Kürtlere genişçe yer verdiği **Briefe über Zustände und Gegebenheiten in der Türkei: aus den Jahren 1835 bis 1839** (Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine

---

¹⁵⁰ Şimşir, a.g.e., s. 544.

¹⁵¹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.33.

¹⁵² Şimşir, **Kürtçülük (1787-1923)**, s.55.

¹⁵³ Şimşir, a.g.e., s.546.

¹⁵⁴ Şimşir, a.g.e., s.53.

¹⁵⁵ Şimşir, a.g.e., s.53.

¹⁵⁶ Şimşir, a.g.e., s.53.

¹⁵⁷ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.36.

Mektuplar)¹⁵⁸ adlı eserini 1891 yılında Berlin’de yayımlanmıştır. Bu kitap 1960 yılında Hayrullah Örs tarafından Türkçeye çevrilmiştir¹⁵⁹. Moltke’nin Kürtler üzerine olan çalışması da iki cilt halinde **Das Land und Volk der Kurden, in vermischte Schriften Zur Orientalischen Frage** adıyla 1892 yılında Berlin’de yayımlanmıştır¹⁶⁰.

Karl May, Kürtleri konu edinen **Durchs Wilde Kurdistan** (Vahşi Kürdistan’dan Geçiş) adlı romanını 1892 yılında Bamberg’de yayımlamıştır. Bu roman, Atilla Dirim tarafından Almanca’dan çevrilerek 2001 yılında Yurt Kitap - Yayın tarafından basılmıştır¹⁶¹.

Albert von Le Cog, 1903 yılında **Kurdische Texte** (Kürtçe Metinler) adlı çalışmasını Berlin’de yayımlamıştır¹⁶².

Martin Hartmann, 1904 yılında Melaye Cızri’nin Divanı’nı Berlin’de Almanca **Der Kurdische Diwan des Scheich Achmad von Cezireh ibn “Omer genannt Mala’i Cizri”** adıyla yayımlamıştır¹⁶³.

Oskar Mann, **Kurdisch-Persische forschungen**¹⁶⁴ adlı çalışmasını 1906 yılında; Mukri Kürtçesi üzerine yaptığı çalışmasını **Die mundert der Muleri Kurdu**¹⁶⁵ adıyla 1909 yılında Berlin’de yayımlamıştır.

W. Köhler’in, Bitlis üzerine yaptığı doktora çalışması **Die Kurdenstadt Bitlis nach dem Türkischen Reisewerk des Ewlija Tschele -bi (17.Jhr.)** adı altında 1926 yılında Münih’te yayımlanmıştır¹⁶⁶.

Karl Hadank, Zazaca lehçesi üzerine yaptığı **Mundarten Der Zaza, Hauptaechlich Aus Siwerek und kor** adlı çalışmasını 1932 yılında Berlin’de yayımlamıştır¹⁶⁷.

---

¹⁵⁸ Helmuth von Moltke, **Briefe über Zustände und Gegebenheiten in der Türkei: aus den Jahren 1835 bis 1839**, Berlin: Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1891 .

¹⁵⁹ Helmut von Moltke, **Türkiye’deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835 -1839)**, Çev. Hayrullah Örs, Ankara, 1960.

¹⁶⁰ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.33.

¹⁶¹ Karl May, **Kürt dağlarında**, çev. Atilla Dirim, Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2001.

¹⁶² Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.37.

¹⁶³ Rohat, **a.g.e.**, s.37.

¹⁶⁴ Oskar Mann, **Kurdisch-Persische forschungen**, Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer, 1906.

¹⁶⁵ Oskar Mann, **Die mundert der Muleri Kurdu**, Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer, 1909.

¹⁶⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.37.

H. Christoff, Kürtler ve Ermenileri karşılaştırdığı **Kurden und Armenier, Bunde Folge der Wissenschaften** adlı çalışmasını 1935 yılında Hamburg'da yayımlamıştır¹⁶⁸.

Danimarkalı oryantalist ve filolog Profesör Kaj Barr ile Arthur Christensen'in birlikte Alman dilbilimci F. C. Andreas'ın İrani lehçelere ilişkin hazırlığı üzerinde çalışarak 1939 yılında Berlin'de **İranische Dialektauf** (İran Lehçeleri) adıyla yayımlamışlardır. Eserin Kürtçenin Lehçeleri bölümü Barr tarafından yazılmıştır.

W. D. Hütteroth'un, göçebeliği konu alan doktora çalışması **Bergnomaden und Yaylabauern im Mittleren Kurdischen Taurus** adıyla 1959 yılında Marburg'da yayımlanmıştır¹⁶⁹.

E. Von Eicksted, Türkler, Kürtler ve İranlılar üzerine yaptığı **Türken, Kurden und İranier seit dem Altertum, Probleme einer anthropologischen Reise** adlı çalışmasını 1961 yılında Stuttgart'ta yayımlamıştır¹⁷⁰.

D. Christensen, Hakkâri'deki Kürtleri ele aldığı **Tanzlieder der Hakkari Kurden, Jarbuch für musikalische Volks und Völkerkunde** adlı çalışmasını 1963 yılında Berlin'de yayımlamıştır¹⁷¹.

Irak kökenli bir Kürt olan Kemal Fuat'ın, 1969 yılında hazırladığı **Kurdische Handschriften** (Kürt Elyazmaları) adlı doktora tezi 1970 yılında Weisbaden'de kitap olarak yayımlanmıştır. Fuat'ın **Solidarität in der Kurdischen Literatur, Dokumente zur kurdischen Woche** (Kürt Edebiyatında Dayanışma) adlı çalışması da 1985 yılında Marburg'da yayımlanmıştır¹⁷².

Cemal Nebez'in **Kurdische Schriftsprache: eine Chrestomathie moderner Texte** adlı çalışması 1969 yılında Hamburg'da yayımlanmıştır¹⁷³.

Tilman Zülch'ün Kürtlerle ilgili **Von denen keiner spricht** adlı çalışması 1975 yılında Reinbek'te yayımlanmıştır¹⁷⁴.

---

¹⁶⁷ Karl Hadank, **Mundarten Der Zaza, Hauptaetlich Aus Siwerek und kor**, Berlin: Berlin-Verlag, 1932.

¹⁶⁸ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.39.

¹⁶⁹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.40.

¹⁷⁰ Rohat, **a.g.e.**, s.40.

¹⁷¹ Rohat, **a.g.e.**, s.40.

¹⁷² Rohat, **a.g.e.**, s.41.

¹⁷³ Jemal Nebez, **Kurdische Schriftsprache: eine Chrestomathie moderner Texte**, Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1969.

¹⁷⁴ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.41.

Hans Hauser'in de Kürtlerle ilgili **Kurdistan- Schicksal eines Volkes** adlı çalışması 1975 yılında Münih'te yayımlanmıştır¹⁷⁵.

Erhard Franz **Material zum Kurdenproblem** (Kürt Sorunu Üzerine Malzemeler) adlı eserini 1977 yılında; **Minderheiten in İnan** (İnan'da Azınlıklar) adlı eserini 1981 yılında; **Kurden und Kurdentum** (Kürtler ve Kürtlük) adlı eserini de 1986 yılında Hamburg'da yayımlamıştır¹⁷⁶.

Jürgen Roth'un, **Aufstand im Wilden Kurdistan** (Vahşi Kurdistan'da Ayaklanma) adlı eseri 1977 yılında Baden-Baden'de; **Gegraphie der Unterdrückten. Die Kurden** (Ezilenlerin Coğrafyası. Kürtler) adlı eseri de 1978 yılında Münih'te basılmıştır¹⁷⁷.

Abdülkadir Kadir'in, bölge planlamasına dair hazırladığı **Raumliche Disparitäten der Lebensgrundlage im Irakischen Kurdistan** adlı çalışma 1978 yılında Berlin'de yayımlanmıştır¹⁷⁸.

Lothar A. Heinrich **Die Kurdische Nationalbewegung in der Türkei** (Türkiye'de Kürt Ulusal Hareketi)¹⁷⁹ adlı eserini 1979 yılında Hamburg'da yayımlamıştır.

Hella Schlumberger'in Kürtlerle ilgili **Durchs freie Kurdistan** adlı çalışması 1980 yılında Münih'te basılmıştır¹⁸⁰.

Günter Deschner'in Kürtlerle ilgili **Die Kurden haben keine Freunde** adlı çalışması 1981 yılında Münih'te; **Saladins Söhne** adlı çalışması 1983 yılında Münih'te; **Die Kurden. Das Betrogene Volk** (Kürtler, Aldatılan Halk)¹⁸¹ adlı çalışması da 1989 yılında Erlangen'de yayımlanmıştır.

Z. Hajo, **Indo –Iranische Sprachstudien. Kurdische Grammatik** (Kürtçe Gramer)¹⁸² adlı doktora çalışmasını 1982 yılında Berlin'de yayımlamıştır.

F. İbrahim, Irak Kürt halk hareketi üzerine yaptığı **Die Kurdische Nationalbewegung im Irak. Eine Fallstudie zur Problematik Ethnischer**

---

¹⁷⁵ Rohat, a.g.e., s.41.

¹⁷⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.40.

¹⁷⁷ Rohat. a.g.e., s.40.

¹⁷⁸ Rohat. a.g.e., s.40.

¹⁷⁹ Rohat. a.g.e., s.40.

¹⁸⁰ Rohat. a.g.e., s.44.

¹⁸¹ Şimşir, **Kürtçülük II (1924-1999)**, s.196.

¹⁸² Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.44.

Konflikte in der Dritten Welt adlı doktora çalışmasını¹⁸³ 1983 yılında Berlin’de yayımlamıştır.

Hügo Walser, Türkiye’deki Kürt sorununu ele aldığı **Bergtürken oder Kurden** adlı çalışmasını 1983 yılında Hamburg’da yayımlanmıştır¹⁸⁴.

Robin Schneider’in, **Die Kurdischen Yezidi** (Kürt Yezidiler)¹⁸⁵ adlı çalışması 1984 yılında Göttingen’de basılmıştır.

Michael Muerman’ın Kürtlerle ilgili **Musto, Sahne und Ousso** adlı çalışması 1984 yılında Bornheim-Merten’de yayımlanmıştır¹⁸⁶.

Thomas Scheffler **Etnisch-religiöse Konflikte und gesellschaftliche Integration in Vorderen und Mittleren Orient** (Yakın ve Ortadoğu’da Etnik-Dini Çatışma ve Ekonomik Entegrasyon)¹⁸⁷ adlı eserini 1985 yılında Berlin’de yayımlamıştır.

Feryat Fazıl, iki bölümden oluşan **Kurdisch-Deutsches Wörterbuch** adlı Kürtçe-Almanca bir sözlük hazırlamıştır¹⁸⁸. Sözlüğün birinci bölümü 1987 yılında Berlin’de yayımlanmıştır.

Tove Skutnabb-Kangas’ın Kürt çocuklarının bazı dil problemlerini ele aldığı **Kürtlere Yönelik Dilsel Zulüm** adlı çalışması “Denge Komkar” adlı süreli yayının 99. sayısında 1987 yılında Köln’de yayımlanmıştır.

Rohat’ın **İsveç’te Ana Dillerine Kavuşan Kürt Çocukları** çalışması “Denge Komkar” adlı süreli yayının 95. sayısında 1987 yılında Köln’de yayımlanmıştır.

Namo Aziz **Kurdistan. Menschen, Geschichte, Kultur** (Kürdistan. İnsan, Tarih, Kültür)¹⁸⁹ adlı eserini 1991 yılında Nürnberg’de yayımlamıştır.

Yine 1991 yılında, Hans Hauser **Die Kurden: Die Stiefsöhne Allahs** (Allahın Üvey Oğulları Kürtler)¹⁹⁰ adlı eserini Frankfurt’ta yayımlamıştır.

Askim Bozkurt **Das Kurdenproblem in der Türkei** (Türkiye’de Kürt Problemi)¹⁹¹ adlı eserini 1992 yılında Stuttgart’ta yayımlamıştır.

---

¹⁸³ Rohat. **a.g.e.**, s.44.

¹⁸⁴ Rohat. **a.g.e.**, s.44.

¹⁸⁵ Robin Schneider, **Die kurdischen Yezidi ein Volk auf dem Weg in den Untergang**, Göttingen: Gesellschaft für bedrohte Völker, 1984.

¹⁸⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.44.

¹⁸⁷ Şimşir, **Kürtçülük II (1924-1999)**, s.196.

¹⁸⁸ Şimşir, **a.g.e.**, s.196.

¹⁸⁹ Şimşir, **a.g.e.**, s.196.

¹⁹⁰ Şimşir, **a.g.e.**, s.196.

Karen Kren **Kürdologie, Kurdistan und Kurden in der Deutschsprachigen Literatur. Kommentierte Bibliographie** (Almanca Literatürde Kürdoloji, Kürdistan ve Kürtler. Açıklamalı Bibliyografya) ¹⁹² adlı eserini 2000 yılında Münster’de yayımlamıştır.

Almanya’da Kürtlerle ilgili yapılan çalışmalar, Alman birliğinin kuruluşu Almanların bir güç olarak ortaya çıktığı ve sömürge arayışına girdiği tarihten I. Dünya Savaşı’na kadar bir hayli fazladır. Bu dönemde Kürtlerle ilgili 18 adet çalışma yapılmıştır. 1970’lere kadar Kürtler üzerine çok fazla çalışma yapılmamış ancak 1970 sonrası çok fazla çalışma yapılmıştır. 1970 öncesi 7 adet çalışma yapılmışken, 1970 sonrasında 28 adet çalışma yapılmıştır.

1.6. Avusturya

Avusturya, Osmanlı Devleti tarafından yapılan II. Viyana Kuşatması’ndan sonra Macaristan ile birleşerek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nu kurmuştur. I. Dünya Savaşı’ndan sonra parçalanmış ve Avusturya Cumhuriyeti olmuştur. II. Dünya Savaşı’nda Almanya tarafından ilhak edilmiş, savaş sonunda Almanların yenilmesiyle ABD, Sovyetler Birliği, Fransa ve İngiltere tarafından işgal edilmiştir. 1955 yılında bağımsızlığını kazanan Avusturya, 1995 yılında AB’ye kabul edilmiştir.

Avusturya’nın Kürtlerle ilgili çalışmalar yapmaya başlaması 19. yüzyıl başlarına rastlamaktadır.

Kalproth adlı araştırmacı 1808 yılında Viyana’da **Kürtçe üzerine Çeşitli Araştırmalar** ¹⁹³ adlı eserini yayımlamıştır.

1814 Osmanlı Tarihi’ni de yazmış olan Avusturyalı ünlü tarihçi Hammer, **Evliyanın Seyahatnamesine Göre Kürt Dili ve Ağızları** ¹⁹⁴ adlı bir kitabı Viyana’da yayımlamıştır.

Avrupa’da, Şerefhan Bitlisi’nin “Şerefname” adlı eseri üzerinde bilimsel çalışmalar yapan ilk doğubilimcilerden birisi H. Barb’dır. Barb, “Şerefname” ile ilgili ve “Şerefname”ye dayanarak birçok eser kaleme almıştır. Önce “Şerefname”nin

¹⁹¹ Şimşir, a.g.e., s.196.

¹⁹² Şimşir, a.g.e., s.196.

¹⁹³ Kalproth, **Various Studies on Kurdish**, Wien, 1808.

¹⁹⁴ Şimşir, **Kürtçülük (1787-1923)**, s.540.

önemini 1853 yılında, sonra “Şerefname”deki beylikleri 1856 yılında, ardından bazı Kürt beyliklerinin tarihini 1858-1859 yıllarında ve son olarak da Bitlis’teki Kürt beyliğinin tarihini 1859 yılında yazmıştır¹⁹⁵.

Profesör Friedrich Müller, **Kürt Dilinin Kurmançî Lehçesi** adlı eserini 1864 yılında; **Kürt Dilinin Zazaca Lehçesi** adlı eserini de 1865 yılında Viyana’da yayımlamıştır¹⁹⁶.

J. Wunsch, Kürt bölgelerinde yaptığı gezi sonucu, araştırma ve incelemelerini 1883 yılında ve 1890 yılında Viyana’da yayımlamıştır¹⁹⁷.

Bir doğubilimci olan Profesör Maximilian Bittner, Yezidi Kürtlerin iki kutsal kitabı olan **Meshefa Reş** ve **Cilve** üzerine metinsel eleştiriler yaptığı çalışmasını 1911 yılında; Yezidi Kürtlerin bu iki kutsal kitabının çevirisini¹⁹⁸ de 1913 yılında Viyana’da yayımlamıştır.

F. Sitte’nin Kürtlerle ilgili **Ich war beiden Kurden** adlı çalışması 1980 yılında Viyana’da yayımlanmıştır¹⁹⁹.

Fadel Halil, 1985 yılında **Günümüzde Kürtler**²⁰⁰ adlı çalışmasını Viyana’da yayımlamıştır.

Avusturya’da Kürtlerle ilgili çok fazla çalışma yapılmamış olup yapılan çalışmalar da Almanya’da yapılan çalışmalar paralelinde olmuştur. Bu ülkede, Kürtlerle ilgili toplam 11 adet çalışma yapılmıştır.

1.7. Belçika

Belçika, 1831 yılında Hollanda Birleşik Krallığı’ndan bağımsızlığını ilan etmiştir. Her iki dünya savaşında da Almanya tarafından işgal edilmiştir. 1951 yılında, Belçika, AB’nin temelini oluşturan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu kuran 6 kurucu üye ülkeden biri olmuştur. Belçika, federal bir devlet yapısına sahip olup, Felemenkçe’nin resmi dil olduğu Flaman Bölgesi, Fransızca’nın resmi dil

---

¹⁹⁵ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.73.

¹⁹⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.74.

¹⁹⁷ Rohat. **a.g.e.**, s.74.

¹⁹⁸ Rohat. **a.g.e.**, s.74.

¹⁹⁹ Rohat. **a.g.e.**, s.74.

²⁰⁰ Rohat. **a.g.e.**, s.75.

olduğu Valon Bölgesi ve her iki dilin de resmi dil sıfatını taşıdıkları Brüksel Başkent Bölgesi'nden oluşmaktadır.

Belçika'da Kürtlerle ilgili çalışmaların yapılması İkinci Dünya Savaşı arefesine rastlamaktadır. Bu ülkede Kürtlerle ilgili fazla sayıda eser basılmamıştır.

Belçika'da basılan ilk eser, İslam Ansiklopedisindeki “Kürtler” maddesinin yazarı olan Viladimir Minorsky'nin, **Kürtlerin Kökeni** adlı eseridir. Bu eser, 1938 yılında Brüksel'de basılmıştır. Minorsky'nin bu eseri ve Thomas Bois'in 1965 yılında Beyrut'ta yayımlanan **Kürtlerin Tanınması** adlı eser bir kitapta toplanarak **Kürt Milliyetçiliği** adıyla Türkçeye çevrilmiş ve 2008 yılında yayımlanmıştır²⁰¹.

Kamuran Bedirhan'ın öğrencisi olan Joyce Blau birçok kez Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde incelemelerde bulunmuştur. Kürt dili üzerine çalışan Blau, **Kürtçe-Fransızca-İngilizce Sözlük** isimli üç dilli bir eser hazırlamıştır. Bu sözlük 1963 yılında Brüksel'de basılmıştır. Blau'nun bir diğer çalışması **Kürt Sorunu, Sosyolojik ve Tarihsel Bir Deneme** adıyla 1963 yılında Brüksel'de yayımlanmıştır²⁰².

Belçika'da Kürtlerle ilgili çok fazla eser basılmamış olup, toplam basılan eser sayısı 3'tür.

1.8. Hollanda

1581 yılında İspanya Krallığı'ndan bağımsızlığını ilan eden Hollanda, Belçika gibi AB'nin temelini oluşturan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran 6 kurucu üye ülkeden biri olmuştur. Hollanda'da Kürtlerle ilgili çalışmaların başlaması Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulduğu 1957 yılının sonrasına rastlamaktadır.

Hollanda'da basılıp Kürtlerden bahseden ilk eser, doğubilimci Georg Morgenstierne'nin **Neu-İranische Sprachen, Handbuch der Orientalistik, Bd. I, İranistik** (Doğubilimleri El Kitabı)²⁰³ adlı eserinin Yeni İran Dilleri bölümünde Kürtçe üzerinde de durduğu eserdir. Eser, 1958 yılında Leiden'de yayımlanmıştır.

²⁰¹ Viladimir Minorsky, Thomas Bois, **Kürt Milliyetçiliği**, çev. E. Karahan (vd.), İstanbul, 2008.

²⁰² Şimşir, **Kürtçülük II (1924-1999)**, s.102.

²⁰³ Şimşir, **a.g.e.**, s.198.

Silvio van Rooy ve Kees Tamboer tarafından hazırlanan **Kurdish Bibliography** (Kürt Bibliyografyası)²⁰⁴ 1968 yılında Amsterdam’da yayımlanmıştır.

Hollanda’da Kürdolojiye büyük katkıları olan kürdolog Martin van Bruinessen’in birçok çalışması farklı ülkelerde ve dillerde yayımlanmıştır. Bruinessen’in **Agha, Skeikh and State on the Social and Political Organisation of Kurdistan** (Ağa, Şeyh ve Devlet, Kürdistan’daki Sosyal ve Politik Örgütlenme Üzerine) adlı eseri 1978 yılında Utrecht’te; **De Koerden van Turkije en hun Literatuur, Traditie en Modernisme in de Tukse Literatuur** (Türkiye’deki Kürtler ve Edebiyatları) adlı eseri 1985 yılında Den Haag’da yayımlanmıştır. Bruinessen’in, “Kürdistan üzerine yazılar” adlı eseri 1992 yılında Nevzat Kırış (ve öte.) tarafından, “Kürtlük, Türklük, Alevilik: etnik ve dinsel kimlik mücadeleleri” adlı eseri 2000 yılında Hakan Yurdakul tarafından, “Ağa, Şeyh ve Devlet, Kürdistan’daki Sosyal ve Politik Örgütlenme Üzerine²⁰⁵” adlı eseri 2003 yılında Banu Yalkut tarafından ve Hendrik Boeschoten ile birlikte derledikleri “Evliya Çelebi Diyarbekir’de” adlı eseri de 2003 yılında Tansel Güney tarafından Türkçeye çevrilmiştir²⁰⁶.

Kemal Fuat’ın **Die Kurdische Widerstandsliteratur** (Kürt Direnme Edebiyatı)²⁰⁷ adlı çalışması 1983 yılında Amsterdam’da yayımlanmıştır.

Hollanda’da da Kürtlerle ilgili çok fazla eser basılmamış olup, toplam basılan eser sayısı 7’dir.

1.9. İsveç

İsveç-Norveç Birliğı’nin 1905 yılında yıkılmasıyla varlığını tek başına devam ettiren İsveç, 1995 yılında AB’ye girmiştir. Tüm 20. yüzyıl boyunca tarafsızlığını ilan eden İsveç’in, özellikle Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri ile ağırlıklı ilişkileri olmuştur²⁰⁸.

---

²⁰⁴ Şimşir, **a.g.e.**, s.199.

²⁰⁵ Martin Van Bruinessen, **Ağa, Seyh ve Devlet** çev. Banu Yalkut, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

²⁰⁶ Martin Van Bruinessen ve Hendrik Boeschoten, **Evliya Çelebi Diyarbekir’de**, çev. Tansel Güney, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

²⁰⁷ Şimşir, **Kürtçülük II (1924-1999)**, s.198.

²⁰⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sve%C3%A7#D.C3.BCnya_Sava.C5.9Flar.C4.B1 (22.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

İsveç'te Kürtlerle ilgili çalışmaların yapılması 19. yüzyıl ortalarında başlamıştır. 20. yüzyıl ortalarına kadar basılan eserler seyahatnamelerden oluşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki eserler ise daha bilimsel çalışmalardır.

Alman gezgin Moritz Wagner'in **Resa till Persian och Kurdernas Land** (İran ve Kürtlerin Ülkesine Yolculuk)²⁰⁹ adlı seyahatnamesi, 1853 yılında N. M. Lindh tarafından çevrilmiş ve Örebro'da yayınlanmıştır.

A.V. Schweiger-Lerchenfeld'in seyahatnamesi **Orienten** (Doğu)²¹⁰ adıyla 1883 yılında C.R. Sundström tarafından çevrilmiş ve Stockholm'de yayımlanmıştır.

Fr. Von Hellwald'ın **L.C. Beck, Türkiet ı vara Dagar, Bilder och Skildringar Fran Alla Delar af de Osmaniska Riket- Senare Delen Det Asiatiska Türkiet** adlı seyahatnamesi P.W. Thunman tarafından İsveççeye çevrilmiş ve 1878 yılında Stockholm'de yayımlanmıştır²¹¹.

J. Morier'in 1834 yılında yazdığı **Ayesha, Eller Den Sköna Flickan I Kars** (Ayşe) adlı romanı L.J. Hjerta tarafından İsveççeye çevrilmiş ve 1836 yılında Stockholm'de yayımlanmıştır²¹².

Alexis Kuylentjerna'nın Doğu'ya yaptığı gezi sonrası gözlemlerini anlattığı ve Kürtlere de değindiği **Mina Resor I Orienten** adlı kitabı 1900 yılında Stockholm'de basılmıştır²¹³.

Uppsala Üniversitesinde 1929-1944 yılları arasında Coğrafya profesörlüğü yapmış olan John Frödin, 1948 yılında **Türkiska Armenien och Kurdistan (Türkiye Ermenistanı ve Kürdistan)** adlı eseri Uppsala'da yayımlanmıştır.

Yine Uppsala Üniversitesi'nde profesörlük yapmış olan ünlü oryantalist İranolog Stig Wikander ile Osman Sebrî'nin birlikte Yezidi Kürtler üzerine yazdıkları **Un Temoignage Curde sur les Yezidis du Djabel Sindjar** adlı inceleme 1953 yılında Uppsala'da yayımlanmıştır. Wikander'in 1958 yılında yazdığı **Recueil de Textes Kourmandji** (Kürtçe Metinler Derlemesi) adlı eseri Uppsala-

---

²⁰⁹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.82.

²¹⁰ Rohat, **a.g.e.**, s.82.

²¹¹ Rohat, **a.g.e.**, s.83.

²¹² Rohat, **a.g.e.**, s.82-83.

²¹³ Rohat, **a.g.e.**, s.84.

Wiesbaden’de; **Ein Fest bei den Kurden und im Avesta** (Avesta ve Kürtler Arasında Bir Bayram) adlı eseri de 1961 yılında Uppsala’da yayımlanmıştır²¹⁴.

İranolog Sigrid Nyberg Kahle’nin **H.S. Nyberg i Kurdistan** adlı eseri 1986 yılında Stockholm’de yayımlanmıştır. Eser, Ferhat Şakeli’nin 1985-1989 yılları arasında çıkarttığı “Svensk-Kurdisk Journal” adlı süreli yayında yayımlanmıştır.

Kahle’nin ve Wikander’in yanında yetişen ve Uppsala Üniversitesinde çalışmalarını yürütmüş olan Bo Utas’ın 1986 yılında yazdığı **Kurdiska Dialekter och Skriftsprak** (Kürtçenin Lehçeleri ve Yazı Dili) adlı çalışması “Svensk-Kurdisk Journal”de Stockholm’de yayımlanmıştır²¹⁵.

Ferhat Şakeli’nin İngilizce olarak yazdığı **Kurdish Nationalism in Mem u Zin of Ehmede Xani** (Ahmede Xani’nin Mem u Zin’inde Kürt Milliyetçiliği) adlı eseri 1983 yılında Uppsala’da yayımlanmıştır.

Yine 1983 yılında, Feridun Danişvar’ın İngilizce olarak yazdığı **Contribution to the Geology Of Kurdistan** (Kürdistan Coğrafyasına Katkı) adlı eseri Uppsala’da yayımlanmıştır²¹⁶.

Barbro Karabuda’nın **Öster om Euftrat: I Kurdernas Land** (Fırat’ın Doğusu Kürtlerin Ülkesinde) adlı çalışması 1960 yılında Stockholm’de basılmıştır²¹⁷.

Selhattin Rastgeldi’nin **Det Glömda Kriget: Rapport fran det Irakiska Kurdistan**, (Unutulan Savaş) adlı eseri 1965 yılında Stockholm’de yayımlanmıştır.

Tord Wallström, **Bergen ar Vara Enda Vanner** (Dağlar Bizim Biricik Dostlarımızdır) adlı eseri 1975 yılında Stockholm’de yayımlanmıştır²¹⁸.

Elin Clason ve Mahmut Baksi’nin birlikte hazırladıkları **Kurdistan, Om Förtryck Ock Befrielsekamp** (Kürdistan Baskı ve Kurtuluş Mücadelesi Üzerine) adlı çalışma 1979 yılında Stockholm’de yayımlanmıştır.

Alar Kuutmann’ın **Om Kurder** (Kürtler Üzerine) adlı çalışması Norrköping’de; Memo Yetkin’in **Kurderna Och Kurdistan** (Kürtler ve Kürdistan) adlı çalışması ise Stockholm’de 1984 yılında yayımlanmıştır²¹⁹.

---

²¹⁴ Rohat, **a.g.e.**, s.84.

²¹⁵ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.84-85.

²¹⁶ Rohat, **a.g.e.**, s.85.

²¹⁷ Rohat, **a.g.e.**, s.86.

²¹⁸ Rohat, **a.g.e.**, s.87.

²¹⁹ Rohat, **a.g.e.**, s.87.

Kürt Dili ve Tarihi üzerine çalışmalar yapan Malmisanij **Yüzyılımızın Başlarında Kürt Milliyetçiliği Ve Dr. Abdullah Cevdet** adlı çalışmasını 1986 yılında Uppsala’da yayımlamıştır.

Malmisanij’in Mahmut Levendi ile birlikte 1986 yılında hazırladığı **Rojnamegeriya Kurdi Li Kurdistana Bakur u Li Tirkije** (Kuzey Kürdistan ve Türkiye’de Kürt Gazeteciliği) adlı çalışma “Çarçıra” dergisinin 2. ve 3. sayısında Stockholm’de yayımlanmıştır.

Reşo Zilan’ın yazılı Kürt dilinin tarihi gelişimine ilişkin hazırladığı **Kurtenivisarek Li Ser Diroka Zimane Kurdi Ye Nivisandi** adlı çalışması 1983 yılında “Berbang” adlı derginin 3. sayısında Stockholm’de yayımlanmıştır.

Cemal Nebez’in, 1943-1944 yılları arasında İran’da çıkmış olan “Nıştımın” adlı gazete üzerine yaptığı çalışması 1985 yılında Stockholm’de yayımlanmıştır²²⁰.

İsveç’te II. Dünya Savaşı sonrasına kadar toplamda 6 eser basılmıştır. Bu eserler, Kürtlerden de sözeden seyahatnamelerden oluşmaktadır. 1970 sonrasında Kürtlerle ilgili yapılan çalışma sayısında önemli derecede artış olmuştur. Bu tarihten itibaren toplam 18 adet çalışma İsveç’te basılmıştır. İsveç’in Kürtlerle ilgili politikaları ABD’nin politikalarıyla paralellik arz etmektedir.

1.10. Danimarka

Her iki dünya savaşında da tarafsızlığını ilan eden ancak II. Dünya Savaşı’nda Almanya tarafından işgal edilen Danimarka, II. Dünya Savaşı’ndan sonra tarafsızlık siyasetine son vermiştir. 1945 yılında Birleşmiş Milletler’e üye olmuş ve 1949 yılında ise NATO’nun kurucu üyelerinden biri olmuştur. 1973 yılında da Avrupa Birliği’ne katılmıştır.

Danimarka’da Kürtlerle ilgili az sayıda eser basılmış olup, basılan ilk eser de Danimarkalı gezgin Carsten Niebuhr’un Doğu Ülkelerine yapmış olduğu gezi sonucu kaleme aldığı ve o dönemin Kürtleri ve yaşadıkları bölgeler hakkında yazılarının da yer aldığı **Reisebeschreibung nach Arabien und andern umligenden Landern**

---

²²⁰ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.88.

(Arabistan ve Komşu Ülkelere Yolculuk) adlı çalışmasıdır. Bu eser, 1774-1778 yıllarında Kopenhag'ta yayımlanmıştır²²¹.

Dilbilimci ve etnolog A.M. Benedictsen ile ünlü İranolog A. Christensen'in birlikte hazırladıkları **Les Dialectes d'Awroman et Parwa** adlı çalışma 1921 yılında Kopenhag'ta yayımlanmıştır²²².

Jorgen Laessoe'nin Kürtlerin yaşadığı bölgelerde yaptığı arkeolojik kazılarla ilgili **The Shemshara tablet. A. preliminary report** adlı çalışması 1959 yılında Kopenhag'da yayımlanmıştır.

Danimarka'da Kürtler hakkında en çok araştırma yapan ve en fazla eser kaleme alan Dr. Henry Harald Hansen özellikle Kürt kadınları ve Kürt aile yapısıyla ilgilenmiştir. 1958 yılında **Allah's Dotre** (Allah'ın Kızları) adlı kitabını Danimarkaca olarak Kopenhag'da yayımlamıştır. Kitap, 1960 yılında İngilizceye, 1980 yılında Kürtçeye çevrilmiştir. Aynı eser, Zelal B. Ayman tarafından Türkçeye çevrilerek Avesta Yayınları'na 1997 yılında basılmıştır²²³. Hansen, Kürt kadınları hakkında yazmış olduğu **The Kurdish Women's Life** (Kürt Kadınlarının Yaşamı) adlı çalışmasını ise 1960 yılında İngilizce olarak Kopenhag'da yayımlamıştır²²⁴.

Tove Skutnabb-Kangas'ın Kürt çocuklarının iki dillilik veya çok dillilik sorunları üzerine olan **Tvasprakighet** (İki dillilik) adlı çalışması 1981 yılında Lund'da; **Minoritet, Pprak och Rasism** (Azınlık, Dil ve Irkçılık) adlı çalışması ise 1986 yılında Malmö'de yayımlanmıştır²²⁵.

Danimarka'da Kürtler hakkında az sayıda eser basılmıştır ve sayısı toplam 5'tir.

1.11. Norveç

1905 yılında İsveç tarafından bağımsızlığı tanınan Norveç, her iki dünya savaşında da tarafsızlığını ilan etmiş ancak II. Dünya Savaşı'nda Almanya tarafından işgal edilmiştir. 1949 yılında NATO'ya üye olan Norveç, 1972 ve 1994 yıllarındaki her iki referandumda da AB'ye girmeyi reddetmiştir.

---

²²¹ Rohat, **a.g.e.**, s.89.

²²² Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.89.

²²³ Henry Harald Hansen, **Allah'ın Kızları**, çev. Zelal B. Ayman, İstanbul, Avesta Yayınları, 1997.

²²⁴ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.89.

²²⁵ Rohat, **a.g.e.**, s.90.

Norveç'te Kürtler hakkında toplam 3 eser basılmıştır.

Bunlardan birincisi, Norveç ve Danimarka Bilimler Akademisi üyesi olan Profesör Fredrik Barth'ın bir grup Amerikalı akademisyenle Kürtlerin yaşadığı bölgelerde yapmış olduğu incelemeleri **Principles of Social Organisation in Southern Kurdistan** (Güney Kürdistan'da Toplumsal Örgütlenmenin Prensipleri) adlı eserinde ele aldığı çalışmadır. Eser, 1953 yılında Oslo'da basılmıştır²²⁶.

İkincisi, Fridrik Thordarson'un Kürt Edebiyatı üzerine olan **Kurdisk Litteratur noen glimt** adlı çalışmasıdır. Çalışma, 1986 yılında Oslo'da "Kurdistan-Nytt" adlı süreli yayının "Kurdisk Kultur" özel sayısında yayımlanmıştır²²⁷.

Üçüncüsü ise, Doğan Kılıç ve T. Kongslie'nin birlikte hazırladıkları **Kurderne, et Folk i Midt-Osten** adlı çalışmadır. Eser, 1979 yılında Oslo'da yayımlanmıştır²²⁸.

1.12. Diğer Avrupa Ülkeleri

Kürtlerle ilgili Finlandiya, İzlanda ve İsviçre'de birer eser yayımlanmıştır.

Ekonomist Macit R. Cafer'in Türkiye'deki Kürtlerin yaşadığı bölgelerde az gelişmişlik sorununu ele aldığı **Under-underdevelopment** adlı çalışması 1976 yılında Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yayımlanmıştır. Eserin Türkçe baskısı 1979 yılında Yöntem Yayınları tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır²²⁹.

Erlendur Haraldsson'un Kürtler üzerine yazmış olduğu **Med Uppreisnarmönnun i Kurdistan** (Ayaklanmakta Olan Ülke) adlı çalışması 1964 yılında İzlanda-Skuggsja'da İzlandaca olarak yayımlanmıştır. Aynı eser 1966 yılında Almancaya çevrilmiş ve Hamburg'da yayımlanmıştır²³⁰.

Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Ulusal Enstitüsü Kürdoloji Kürsüsünde 1960 - 1962 yılları arasında Kürt Uygarlığı ve Kürt Tarihi dersleri veren İ.Şerif Vanlı, **Le Kurdistan Irakien, Entite nationale. Etude de la Revolution de 1961** (Irak

²²⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.89.

²²⁷ Rohat, **a.g.e.**, s.90.

²²⁸ Rohat, **a.g.e.**, s.91.

²²⁹ Macid R. Cafer, **Az gelişmişlik içinde geri bırakılmışlık**, 'y.y.', Yöntem Yayınları, 1979.

²³⁰ Erlendur Haraldsson, **Land im aufstand... Kurdistan**, Hamburg: Matari-Verlag, 1966.

Kürdistanı, Ulusal Varlık-1961 Devriminin İncelenmesi) adlı bir çalışma yayımlamıştır. Eser, 1970 yılında İsviçre-Neuchatel’de basılmıştır²³¹.

1.13. Amerika Birleşik Devletleri

1776 yılında kurulan ABD, 19. yüzyıl boyunca hızla sanayileşmiş I. Dünya Savaşı’nın İtilaf Devletleri tarafından kazanılmasında önemli rol almıştır. II. Dünya Savaşı’nda da Almanya, İtalya ve Japonya’ya karşı büyük bir başarı kazanan ABD bir süpergüç haline gelmiştir. Soğuk Savaş yılları boyunca ABD başta Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı olmak üzere birçok savaşa katılmıştır. 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılışının ardından Soğuk Savaş sona ermiştir. 1990 yılında Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesi üzerine çıkan I. Körfez Savaşı’nda ABD, Irak ordusunu yenmiş, 1995 ve 1999 yıllarında NATO ülkelerinin yardımıyla Bosna Savaşı’na ve Kosova Savaşı’na müdahale etmiştir. 2001 yılında New York ve Washington, DC gibi büyük ABD kentleri 11 Eylül 2001 Saldırılarına sahne olmuş, bu saldırılara yanıt olarak ABD, 2001 yılında Afganistan Savaşı ve 2003 yılında da Irak Savaşı’nı başlatmıştır.

ABD’de Kürtler üzerine yapılan çalışmaların tarihi çok eskilere gitmemektedir. Kürtlere ilişkin çalışmalar 20. yüzyıl başlarında, artan uluslar arası ilişkiler ve ABD’nin bölgede egemenlik sağlama girişimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmaların ilki, 1851-1865 yılları arasında Hakkâri’de kalan Amerikalı misyoner S. A. Rhea’nın 1872 yılında Kürtçe üzerine yazdığı **Brief Grammar and Vocabulary of the Kurdish Language of the Hakkari District** (Hakkari Yöresi Kürtçesinin Kelimeleri ve Özet Dilbilgisi) adlı çalışmasıdır. Bu çalışma, Afrika ve Doğu Çalışmaları Dergisi (Journal of African and Oriental Studies)’nin 1. sayısında yayımlanmıştır²³².

L. A. Fossum **A Practical Kurdish Grammar** (Pratik Bir Kürtçe Gramer) adlı çalışmasını 1919 yılında Minneapolis’te yayımlamıştır²³³.

²³¹ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.55.

²³² Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.150.

²³³ Rohat, **a.g.e.**, s.151.

O dönemde Tahran’da görevli olan Archie Roosevelt, 1946 yılında yıkılan Mahabad Kürt Cumhuriyeti üzerine **The Kurdish Republic of Mahabad** adlı çalışmasını 1947 yılında “The Middle East Journal” adlı süreli yayının 3. sayısında yayımlamıştır²³⁴.

İkinci Dünya Savaşından sonra ABD’de Kürtlerle ilgili birçok doktora tezi hazırlanmıştır. Bunlardan bazıları: Mustafa Karadağı’nın **The Kurdish Question** (Kürt Sorunu) adlı tezi 1951 yılında California’da, Lettie M. Wenner’in **The Kurdish Question in The Middle East** (Ortadoğuda Kürt Sorunu) adlı tezi 1960 yılında California’da, Wilson N. Howell’in **The Soviet Union and The Kurds** (Sovyetler Birliği ve Kürtler) adlı tezi 1965 yılında Virginia’da, Shafiq Qassaz’ın **Evolution and Future of The Kurdish National Movement** (Kürt Ulusal Hareketinin Evrimi ve Geleceği) adlı tezi 1970 yılında ve E. Ghareep’in 1981 yılında New York’ta hazırladığı **The Kurdish Question in Iraq** (Irak’ta Kürt Sorunu) adlı tezdir²³⁵.

Linda Braidwood’un **Digging Beyond the Tigris (An American Woman Archeologist’s Story of Life on “Dig” in the Kurdish Hills of Iraq)** (Diclenin Ötesini Kazma: Iraktaki Kürt Tepelerini Kazma Üzerine Bir Amerikan Bayan Arkeologun Hayat Hikâyesi) adlı çalışması 1953 yılında New York’da , 1959 yılında da Londra’da basılmıştır²³⁶.

Michigan Üniversitesinde hocalık yapmış olan E. N. MacCarus Süleymaniye Lehçesi üzerine yazdığı **A Kurdish Grammar** (Kürtçe Gramer) adlı çalışmasını 1958 yılında Irak ve New York’ta²³⁷, aynı lehçeye dayalı sözlük çalışması olan **A Kurdish-English Dictionary** (Kürtçe-İngilizce Sözlük) adlı çalışmasını da 1967 yılında Michigan Üniversitesi Yayınlarıncı Michigan’da yayımlamıştır. MacCarus’la Iraklı Kürdolog Jamal Jalal Abdullah’ın birlikte Kürtçe öğrenmek isteyenler için hazırladıkları **Kurdish Basic Course** (Kürtçe Temel Kurs) adlı ders kitabı ve üç bölümden oluşan **Kurdish Readers: Vol. I, Newspaper Kurdish, Vol. II, Kurdish Essays, Vol. III, Kurdish Short Stories** (Kürt Okurları: Kürtçe Gazeteler, Kürtçe

---

²³⁴ Rohat, a.g.e., s.152.

²³⁵ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.152.

²³⁶ Linda Braidwood, **Digging beyond the Tigris**, London: Abelard-Schuman, 1959.

²³⁷ Ernest N. McCarus, **A Kurdish Grammar: descriptive analysis of the Kurdish of Sulaimaniya, Iraq**, New York: American Council of Learned Societies, 1958.

Denemeler, Kürtçe Kısa Hikâyeler) adlı çalışmaları 1967 yılında Michigan Üniversitesi Yayınları'nca Michigan'da yayımlanmıştır²³⁸.

R. J. Braidwood ve Bruce Howe **Prehistoric Investigation in Iraqi Kurdistan** (Irak Kürdistan'ında Tarih Öncesi Araştırmalar) adlı çalışmalarını 1960 yılında Chicago'da yayımlamışlardır²³⁹.

Wadie Jwaideh'in 1960 yılında Syracuse Üniversitesi'ne sunmuş olduğu **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi** adlı doktora tezi, 1999 yılında İsmail Çekem ve Alper Duman tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir²⁴⁰. Jwaideh'in bu eseri 2006 yılında Syracuse Üniversitesi Yayınları'nca da yayımlanmıştır²⁴¹.

Dana Adams Schmidt'in **Journey Among Brave Men** (Yiğit İnsanlar Arasında Gezi) adlı çalışması 1964 yılında Boston'da yayımlanmıştır²⁴².

William Spencer **The Musul Question in International Relations** (Uluslar arası İlişkilerde Musul Sorunu) adlı doktora çalışmasını 1965 yılında Washington'da hazırlamıştır²⁴³.

Ralph S. Solecki'nin Irak'ta eski insan iskeletleri üzerine yaptığı **Shanidar, The Humanity of Neanderthal Man** (Shanidar: Mağara Adamının İnsanlığı) adlı çalışması 1971 yılında yayımlanmıştır²⁴⁴.

Margaret Kahn **Borrowing and Variation in Phonological Description of Kurdish** (Kürtçenin Sesbilimsel Tanıtımında Ödünç Alma ve Değişkenlik) adlı doktora çalışmasını 1976 yılında Michigan'da, **Children of the Jinn in Search of the Kurds and Their Country** (Kürtleri ve Ülkelerini Ararken Jinn'in Çocukları) adlı çalışmasını da 1980 yılında New York'ta yayımlamıştır²⁴⁵.

E. Elizabeth Lytle'ın editörlüğünde hazırlanan **A Bibliography of the Kurds, Kurdistan, and the Kurdish Question** (Kürtlerin, Kürdistan'ın ve Kürt

²³⁸ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.154.

²³⁹ Robert J. Braidwood and Bruce Howe, **Prehistoric Investigations in Iraqi Kurdistan**, Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago, 1960.

²⁴⁰ Wadie Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi**, İngilizceden çev. İsmail Çekem ve Alper Duman, İstanbul, İletişim, 1999.

²⁴¹ Wadie Jwaideh, **The Kurdish National Movement: Its Origins and Development**, New York, Syracuse University Press, 2006.

²⁴² Dana Adams Schmidt, **Journey Among Brave Men**, Boston, 'y.y.', 1964.

²⁴³ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787-1987)**, s.152.

²⁴⁴ Rohat, **a.g.e.**, s.157.

²⁴⁵ Rohat, **a.g.e.**, s.157.

Sorununun Bir Bibliyografyası) 1977 yılında Monticello’da, “II. Council of Planning Librarians” yayınları tarafından yayımlanmıştır²⁴⁶.

F. David Andrews, **The Lost People Of The Middle East** (Orta Doğunun Kayıp Halkı) adlı çalışmasını 1982 yılında Salisbury’de yayımlamıştır.

Yabor Sabar’ın çevirisi ve editörlüğünde **The Folk Literature of Kurdistan Jews: an anthology** adlı eser 1982 yılında Yale üniversitesi yayınları tarafından basılmıştır.

R. D. Biggs’in **Discoveries from Kurdish Looms** (Kürt Dokuma Tezgâhlarının Keşfi) adlı eseri Northwestern Üniversitesi Yayınları tarafından 1983 yılında yayımlanmıştır.

Stefen C. Pelletiere’in **The Kurds an Unstable Element in the Golf** (Kürtler: Körfezin İstikrarsız Unsuru) adlı çalışması 1984 yılında Boulder ve London’da yayımlanmıştır²⁴⁷.

Terry Lynn Todd’un **A Grammar of Dimili** (Dimili [Zaza] Grameri) adlı çalışması 1985 yılında Michigan Üniversitesi Yayınları’nda , 2002 yılında da Stockholm’de basılmıştır²⁴⁸.

William Eagleton, **An Introduction to Kurdish Rugs and Other Weavings** (Kürt Kilimlerine ve Diğer Dokumalarına Giriş)²⁴⁹ adlı çalışmasını 1988 yılında New York’ta yayımlamıştır.

Robert Olson’un **The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Said Rebellion, 1880-1925** (Kürt Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Şeyh Said İsyanı, 1880-1925)²⁵⁰ adlı çalışması Teksas Üniversitesi Yayınları tarafından 1989 yılında basılmıştır.

Sheri Laizer’in **Into Kurdistan: Frontiers Under Fire** (Kürdistanda: Ateş Altındaki Sınırlar) adlı çalışması 1991 yılında Londra’da, **Martyrs, Traitors and Patriots: Kurdistan after the Gulf War** (Şehitler, Hainler ve Yurtseverler: Körfez

---

²⁴⁶ Rohat, **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 -1987)**, s.157.

²⁴⁷ Stephen C. Pelletiere, **The Kurds: an unstable element in the gulf**, London: Westview Press, 1984.

²⁴⁸ Terry Lynn Todd, **A grammar of Dimili also known as Zaza**, 2. bs., Stockholm: [y.y.], 2002.

²⁴⁹ William Eagleton, **An Introduction to Kurdish Rugs and Other Weavings**, New York: Interline Books, 1988.

²⁵⁰ Robert Olson, **The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Said Rebellion, 1880 - 1925**, University of Texas, 1989.

Savaşından Sonra Kürdistan) adlı çalışması da 1996 yılında Londra ve New Jersey’de Zed Books Yayınları tarafından basılmıştır.

Mehrdad R. Izady **The Kurds: a concise handbook** (Kürtler: kısa bir elkitabı)²⁵¹ adlı eserini 1992 yılında yayımlamıştır.

David McDowall’ın **A modern History of the Kurds** (Kürtlerin Modern Tarihi) adlı eseri 1996 yılında yayımlanmıştır²⁵².

Eric Brauer **The Jews of Kurdistan** (Kürdistan’ın Yahudileri)²⁵³ adlı çalışmasını 1993 yılında Detroit’te yayımlamıştır.

Ed Kashi ve Christopher Hitchens’in **When Borders Bleed: The Struggle of The Kurds** (Sınırlar Kanadığında: Kürtlerin Mücadelesi) adlı çalışması 1994 yılında Pantheon Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Mary Bruni ve Ann Smothers **Journey Through Kurdistan** (Kürdistan’dan Geçen Yolculuk)²⁵⁴ adlı çalışmalarını 1995 yılında Teksas’da yayımlamışlardır.

Lokman Meho’nun **The Kurds and Kurdistan: a selective and annotated bibliography** (Kürtler ve Kürdistan: Seçili ve Açıklamalı Bir Bibliyografya) adlı eseri 1997 yılında Greenwood yayınları tarafından, **The Kurdish Question in U.S. Foreign Policy** (Amerikan Dış Politikasında Kürt Sorunu) adlı eseri 2003 yılında Praeger yayınları tarafından yayımlanmıştır. Meho’nun Kelly L. Maglaughlin ile birlikte hazırladığı **Kurdish Culture and Society: an annotated bibliography** (Kürt Kültürü ve Toplumu: Açıklamalı Bibliyografya) adlı çalışma da 2001 yılında Greenwood yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Susan Meiselas’ın **Kurdistan: In the Shadow of History** (Kürdistan: Tarihin Gölgesinde) adlı eseri 1997 yılında Random House Yayınları tarafından basılmıştır.

Jonathan C. Randal **After Such Knowledge, What Forgiveness?: My Encounters with Kurdistan** (Bunca Bilgiden Sonra Ne Bağışlaması: Kürdistan İzlenimlerim) adlı çalışması 1997 yılında New York: Farrar, Straus, and Giroux

---

²⁵¹ Mehrdad R. Izady, **The Kurds: a concise handbook**, Taylor and Francis, 1992.

²⁵² David McDowall, **A Modern History of the Kurds**, Diane Pub. Co., 1996.

²⁵³ Eric Brauer, **The Jews of Kurdistan**, Detroit: Wayne State University Press, 1993.

²⁵⁴ Mary Bruni, Ann Smothers, **Journey Through Kurdistan**, Texas Memorial Museum, 1995.

tarafından yayımlanmıştır. Eser, Faysal Nesre tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiş ve Avesta Yayınları'nca 2002 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır²⁵⁵.

Henri J. Barkey, and Graham Fuller tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Kürt Sorunu"²⁵⁶ adlı kitap 1998 yılında yayımlanmıştır.

Michael M. Gunter'in **The Kurds and the Future of Turkey** (Kürtler ve Türkiye'nin Geleceği) adlı çalışması 1997 yılında St. Martin's Yayınları tarafından, **The Kurdish Predicament in Iraq: A Political Analysis** (Irak'taki Kürtlerin Durumu: Politik Bir Analiz) adlı çalışması 1999 yılında St. Martin's Yayınları tarafından, **A Historical Dictionary of the Kurds** (Kürtlerin Bir Tarihi Sözlüğü) adlı çalışması da 2003 yılında Scarecrow Yayınları tarafından New York'ta yayımlanmıştır. Gunter'in **The Kurds Ascending: The Evolving Solution to the Kurdish Problem in Iraq and Turkey** (Kürtler Çıkıyor: Irak ve Türkiye'deki Kürt Sorununa Çözüm) adlı çalışması da 2007 yılında Palgrave Macmillan Yayınları tarafından New York'ta yayımlanmıştır.

Paul White "İlkel İsyanlar veya Devrimci Modernler: Türkiye'deki Kürt Ulusal Hareketi"²⁵⁷ adlı çalışmasını 2000 yılında New York ve Londra'da yayımlamıştır.

Gina Lennox'un editörlüğünde hazırlanan **Fire, Snow, and Honey: Voices from Kurdistan** (Ateş, Kar ve Bal: Kürdistan'dan Sesler) adlı çalışma 2001 yılında Halstead Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Shahrazad Mojab'ın editörlüğünde hazırlanan **Women of a Non-State Nation: the Kurds** (Devletsiz Ulusun Kadınları: Kürtler) adlı eser 2001 yılında Mazda yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Samantha Power'ın **A Problem from Hell: America and the Age of Genocide** adlı eseri 2002 yılında Basic Books yayınları tarafından New York'ta yayımlanmıştır.

Gareth Stansfield'in **Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy** adlı eseri 2003 yılında Routledge Courzon yayınları

---

²⁵⁵ Jonathan C. Randal, **Bunca Bilgiden Sonra Ne Bağışla ması: Kürdistan İzlenimlerim**, çev. Faysal Nesre, İstanbul Avesta Yay., 2002.

²⁵⁶ Henri J. Barkey, and Graham Fuller, **Turkey's Kurdish Question**, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1998.

²⁵⁷ Paul White, **Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: the Kurdish national movement in Turkey**. London & New York: Zed Books, 2000 .

tarafından, **Iraq: People, History, Politics** adlı eseri de 2007 yılında Polity Press yayınları tarafından Cambridge’de yayımlanmıştır.

Michael L. Chyet “Kürtçe-İngilizce Sözlük²⁵⁸” adlı çalışmasını 2003 yılında Yale Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Christine Bird’ün “Bin Ah, Bin İsyan: Kürdistan’da Geziler²⁵⁹” adlı çalışması 2004 yılında yayımlanmıştır.

Andrew Mango’nun “Türkiye’nin Terörle Savaşı²⁶⁰” adlı kitabı 2005 yılında New York’ta yayımlanmıştır. Kitap, aynı yıl Orhan Azizoğlu tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiş ve İstanbul’da yayımlanmıştır²⁶¹.

Denise Natalie’nin **The Kurds and the State: Evolving National Identity in Iraq, Turkey, and Iran** (Kürtler ve Devlet: Irak, Türkiye ve İran’da Ulusal Kimliğin Evrimi) adlı eseri 2005 yılında Syracuse Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Brendan O’leary, John McGarry ve Khaled Salih’in editörlüğünde **The Future of Kurdistan in Iraq** (Irakta Kürdistan’ın Geleceği) adlı çalışma 2005 yılında Pensilvanya Üniversitesi Yayınları tarafından Philadelphia’da yayımlanmıştır.

Kerim Yıldız’ın **The Kurds in Syria: The Forgotten People** adlı eseri 2006 yılında Pluto yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Hineer Saleem’in **My Father’s Rifle: A Childhood in Kurdistan** adlı eseri 2006 yılında Picador Yayınları tarafından basılmıştır.

Ali A. Allawi’nin **Irak’ın İşgali: Savaşı Kazanmak, Barışı Kaybetmek** adlı çalışması 2007 yılında Yale Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Aliza Marcus’un **Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence** (Kan ve İnanç: Bağımsızlık için PKK ve Kürt Savaşı) 2007 yılında New York’ta, New York Üniversitesi Yayınları tarafından basılmıştır.

Charles A. McDonald ve Carole A. O’Leary’in editörlüğünde **Kurdish Identity: Human Rights and Political Status** (Kürt Kimliği: İnsan Hakları ve

---

²⁵⁸ Michael L. Chyet, **Kurdish-English Dictionary**, Yale University Press, 2003.

²⁵⁹ Christine Bird, **A Thousand Sighs, A Thousand Revolts: Journeys in Kurdistan**, Ballantine Books, 2004.

²⁶⁰ Andrew Mango, **Turkey and the war on terror: for forty years we fought alone**, New York, 2005.

²⁶¹ Andrew Mango, **Türkiyenin Terörle Savaşı**, İstanbul, 2005.

Politik Durum) adlı eser 2007 yılında Florida Üniversitesi Yayınları tarafından Gainesville’de yayımlanmıştır.

Ralph Peters’in **Never Quit the Fight** adlı eseri 2008 yılında Stackpole Boks yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Ariel Sabar’ın **My Father's Paradise: a Son's Search for his Jewish past in Kurdish Iraq** adlı eseri 2008 yılında Algonquin Books of Chapel Hill yayınları tarafından Chapel Hill’de basılmıştır.

Quil Lawrence’ın **Invisible Nation** (Görünmez Ulus) adlı çalışması 2008 yılında New York’ta Walker & Company Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

ABD’nin Kürtlerle ilgili çalışmalar yapması I. Dünya Savaşı sonrasında rastlamaktadır. Amerikalıların Kürtlerle ilgili çalışmaları 1980 sonrasında artmış ve özellikle Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra zirveye ulaşmıştır. 1980’lere kadar ABD’de basılan eser sayısı 21, 1980-1990 arası 8 ve 1990 sonrası ise 40’dır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, Batı’da 1990 sonrası Kürtlerle ilgili en çok eser ortaya çıkaran ülke ABD’dir.

2. BÖLÜM

KÜRT ENSTİTÜLERİ

2.1. Paris Kürt Enstitüsü

2.1.1. Tarihçe

Paris Kürt Enstitüsü 1983 yılının Şubat ayında bir grup Kürt entelektüel ve sanatçı tarafından kurulmuştur. Bunlar; Yılmaz Güney (film yapımcısı, d.1937 - ö.1984), Cegerxwin (Suriyeli Kürt şair, d.1903 -ö.1984), Hejar (İranlı Kürt şair ve dilbilimci, d.1921-ö.1991), Tevfik Vehbi (dilbilimci ve eski Irak Eğitim Bakanı, d.1891-ö.1984), Prof.Dr.Qanade Kurdo (Leningrad Şarkiyat Çalışmaları Enstitüsünde dilbilimci, d.1909 -ö.1985), Heciye Cindi (Ermenistan vatandaşı Kürt yazar, d.1908-ö.1990), Remzi Rasa (Fransa vatandaşı Kürt ressam, d.1928-) ve Nureddin Zaza (İsveç vatandaşı Kürt yazar ve dilbilimci, d.1919 -ö.1988)'dir.

Enstitünün, kar amacı gütmeyen bir dernek olarak 10 yıl kadar faaliyet gösterdikten sonra, 2 Mart 1993'te Fransa başbakanı tarafından imzalanan sözleşme ile kamu yararına çalışan bir vakıf haline geldiği belirtilmektedir²⁶².

Ayrıca, Paris Kürt Enstitüsü, çalışmalarına demokrasi, çoğulculuk ve Kürt entelektüel, yazar, araştırmacı ve sanatçıların geniş katılımını sağlamak amacıyla beş bölümden oluşan Kültürel ve Bilimsel Konsey (CCS)'i kurduğunu belirtmektedir. Bunlar; Sosyal ve Kültürel Çalışmalar, Dil ve Edebiyat, Toplum Bilimleri, Enformasyon ve İnsan Hakları, Sosyo-Kültürel Aktivitelerin Teşviki, bölüm lerinden oluşmaktadır. Konseyin enstitünün kuralları ve amaçları dâhilinde hareket ettiği ve aynı zamanda enstitünün seçmen kitesini oluşturduğu ifade edilmektedir. Enstitü Yönetim Kurulu her üç yılda bir gizli oyla seçilmektedir.

---

²⁶² <http://www.institutkurde.org/en/institute/> (08.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2.1.2. Amaç

Paris Kürt Enstitüsünün amacı, Kürt toplumu içinde Kürtlerin dil bilgisini, tarihini, kültürel mirasını muhafaza etmek; Avrupa'ya göç eden Kürtlerin göç ettikleri ülkenin kültürüne uyum sağlamalarına ve bütünleşmelerine katkıda bulunmak; Kürtlerin yaşadıkları ülkelerin, kültürünün, şimdiki durumlarının tüm kamuoyu tarafından bilinmesini sağlamak olarak belirtilmektedir .

2.1.3. Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulunda 15 kişi bulunmaktadır. 2'si Fransız Kültür Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı temsilcisidir. Kurul her 3 yılda bir yenilenmektedir. Kendi üyeleri arasından bir başkan, iki başkan yardımcısı, bir mali işler yetkilisi, bir sekreter seçmektedir. Bunlar enstitünün İcra Kurulunu oluşturmaktadır.

Enstitü başkanı Dr. Kendal Nezan'dır. Nezan, aynı zamanda Washington Kürt Enstitüsü Yönetim Kurulu üyesidir. Meslek itibariyle nükleer fizikçidir. 1975 yılında Fransa-Kürdistan Derneği'ni kurmuştur. Kürt kültürü üzerine birçok yazı ve araştırması yayınlanmıştır.

Başkan Yardımcıları Prof. Dr. Abbas Vali ve Dr. Fuad Hussein'dir. Abbas Vali Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesidir. Fuad Hussein ise halen Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin Başkanlık Divanı Başkanlığını yürütmektedir.

Mali İşler Müdürlüğünü Prof. Dr. Joyce Blau yapmaktadır. Fransa'da Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Ulusal Enstitüsünde (INAL CO) Kürt Dili ve Medeniyeti dersleri vermektedir.

Enstitünün sekreterliğini Kamuran F. Çeçen yapmaktadır. Çeçen avukatlık mesleğini icra etmektedir.

Ayrıca, Enstitünün Almanya, İsveç, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinden toplam 7 üyesinin mevcut olduğu ifade edilmektedir²⁶³.

---

²⁶³ <http://www.institutkurde.org/en/institute/> (10.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2.1.4. Enstitüye Destek Verenler

Batılı birçok entelektüelin Kürt Enstitüsünün aktivitelerini desteklediği belirtilmektedir. Bunlar: Simone de Beauvoir (yazar), Maurice Bejart (koreograf), Sean McBride (1974 Nobel barış ödülü sahibi), Gérard Chaliand (yazar, Harvard Üniversitesi ve Paris'teki Kamu Yönetimi Ulusal Okulunda –ENA- doçent), Bernard Dorin (Fransız büyükelçi ve Danıştay üyesi), Miguel Angel Estrella (Arjantinli müzisyen), Bernard Kouchner (Fransa Dışişleri Bakanı), Jean Lacouture (yazar ve gazeteci), Claude Lanzmann (yazar), Claude Lefort (yazar ve filozof), Jean Malaurie (etnolog), Leo Matarasso (avukat ve Uluslararası Halkların Özgürlüğü Birliği başkanı), Rigoberta Menchu (1992 Nobel barış ödülü sahibi), Danielle Mitterrand (Fransa eski Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın eşi), Edgar Morin (sosyolog ve yazar), Henri Noguères (avukat ve eski İnsan Hakları Fransız Birliği başkanı), Adolfo Perez Esquivel (1980 Nobel barış ödülü sahibi), Madeleine Robérioux (tarihçi ve eski İnsan Hakları Birliği başkanı), Maxime Rodinson (şarkiyatçı), Laurent Schwartz (Ecole Polytechnique'te matematik profesörü), Paul Thibaud (Esprit dergisi yönetmeni), Germaine Tillon (sosyolog), Jean -Pierre Vernant (College de France'da profesör), Pierre Vidal-Naquet (Sorbonne Üniversitesinde profesör), Gunter Walraaf (Alman gazeteci), Marguerite Yourcenar (yazar), Andrei Sakharov (1975 Nobel barış ödülü sahibi fizikçi) ve eşi Elena Bonner 'dir²⁶⁴.

2.1.5. Finansman

Aidatlar sayesinde enstitünün, 1987'den beri bina ve müçtemilatının sahibi olduğu, ayrıca finansal bağışlara ve aktivitelerin finansmanına katkıda bulunan gelirlere de sahip olduğu belirtilmektedir. Kültürel aktiviteler gerçekleştiren ve kar amacı gütmeyen enstitünün, hediyeler şeklinde dış katkılara gereksinim duyduğu ifade edilmektedir. Şirket veya şahısların yaptıkları bağışların, kişisel gelirlere % 6'ya kadar ve şirketlerden de cirolarının % 3.25'ine kadar vergiden muaf olduğu da belirtilmektedir.

²⁶⁴ <http://www.institutkurde.org/en/institute/> (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

Kuruluşundan beri enstitünün, projelerinin desteklenmesi şeklinde ve Fransız devletinin yardımlarından (genellikle Sosyal Faaliyetler Fonu ve Kültür Bakanlığı'ndan) yararlandığı belirtilmektedir. Bazı faaliyetlerin Comite Catholique contre la Faim et pour le Developpement, the Fondation France-Libertés and Médecins du Monde gibi organizasyonların ortak finansmanı ile gerçekleştirildiği ifade edilmektedir.

Son olarak da, Avrupa Birliği, Uluslar arası Kalkınma İşveç Şubesi, Norveç Dışişleri Bakanlığı, Uluslar arası Olof Palme Merkezi, Norveç İşçi Hareketi, Katalonya Hükümeti ve birçok İtalyan belediyesi tarafından sübvansede edilmektedir.

Paris Kürt Enstitüsü, bağımsızlığını muhafaza edebilmek için kendisinden ödün verdirecek herhangi bir bağıştan, Kürt nüfusuna baskı yapan herhangi bir devletin finansal yardımından ve genel olarak demokratik olmayan bir devletten yardım kabul etmediğini belirtmektedir.²⁶⁵

2.1.6. Faaliyetler

Paris Kürt Enstitüsü bünyesinde sergiler (resim, fotoğraf), oyunlar, konferanslar, söyleşiler, anma programları, kokteyller, gibi kültürel aktiviteler yapılmaktadır.²⁶⁶

2.1.6.1. Burs

Enstitünün kurulduğu 1983 yılından beri her yıl Kürt kültürünü çalışmak isteyen Kürt öğrencilere ve bilimsel çalışma yapanlara yüksek eğitim bursu verilmektedir. Bu bursların belli bir rekabet ortamı içerisinde verilmekte olduğu, bursun miktarı ve süresi, çalışılan disipline, çalışma düzeyine ve çalışmanın yapılacağı Avrupa kentine göre çeşitlilik gösterdiği ifade edilmektedir. Enstitünün verdiği bilgilere göre, 2007-2008 eğitim-öğretim yılı için 20 adet burs verilmiştir.²⁶⁷

---

²⁶⁵ <http://www.institutkurde.org/en/institute/> (10.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁶⁶ <http://www.institutkurde.org/en/activites/> (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁶⁷ <http://www.institutkurde.org/en/institute/burs.php> (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2010-2011 eğitim-öğretim yılı için Paris Kürt Enstitüsünün öğrenim bursları ve adaylık şartları şu şekilde belirtilmiştir:

Adaylık dosyasının en geç 31 Temmuz tarihine kadar Enstitü'ye ulaştırılması gerektiği ve aşağıdaki belgeleri içermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

- Adayın gerçekleştirmek istediği öğrenimin programını belirten el yazısı mektubu.
- Adayın özgeçmişi (iş ve öğrenim faaliyetleri).
- Adayın Fransızca veya İngilizce çevirileri tasdik edilmiş diplomalarının fotokopileri.
- Adayın bir kimlik kartının fotokopisi (nüfus kayıt örneği, pasaport ya da oturma belgesi)²⁶⁸.

2.1.6.1.1. Aranan Şartlar

Sınavın, en az lise diploması sahibi tüm genç Kürtlere açık olduğu, adayların herhangi bir kamu veya özel kuruluştan ayrıca burs veya öğrenim yardımı almamaları gerektiği ifade edilmektedir. Adayların yaş sınırının lise mezunları için 26, lisans veya yüksek lisans mezunları için 30 olduğu ve ayrıca Avrupa Birliği üyesi ülkelerin herhangi birisinin vatandaşlığını almış olanların idari ve hukuksal nedenlerle bu burslardan istifade edemeyecekleri ifade edilmektedir.

2.1.6.1.2. Burs Komisyonu

İran, Irak, Türkiye ve Suriyeli Kürt öğretim görevlisi ve araştırmacılardan oluşan yedi kişilik bir heyetin adaylık dosyalarını inceleyecekleri ve adaylıkları kabul edilen öğrencilerden Avrupa'da ikamet edenlerin sözlü bir mülakat için 16-17 Eylül 2010 tarihlerinde Paris'e davet edilecekleri belirtilmektedir. Burs almaya hak kazanan öğrencilerin listesinin mülakat tarihinden bir gün sonra ilan edileceği ve öğrenim burslarının dağıtımında notları yüksek olanlara, bayanlara, yaşça daha genç

---

²⁶⁸<http://www.institutkurde.org/en/institute/burs.php> (10.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

olanlara, doktora öğrenimi yapmak isteyenlere ve Kürtçeyi daha iyi konuşanlara öncelik verileceği ifade edilmektedir.²⁶⁹

2.1.6.2. Dil Kursları

Her yıl Paris Kürt Enstitüsü tarafından Kürtçe ve Fransızca dil kursları düzenlenmektedir.

2.1.6.2.1. Kürtçe Dil Kursu

Kürtçe dil kursu, Kürtçenin *Kurmanci* ve *Sorani* lehçelerinde ve her düzeyde verilmektedir. 2010-2011 eğitim-öğretim yılı için iki dönemde toplam 30 h afta süren dil kursu düzenleneceği belirtilmektedir. Birinci dönem Ekim ayında başlayıp Ocak ayında sona ereceği, ikinci dönemin ise Şubat ayında başlayıp Mayıs ayında sona ereceği ifade edilmektedir. Her dönem için katılım ücretinin 50 € olduğu belirtilmektedir. *Kurmanci* lehçesi başlangıç düzeyi derslerinin Perşembe günleri saat 18.00-19.30; orta düzey derslerinin Cuma günleri saat 18.30-20.00 arasında yapılacağı; *Sorani* lehçesi başlangıç ve orta düzey derslerinin ise Salı günleri 18.00-20.00 saatleri arasında yapılacağı ifade edilmektedir.

2.1.6.2.2. Fransızca Dil Kursu

Fransızca dil kursunun Paris'te yaşayan Kürt işçi, işsiz ve mültecilere yönelik olduğu, kurs süresinin dönem aralığı ve ücretinin Kürtçe dil kursuyla aynı olduğu belirtilmektedir. Ancak ders günlerinin başlangıç düzeyi için Pazartesi; orta düzey için Çarşamba 18.00-20.00 saatleri arasında olacağı ifade edilmektedir.²⁷⁰

---

²⁶⁹ <http://www.institutkurde.org/institut/condt.pdf> (10.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁷⁰ <http://www.institutkurde.org/en/courses/> (10.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2.1.7. Yayınlar

Paris Kürt Enstitüsü'nün, Batı'da Kürtlerle ilgili en çok esere sahip bir kütüphanesinin olduğu ve hali hazırda Kürtler üzerine 23 dilde yazılmış 6423 monografi, on binlerce yazı, gazete ve dergi koleksiyonları, fotoğraflar, videolar, ses ve müzik kayıtları arşivinin mevcut olduğu vurgulanmaktadır²⁷¹.

2.1.7.1. Süreli Yayınlar

2.1.7.1.1. İlişki ve Enformasyon Bülteni

1983'ten beri yayımlanmakta olan İlişki ve Enformasyon Bülteni'nin ilk olarak 6 dilde (İngilizce, Fransızca, Almanca, Kürtçe, İspanyolca ve Türkçe) daha sonra 4 dilde (İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca) yayımlandığı ancak 1996'dan bu yana ekonomik nedenlerden dolayı sadece Fransızca ve İngilizce olarak yayımlanmaya devam ettiği belirtilmektedir. Bugüne kadar 154 olağan ve 4 özel sayısının (toplam 16072 sayfa) yayımlandığı ifade edilmektedir.

Her aylık yayımın 20 sayfalık sunum ve yorumlardan oluştuğu ve bültenin 85 ülkede medyaya, dokümantasyon merkezlerine, bülteni Kürtlerle ilgili düzenli bilgi kaynağı olarak gören ulusal hükümetlere ve bireylere dağıtılmakta olduğu belirtilmektedir. Bültenin 1983'ten bu yana Kürtlerle ilgili tarihsel olayları ele alan bir ana kaynak haline geldiği vurgulanmaktadır²⁷².

2.1.7.1.2. Kurmanci

Resimli bir dilbilgisi dergisi olan Kurmanci'nin yılda iki kez, Fransızca, İngilizce ve Türkçe çevirili kelime listesiyle Kürtçe olarak yayımlandığı ve enstitünün altı aylık dilbilim seminerlerini duyurduğu belirtilmektedir. Şu ana kadar toplamda 176 sayfadan oluşan 22 sayı yayımlandığı ve 1998 sonunda, ilk 20 derginin

²⁷¹ <http://www.institutkurde.org/en/library/> (10.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁷² <http://www.institutkurde.org/en/publications/bulletins/> (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

kitap şekline getirilen derlemesine Kürtçe, İngilizce, Fransızca ve Türkçe kelime listeleri ve bu dillerin hepsi için indeks konulduğu ifade edilmektedir²⁷³.

2.1.7.1.3. Hevi (Umut)

Hevi adlı derginin sanata ve Kürt dili ve tarihi ile ilgili makalelere yer verilen bir Kürt dili dergisi olarak yayımlandığı, her birinde 208, toplamda 1664 sayfadan oluşan 8 sayısının mevcut olduğu ancak finansal nedenlerden dolayı yayımının geçici olarak askıya alındığı ifade edilmektedir.

2.1.7.1.4. Studia Kurdica

Studia Kurdica'nın Farsça, Arapça, Türkçe ve Fransızca dillerinde periyodik olarak yayımlanmış bir bilim dergisi olduğu, toplamda 1005 sayfadan oluşmuş olup 8 kez yayımlandığı ve yine finansal eksiklikler nedeniyle yayımına ara verilmediği belirtilmektedir.

2.1.7.2. Enstitü Tarafından Yayımlanan Kitaplar

Paris Kürt Enstitüsü tarafından 1989-1993 yılları arasında bazı eserler yayımlanmıştır. 1989 yılında, Kamuran Ali Bedirhan'ın Le Kurde Sans Peine adlı eseri, Roget Lescot ve Emir Celadet Bedirhan'ın birlikte hazırladıkları Kürtçe Grameri adlı eser, Ahmedê Xani'ye ait olan Mem ve Zîn adlı eserin Hejar tarafından çevirisi, Erebe Semo'nun Kürt Çoban adlı eseri, Uluslararası Paris Konferansı'nın Türkçe, İngilizce ve Fransızca çevirisi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Kürtçesi yayımlanmıştır. 1990 yılında, İsmail Beşikçi'nin Devletlerarası Sömürge Kürdistan adlı eseri; 1991 yılında, Kürtler Hakkında Uluslararası Parlamentolararası Müzakere ve 1993 yılında da Enfal Ressamları adlı eser yayımlanmıştır²⁷⁴.

---

²⁷³ <http://www.institutkurde.org/en/publications/kurmanci/> (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁷⁴ <http://www.institutkurde.org/en/publications/#books> (12.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2.1.7.3. Okul Kitapları

Paris Kürt Enstitüsü, Fransız Özgürlük Vakfı, Norveç İşçi Hareketi ve UNESCO işbirliğiyle bir dizi ilköğretim ve ortaokul kitabının basıldığı ve toplamda 385000 adet kitabın yerel Kürt yetkililer aracılığıyla Irak Kürt bölgesinde dağıtıldığı ifade edilmektedir. Bu kitaplar şunlardır:

-Alf û bey niwey, bo polî yekemî sertayî (İlköğretim 1. sınıf öğrencileri için yeni alfabe)

-Xwendinewey niwey, bo poli diwemî sertayî (İlköğretim 2. sınıf öğrencileri için okuma kitabı)

-Zanistekan, bo poli sêwemî sertayî (İlköğretim 3. sınıf öğrencileri için Fen kitabı)

-Zanyari û perwerdey tendirustî, bo poli sesemî sertayî (İlköğretim 6. sınıf öğrencileri için Fen kitabı)

-Rêzimana Kurdî, bo poli sesemî sertayî (İlköğretim 6. sınıf öğrencileri için Kürtçe Gramer kitabı)

-Zanyarî gîstî, (Ortaokul 1. sınıf öğrencileri için Fen kitabı)

-Ziman û edebi kurdî (Ortaokul 2. sınıf öğrencileri için Kürt Dili ve Edebiyatı kitabı)

-Kimya (Ortaokul 4. sınıf öğrencileri için Fen kitabı)

-Fizyay, Mikanîk û deng (Ortaokul 5. sınıf öğrencileri için Fizik, Akustik ve Mekanik kitabı)

-Fizyay, Kareba û binayî zanî (Ortaokul 6. sınıf öğrencileri için Fizik, Elektrik ve Manyetik kitabı)

-Cebir (Ortaokul 5. sınıf öğrencileri için Cebir kitabı)

-Sêgosekakî û sejîmê (Ortaokul 5. sınıf öğrencileri için Geometri kitabı)

-Ciyakarî û tewawkar (Ortaokul 6. sınıf öğrencileri için Geometri kitabı)²⁷⁵.

---

²⁷⁵ <http://www.institutkurde.org/en/publications/#school> (12.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2.1.7.4. Geleneksel Kürt Müziği Kasetleri

Paris Kürt Enstitüsü tarafından birçok geleneksel Kürt müziği kaseti yayınlanmıştır. Bu müzik kasetlerinin isimleri şunlardır: Arif Cizrewî & Hesên Cizrewî, Dengê Jinên Kurd (Kürt Kadınlarının sesi), Aramê Tigran, Blûr û dûdûk (Enstrümantal), Mûsikîya Geleriya Kurdistan I, II, III (Anonim halk müziği), Sêxê Zirav (Klasik şarkılar), Mehmedî Nahîd, Perwîzî Kamkar, Seyîd Elî Esxer, Elî Merdan, Ezîzî Sarûx, Nasirê Rizazî, Hesên Zîrek, Taha Tewfiq, Mamlê û Çalak, Koma Zozan²⁷⁶.

2.1.7.5. Videolar

Paris Kürt Enstitüsü tarafından birçok video yayınlanmıştır. Bu videoların isimleri şunlardır:

- The Voice of Kurdistan (Kürdistan'ın Sesi); İngilizce belgesel.
- La Voix de Kurdistan(Kürdistan'ın Sesi); Fransızca belgesel.
- Dengê Kurdistanê (Kürdistan'ın Sesi); Kürtçe belgesel.
- Newroz 84; Kürtçe belgesel
- Kurdistan, koloniya dawîn? (Kürdistan, öndeki koloni mi?); Kürtçe belgesel.
- Sîvan li Kurdistan (Şivan Kürdistanda); Şivan Perwer konseri.
- Cîran (Komşu); Kürtçe komedi.
- Sinco qîza xwe dide mêr (Sinco kızını evlendiriyor); Kürtçe komedi.
- Siyabend û Xecê; Kürt efsanesine dayanan aşk filmi.
- Welatê me Kurdistan (Ülkemiz Kürdistan); İsveç Kültür Bakanlığı desteğiyle İsveç'teki göçmen Kürt çocukları için hazırlanmış belgesel.
- Mala min ne mala te ye (Benim evim senin evin değil); Kürtçe komedi.
- Keça Kurd Zozan (Kürt kızı Zozan); İsveç TV için hazırlanmış, İsveç'teki göçmen Kürt çocuklarını konu alan belgesel.
- Kaniya Dilan (Gönül Çeşmesi); Kürtçe melodram.
- Xesû (Kaynana); Kürtçe komedi.

²⁷⁶ <http://www.institutkurde.org/en/publications/#cassettes> (12.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

- Zarîna Çiya (Dağdan gelen çığlık); Kürtçe trajedi.
- Yılmaz Güney ve Ülkesi, Türkçe belgesel.
- Yılmaz Güney û welatê wî (Yılmaz Güney ve Ülkesi); Kürtçe belgesel.
- Participation in commercial film Shéro; Fransız İtalyan ortak yapımı film.
- A documentary entitled Leyla Zana; Leyla Zana belgeseli²⁷⁷.

2.1.7.6. Posterler

Paris Kürt Enstitüsü tarafından Enstitünün açılış töreni posteri, Yılmaz Güney'e saygı posteri, 1994 Nevruz poster, "Halepçe, Kürtlerin Hiroşima'sı" adlı resim sergisi posteri, 1983 resim sergisi posteri, "Enfal Ressamları" posteri ve "Kürdistan Hatıraları" posterinin hazırlandığı belirtilmiştir²⁷⁸.

2.2. Brüksel Kürt Enstitüsü

2.2.1. Tarihçe

1978 yılında Belçika'da yaşayan Kürtlerin bu ülkeyle entegrasyonunu sağlamak amacıyla *Tekoser* adı altında bir Kürt işçi ve öğrenci derneği kurulmuştur. Bu dernek daha sonra 1989 yılında Brüksel Kürt Enstitüsü adını almıştır.

2.2.2. Amaç

Enstitünün temel amaçları; entegrasyonun teşvik edilmesi, sosyal gelişme ve Kürt kültürel kimliğinin tanınması olarak belirtilmektedir. 2004 yılında Enstitünün hareket alanını genişleterek misyonunu değiştirdiği, bir taraftan Belçika'daki Kürtlerle diğer azınlıkların Belçika toplumuyla bütünleşmelerine çalışırken, diğer

²⁷⁷ http://www.institutkurde.org/en/publications/#videos_cassettes (12.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁷⁸ <http://www.institutkurde.org/en/publications/#posters> (12.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

tarafından Enstitüye göre Türkiye, Orta Doğu ve Kafkaslardaki dil, din ve etnik açıdan azınlıkların haklarını korumaya çalışılmakta olduğu ifade edilmektedir²⁷⁹.

2.2.3. Finansman

1990 yılında Enstitü, “Ev Sahibi Ülke, Memleketim” adlı projesini gerçekleştirebilmek amacıyla Flaman Kültür Bakanlığında mali yardım aldığını ve bu proje çerçevesinde demokrasi, insan hakları, azınlıklar, göç -bütünleşme, ırkçılık, sağlık, barınma, eğitim, işsizlik gibi konularda birçok sosyo-kültürel eğitim verdiğini belirtmektedir.

1998 yılından beri Brüksel Kürt Enstitüsü'nün, Flaman Kültür Bakanlığınca sübvansede edildiği ve bakanlığın iki temel noktada enstitüyü teşvik etmekte olduğu belirtilmektedir. Birincisi, Kürt dilini geliştirip teşvik etme ve tarih, edebiyat, toplum ve politika hakkında bilgi sağlayarak Kürtlerin yaşadıkları bölgeler hakkındaki bilgilerini arttırması olarak; ikincisi, Kürtlerle diğer azınlıkların Belçika toplumuyla bütünleşebilmeleri amacıyla dil kurslarının açılması ve toplumsal hizmetin sunulması olarak ifade edilmektedir. Ancak bu bütünleşme sağlanırken kültürel kimliklerin muhafaza edilmesinin gerektiği vurgulanmaktadır.

2.2.4. Enstitünün onur üyeleri

Enstitünün onur üyeleri arasında Mateo Alalouf, sosyolog Albert Bastenier, Belçikalı politikacı Maurits Coppieters, ressam Serge Creuz, Belçika'da yaşayan İtalyan asıllı Profesör Felice Dassetto, Marc De Kock, Belçikalı sinema yönetmeni André Delvaux, Henri Eisendrath, Belçikalı sosyolog ve Katolik papaz François Houtart, Belçikalı politikacı Jean-Emile Humblet, Yvonne Jospa, dilbilimci Paul Lefin, Charles Macdonald, Albert Martens, siyaset bilimci Eric Remacle, Georges Spriet, Hollandalı ünlü Kürdolog Martin Van Bruinessen, gazeteci ve yayıncı Paul Vanden Baviere, P. Zanders ve Belçikalı yazar Monika Van Paemel bulunmaktadır.

---

²⁷⁹ http://www.kurdishinstitute.be/english/kurdis_institute/1408.html (22.05.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2.2.5. Faaliyetler

Brüksel Kürt Enstitüsü 2004 yılında Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te bir Kürt Kültür Merkezi'nin kendileri tarafından açıldığını belirtmektedir²⁸⁰.

2.2.6. Yayınlar

2.2.6.1. Süreli yayınlar

Brüksel Kürt Enstitüsü tarafından Hollandaca dilinde iki ayda bir yayınlanan bir dergi (*Kürtler*) çıkartılmaktadır. Ayrıca, Hollandaca, İngilizce, Fransızca, Kürtçe ve Türkçe dillerinde Türkiye, Orta Doğu ve Kafkaslardaki Kürtler ve diğer *azınlıklar* hakkında eğitim raporları hazırlanmış belirtilmektedir. Göçmenlere sosyal hizmet ağı sağlandığı, Enstitü bünyesindeki kütüphaneye, Orta Doğu ve Türkiye hakkında ama özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler ve bu bölgeler dışında yaşayan Kürtlerin tarih, kültür ve politik durumları hakkında birçok eserle kütüphaneye hizmeti sunulduğu ifade edilmektedir. Çocuklara yönelik yaz programlarının yapıldığı, çeviri hizmeti ile Fransızca ve Kürtçe dil kurslarının verildiği belirtilmektedir. Kültürel programlar içerisinde sergiler, Kürt filmleri ve oyunları, konserler gibi aktivitelerin yer aldığı, araştırma, bilgilendirme ve duyarlılaştırma aktivitelerinin yapıldığı da Brüksel Kürt Enstitüsü tarafından ifade edilmektedir²⁸¹.

2.2.6.2. Raporlar

Brüksel Kürt Enstitüsü tarafından aşağıdaki raporlar hazırlanmıştır:

1. Etnische en Religieuze Minderheden in Koerdistan (Kürdistan'da Azınlıkların Etnik Yapısı ve Dini), 2009.

---

²⁸⁰ http://www.kurdishinstitute.be/english/kurdish_institute/1408.html (22.05.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁸¹ http://www.kurdishinstitute.be/english/kurdish_institute/1408.html (22.05.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2. Toetredingsproces EU-Turkije: een stand van zaken (Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci: Van Zaken zamanında), 2008.
3. De Koerdische strijd vanuit vrouwenrechtelijke perspectief , 2007.
4. De impact van repressieve regimes op de grootschalige exodus naar Europese landen (Avrupa Kıtasına Büyük Sürgünde Baskı Rejimlerinin Etkisi), 2006.
5. Mensenrechten in Iran (İran'da İnsan Hakları), 2006.
6. Eergerelateerd geweld, 2005.
7. Mensen- en volkerenrechten in Iran (İran'da İnsan Hakları), 2005.
8. Het toetredingsproces van Turkije tot de EU en de Koerdische kwestie (Türkiye'nin Avrupa Birliğindeki Kürt Sorunu), 2004.
9. De Koerden in Irak en de internationale houding , 2003.
10. Turkije, klaar voor de Europese Unie? De Turkse realiteit getoetst aan de Criteria van Kopenhagen, Derwich M. Ferho en Lieve Driesen (Türkiye Avrupa Birliği'ne hazır mı? Kopenhag kriterlerine göre Türkiye'nin kontrolü), 2002.
11. Ontheemde Koerden klem in Turkije (Türkiyedeki Kürt Gruplar), Carla Van Os, 2001.
12. Een dam tegen de stuwdammen. Het GAP -project in vraag gesteld, 2000.

2.2.6.3. Analizler

Brüksel Kürt Enstitüsü tarafından aşağıda ki analizler hazırlanmıştır:

1. L'Iran et la question des minorités (İran ve Azınlıklar Sorunu), Soheila Ghaderi-Mameli, 2006.
2. Les Kurdes en Iran, jadis et maintenant (İran Kürtleri, O zaman ve şimdi), Chris Kutchera, 2006.
3. La communauté Iranienne en Belgique (Belçika'daki İran Toplulukları), Anwar Mir Sattari, 2006.
4. Situation actuelle de la femme en Iran (İran'daki Kadınların Sorunları), Françoise Brie, 2006.
5. Quand les Scythes quittèrent les steppes d'Asie centrale (Orta Asya Steplerindeki İskitler Zamanı), Elisabeth Marescot, 2006.

6. Saleh ed-din (Saladin), le Sultan Kurde et de sa dynastie les Ayyubides (Selahaddin, Eyyubilerin Kürt Sultanı ve Hanedanı), E. Marescot, 2006.
7. Les Croisades racontées par les Syriques (Suriyeliler Tarafından Anlatılan Haçlı Seferleri), Elisabeth Marescot, 2006.
8. Le peuple Araméo-Assyro Chaldéo-Syriaque (Arami Asurlular Kaldeli Suriyeliler), Elisabeth Marescot, 2006.
9. Le Zoroastrisme (Zoroastranizm), Elisabeth Marescot, 2006.
10. Ibn Sina (980-1037) ;Médecin – philosophe – homme de lettres (İbn-i Sina; hekim, filozof, edebiyatçı), Elisabeth Marescot, 2006.
11. Le manichéisme: de Ctésiphon à Montségur (Maniheizm: Ctesiphon Montsegur), Elisabeth Marescot, 2006.

2.2.6.4. Broşürler

Brüksel Kürt Enstitüsü tarafından aşağıdaki broşürler hazırlanmıştır:

1. De impact van repres. regimes op de grootschalige exodus naar Euro. landen, colloquim (Temsilcinin etkisi. Euro kitlesele göçü üzerinde rejimler, ülkeler), 2006.
2. Iran, mensenrechten, Brussels Parlement, conferentie, verslag (İran, İnsan Hakları, Brüksel Parlamentosu Konferans Raporu), 07 Şubat 2006.
3. The Call To Justice, Also for the Kurds (Adaletle Çağrı, Kürtler için de), Hugo Van Rompaey, 2005.
4. Eergerelateerd Geweld, conferentie, verslag (Şeref ile ilgili şiddet, konferans raporu), 2005.
5. Het toetredingsproces van Turkije tot de Europese Unie en de Koerdische kwestie, conferentie, verslag (Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin katılım süreci ve Kürt sorunu, konferans raporu), 13 Nisan 2004.
6. Krîterên Kopenhagê, De Koerden Special, red. Rojan Hazim (Kopenag Kriterleri, Kürtler Özel), 2002.
7. Iran, mensen- en volkerenrechten, conferentie, verslag (İran ve halkların hakları, konferans raporu), 2003.

8. Turkije, klaar voor de Europese Unie? De Turkse realiteit getoetst aan de Criteria van Kopenhagen (Türkiye AB için hazır mı? Kopenhag kriterlerine Türk gerçekliği kontrolü), Derwich M. Ferho, 2002.
9. Ontheemde Koerden klem in Turkije (Yerinden Türkiye'deki Kürtler, rapor), Carla Van Os, 2001.
10. Rapport van de Belgische Delegatie naar Turks Koerdistan, 1998.
11. Rapport, Mensenrechten in Turkije en de Koerdische kwestie, Euro -Parl. – Brussel, 6/3/1997, uitgeput
12. Koerdisch – Nederlands, Derwich M. FERHO, reisgids in het Koerdisch, 1984, uitgeput
13. Kurdistan, hist., popul., langue, cult., relig., econ., 1993 et 1994 épuisé
14. Kurdistan, bref aperçu de l'histoire, 1980, épuisé
15. Kürtçe-Türkçe, Derwêş M. Ferho, küçük el klavuzu, 1984, uitgeput
16. Een dam tegen de stuwdammen, Turkije/Koerdistan, GAP -Project in vraag gesteld, 2001

2.2.6.5. Kitaplar

Brüksel Kürt Enstitüsü tarafından Hollandaca, İngilizce, Fransızca, Kürtçe ve Türkçe dillerinde kitaplar basılmıştır.

2.2.6.5.1. Hollandaca

Hollandaca yayımlanan kitaplar şunlardır:

1. Volksnationalisme, ook het Koerdische, is geen product van verbeelding maar representeert werkelijkheid, Hugo Van Rompaey, 2007.
2. De Koerden. Essays over hun geschiedenis en cultuur, Knyaz Mirzoev, translated by Hugo Van Rompaey, 2006.
3. Armoede in Brussel/Pauvreté à Bruxelles, Jan Béghin, 2006.
4. Kruitvat Kaukasus, Nik Vanderscheuren, Freddy De Pauw, Elmira Zeynalian, 2004.

5. Mensen- en volkerenrechten in Syrië: De Koerdische kwestie, Wim Beelaert, 2004.
6. De onderdrukking van de Koerden in Turkije, een misdaad?, Hugo Van Rompaey, 2003.
7. De kwestie Iraaks Koerdistan. Derwich M. Ferho en Lieve Driesen, 2002.
8. De Koerden, tussen Europa en Turkije. Bert Cornillie en Paul Vanden Bavière, 2001.
9. De Koerdische Lente. Ik, peshmerga, ik geef mijn ziel, Ahmed Bamarni, 2000.
10. De Onafhankelijkheidsdroom v/d Koerden, illusie of realiteit, Chris Kutschera, 1999.
11. De Zaak Öcalan, Turkije, het Westen en de Koerden, Paul Vanden Bavière, 1999.
12. Dossier Koerdistan, 1ste druk 1988, 2de druk, 1991.
13. Gevangenis Nr. 5, 11 jaar in de Turkse gevangenis, M. Zana, 1997.
14. De Koerden en Zelfbeschikkingsrecht, Katy Verzelen, , 1997.
15. De Koerden, een volk op weg naar zelfstandigheid, Veerle Van Beeck, 1998.
16. De Koerden in de voormalige Sovjet-Unie, H. Taels, 97.
17. Dr. A. Ghassemlou, man van vrede en dialoog, biography, 1997.
18. Hêlîn rook naar boomhars, Susan Samanci, 1998.
19. Ik was een kind in Koerdistan, Mahmut Baksi, 1998.
20. Hêlîn, Mahmut Baksi, 1998.

2.2.6.5.2. İngilizce

İngilizce yayımlanan kitaplar şunlardır:

1. Identity via satellite: a case study of the Kurdish satellite television station Medya TV, Andrea Allen Hickerson.
2. Kurds Have the right to speak Kurdish, Hugo Van Rompaey.
3. Kurdish nationalism in Mam u Zîn of A. Khanî, F. Shakely, 1992.
4. The Kurdistan File, 1989.

5. The Turkish Republic and the Kurdish Question, a tragic confrontation, E. Marescot.

2.2.6.5.3. Fransızca

Fransızca yayımlanan kitaplar şunlardır:

1. La République turque et la question kurde : un face -à-face tragique, E.Marescot.
2. Dijwar, un témoignage de ce qu'est leur vie, Orhan Miroglu.
3. Hadés à l'oeuvre, Medeni Ferho.
4. La République turque et la question kurde: un face -à-face tragique, Elisabeth Marescot.
5. Les Kurdes: un peuple en quête d'Etat, Elisabeth Marescot, 2006.
6. Les Kurdes dans l'ex-Union Sovietique, Herman Taels, 2003.
7. Le Genocide Kurde, Desmond Fernandes, 2002.
8. Costumes et Tapis Kurdes, J.M.C. & P.J., 1995.
9. Dossier Kurdistan, 1992.
10. La Turquie, l'Europe et les Kurdes, Paul Vanden Bavière, 2005.

2.2.6.5.4. Kürtçe

Kürtçe yayımlanan kitaplar şunlardır:

1. Serê Sevê Çîrokek, Sahredariya Sûrê, Avrêl 2006 .
2. Serê Sevê Çîrokek, Sahredariya Sûrê, Gulan 2006 .
3. Binêr... Ez Mezin dibim, agahdarî li ser mezinbûna zarokan ji 0 heta 3 saliya wan, 1984.
4. Jana Heft Salan, Sahînê B. Sorekli, helbest, 1990.
5. Memê û Eysê, Taharê Biro, sano, 1991.
6. Kurdên Tirkiyê di dema herî nuh da, M. A. Hasratyan, dîrok, 1994.
7. Dîroka Kurdistan bi Kurtebîrî, E. Cemîl Pasa, dîrok, 1995.
8. Hey Gerilla, Medeni Ferho, helbest, 1994

9. Dîwan 3, Feqir Ahmed, helbest, 1997.
10. Digirê, Mihemed Abbas, helbest, 1998.
11. Letîf Helmet, Xelîl Dihoki, helbest, 1998.
12. Koerdisch - Turks, Derwich M. Ferho, uitgeput.
13. Dengê Roja Dîl, Derwich M. Ferho, helbest, 1985
14. Evîna Reben, Derwich M. Ferho, helb.
15. Hêvî û Jiyân, Derwich M., Ferho helbest, 1999
16. Xaltîka Zeyno, Medenî Ferho, roman.
17. Marê di Tûr de, Medenî Ferho, roman, 1999.
18. Bîr û Raman, Rojan Hazim, 2001.
19. Paseroj, Rojan Hazim, 2002.
20. Zîlan, agir û stranên jîyanê, Medenî Ferho, helbest, 1999.
21. Sevên Zivistanî û Melekî Tawus, Abbas Abbas, sano, 1996.
22. Ji Meresê xeberek hat, Alî Alxasî.

2.2.6.5.5. Türkçe

Türkçe yayımlanan kitaplar şunlardır:

1. Bize Bir Felsefe Lazım, S. Ciziri, 1999.
2. Kawa efsanesî, Nêrgîza Tori.
3. Muhtasar Hayatım, E.Cemîl Pasa, 1991.
4. Kurdistana Sevgiler, Rojan Hazim, 2001.
5. Eski Sovyetler Birliğinde Kürtler, H.Taels .

2.3. Washington Kürt Enstitüsü

2.3.1. Tarihçe

Washington Kürt Enstitüsü Eylül 1996'da kar amacı gütmeyen kurulan bir eğitim ve araştırma kurumu olduğunu iddia etmektedir.

2.3.2. Amaç

Washington Kürt Enstitüsü amaçlarını şu şekilde ifade etmektedir: Kürtlerle ilgili olaylar hakkında kamuoyunu bilgilendirmek, Kürtlerin politik, kültürel ve insan hakları konusunda haklarını korumak, Kürtlere insani destek vermek ve sivil toplumun gelişmesini sağlamak, Kürt kültürü ve eğitimine kaynak sağlamak ve Kürt meselelerine etkili çözümler üretmek²⁸².

2.3.3. Finansman

Washington Kürt Enstitüsü kar amacı gütmeyen Kürtleri ilgilendiren konularda toplumu bilinçlendirmek için kurulduğunu ve bundan dolayı da halen ana finansal desteğini özel bağış yapan kişilerden sağlamakta olduğunu belirtmektedir. Enstitüye bağış yapmak isteyenlerin verilen adrese bir çek göndermek suretiyle ekonomik destek sağlayabilecekleri vurgulanmaktadır.

2.3.4. Faaliyetler

Washington Kürt Enstitüsü belirli alanların geliştirilmesinde çalışmalar yapmakta olduğunu belirtmektedir. Eğitim alanında, Kürt dil kursları, haberleri ve bilgilerinin yayılmasını sağlamak; insani tepki olarak tıbbi tedavi, araştırma ve eğitim vermek; kimyasal silahların kullanımına tepki göstermek ve hazırlık yapmak; çevresel sağlık şartlarını belgelemek; sivil toplum örgütü olarak vatandaşlık ve toplumsal kapasiteyi göstermek gibi çalışmalar yapıldığı ifade edilmektedir²⁸³.

2.3.4.1. Halepçe Lisansüstü Tıp Enstitüsü

Amerika, İngiltere ve diğer devletlerin; bunun yanında özel vakıfların, uluslararası yardım kuruluşlarının ve gizli bağış yapanların desteğiyle Washington Kürt Enstitüsü'nün Irak'taki tıp tedavi ve araştırma programlarına yardım ettiği

²⁸² <http://www.kurd.org/> (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁸³ <http://www.kurd.org/> (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

belirtilmektedir. Bu bağlamda, 1999 yılının Ağustos ayında kimyasal, biyolojik ve radyolojik silahların uzun dönemdeki etkilerini araştırmak ve tedavi etmek üzere Halepçe Lisansüstü Tıp Enstitüsü kurulduğu ifade edilmektedir. Doktorlar, tıp fakülteleri, yerel sağlık kurumları ve uluslararası uzmanlardan oluşan bir şirketler birliği olduğu ileri sürülen Halepçe Tıp Enstitüsü'nün cenin ilaçları ve kanser alanlarında araştırmalar yapan Genetik Profesörü Dr. Christine Gosden (Liverpool Üniversitesi, İngiltere)'nin işbirliği ile kurulduğu belirtilmektedir. Washington Kürt Enstitüsü'nün yerel yönetimlerle, uluslararası devletlerle birlikte çalışarak Halepçe Tıp Enstitüsüne destek vermekte olduğu iddia edilmektedir. Washington Kürt Enstitüsünün Halepçe Tıp Enstitüsüne verdiği iddia ettiği destek programı şunlardır:

- Yenilikçi Görsel Anketler: Yaklaşık olarak 49000 insanın Irak'ta Kürt Bölgesinde ve 8000 Kürt ve Iraklı mültecinin Amerika'da tıbbi durumlarının ve ihtiyaçlarının veri tabanlarına göre belirlendiği,
- Doğum Kusurlarını Önleme Programı: Dohuk, Erbil ve Süleymaniye'de dokuz köyde 4000'den fazla kadına folik asid dağıtıldığı, eğitici televizyon ve radyo programlarının yapıldığı, hedeflenen toplumlarda kadın sağlık çalışanlarının eğitimi ve istihdam oluşumu ve yerel kadın organizasyonlarının gözleminin yapıldığı,
- Seyyar İlk Yardım: Dul ve yetimleri, tecrit edilmiş kırsaldaki köylüleri, ülke içinde yer değiştirmek zorunda bırakılan insanları da kapsayan, saldırıya maruz kalan her ay 25000'den fazla insan için seyyar ilkyardımın oluşturulduğu,
- Klinik Video Çalışmaları: Kanser vakaları, doğuştan sakatlık ve başlıca tıbbi rahatsızlıklar üzerine klinik video çalışmalarının yapıldığı,
- Hemşire Eğitimi: Dohuk, Erbil ve Süleymaniye'de yoğun bakım, yanık, doğum ve pediatri ünitelerinde çalışacak 300'den fazla hemşirenin eğitildiği,
- Patoloji Eğitimi: Dohuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne tanrı desteği nin sağlandığı,
- Eğitim Materyalleri: Aileleri hazırlama ve tıbbi malzeme sağlandığı iddia edilmektedir²⁸⁴.

---

²⁸⁴ <http://www.kurd.org/> (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

2.3.4.2. Kürdistan Derlemesi

Washington Kürt Enstitüsü, gazetelerde, dergilerde, enstitülerde Kürt meseleleri ile ilgili yayınlanan makaleleri Kürdistan Derlemesi adı altında biraraya getirip ye olan kişilere elektronik posta (internet) yoluyla gönderdiğini belirtmektedir.

2.3.4.3. Dil Kursu

Kürt dil sınıflarının kesin olmamakla beraber gelecekte Washington Kürt Enstitüsü önerisi doğrultusunda programlanması nın amaçlandığı aktarılmaktadır.

3. BÖLÜM

KÜRT DİLİ VE ARAŞTIRMALARI EĞİTİMİ VEREN ÜNİVERSİTELER

3.1. SOAS (Şarkiyat ve Afrika Çalışmaları Okulu)

3.1.1. Tarihçe

1916'da Doğu Çalışmaları Okulu olarak kurulan SOAS, bugünkü adını 1938'de almıştır. Şarkiyat ve Afrika Çalışmaları Okulu olarak yeniden yapılanmış ve 1941'de bu günkü yerine taşınmıştır. SOAS günümüzde Londra Üni versitesi'ne bağlı bir okul olup İngiltere'de, Asya, Afrika, Yakındoğu ve Ortadoğu kültürü üzerine ihtisas yapılabilen bir yüksek öğretim okulu konumundadır. Dil eğitimi, alanlarla ilgili uzmanlık ve bölgesel odaklanma ile Afrika, Asya ve Ortadoğu ile ilgi lenen Avrupa'nın en zengin akademik personelini barındırdığı ifade edilmektedir ²⁸⁵.

% 45'i yurt dışından olmak üzere 130'dan fazla ülkeden 4600 aşkın öğrencisi bulunan okulda öğrencilerin yarısından fazlası lisans eğitimi alırken % 26'sı derslere başladıklarında 21 yaş ve üzerindedir denilmektedir. Her biri bölgesel odaklı sosyal bilimler, sanat, beşeri bilimler, diller olmak üzere 350'den fazla farklı derece verilmektedir. SOAS Avrupa dilleri dışında birçok farklı dilde daha önce bu dillerle ilgili bilgisi olmayan öğrencilere eğitim vermektedir. Bu çerçevede okulun dil merkezinde Kürtçe eğitimi de verilmektedir.

İngiltere'deki üniversiteleri belli kriterler altında "en iyi"den başlayarak sıralayan Üniversite Birliği Tablosu'na göre, SOAS 2010 yılı için, Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları alanında 6. sıradayken ²⁸⁶, 2011 yılı için 4. sıraya yükselmiştir ²⁸⁷.

Okulun eğitim tarzı ve yeni bölümlerin açılması ile öğrenci sayısı artmış ve okulun öncü araştırma özelliği ön plana çıkmıştır. Afrika, Asya ve Ortadoğu dil,

---

²⁸⁵ <http://www.soas.ac.uk/about/> (18.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁸⁶ <http://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/single.htm?ipg=9983> (18.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁸⁷ <http://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/single.htm?ipg=8727> (18.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

kültür ve toplumlarına odaklanan akademik anlayışı ile SOAS'ın karmaşık dünya düzeninde önemli bir misyon üstlendiği belirtilmektedir.

3.1.2. Amaç

SOAS, çok kültürlü İngiltere ve küresel ekonomi için, Afrika, Asya ve Ortadoğu hakkında kaynak ve bilgi sağlamaktadır. Okulun amacı; öğretme ve araştırma yoluyla Afrika, Asya ve Ortadoğu'yu anlamak ve bu bölgeler hakkındaki bilgileri artırmak; Okuldaki akademik disiplinlerin gelişimine katkıda bulunmak; öğrencilerin seçtikleri alan veya alanlarda uzmanlaşmaları sağlamak; öğrencilerin entelektüel ve temel becerilerini geliştirmek için yüksek kalitede eğitim vermek; hem dünyada hem de İngiltere'de Afrika, Asya ve Ortadoğu çalışmalarında lider olmak ve bu çalışmaları teşvik etmek şeklinde ifade edilmiştir.

3.1.3. Yönetim Kurulu

SOAS'ın Yönetim Kurulu Başkanlığını Prof. Dr. Paul Webley yürütmektedir. Okulun Vekil Başkanı Prof. Dr. Graham Furniss iken ikinci başkanı Prof. Dr. Nirmala Rao'dur. Beşeri Bilimler Fakültesi Dekanlığını Prof. Dr. Ian Brown, Dil ve Kültür Fakültesi Dekanlığını Prof. Dr. Michael Hutt, Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanlığını ise Prof. Dr. Matthew Craven yürütmektedir.

3.1.4. Okulda Sunulan Programlar

SOAS'ta lisans programları; Bölümler, Fakülte Merkezleri, Bölüm Merkezleri adları altında gruplandırılmıştır.

Beşeri Bilimler Fakültesi'nde; Antropoloji ve Sosyoloji, Sanat ve Arkeoloji, Tarih, Müzik, Dinler Çalışması adlı bölümler mevcuttur. Fakülte Merkezi'nde, Medya ve Film Çalışmaları programı mevcuttur. Bölüm Merkezlerinde ise; Budist Çalışmaları, Doğu ve Ortodoks Hıristiyanlığı, Cinsiyet ve Din Araştırması, Cayna Çalışmaları, Göç ve Diaspora Çalışmaları, Müzik ve Dans Performansı Araştırması,

Japon Dinleri Çalışması, Sainsbury Enstitüsü, Gıda Çalışmaları adlı programlar yer almaktadır.

Dil ve Kültür Fakültesi'nde; Afrika, Çin ve İç Asya, Japonya ve Kore, Dil Merkezi, Dilbilimi, Yakın ve Orta Doğu, Güney Asya, Güney Doğu Asya adlı bölümler; Fakülte Merkezi'nde; Kültür, Edebiyat ve Sömürgecilik Sonrası Çalışmaları, Cinsiyet Çalışmaları, Dil Pedagojisi, Çeviri Çalışmaları adlı programlar; Bölüm Merkezlerinde ise; Geniş Dünya Dillerini Öğrenme ve Öğretmede Uzmanlaşma Merkezi, Yahudi Çalışmaları, İslam Çalışmaları ve Londra Konfüçyüs Enstitüsü adlı programlar mevcuttur.

Hukuk ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Gelişme Çalışmaları, İktisat, Finans ve İşletme, Hukuk, Siyaset adlı bölümler; Fakülte Merkezi'nde; Uluslararası Çalışmalar ve Diplomasi, Tayvan Çalışmaları adlı programlar; Bölüm Merkezlerinde ise; Gelişme, Çevre ve Siyaset, Gelişme Politikası ve Araştırma, Etnik Azınlık Çalışmaları, Kanun ve Çatışma, Doğu Asya Hukuku, Finans ve İşletme Çalışmaları, Sömürgecilik, İmparatorluk ve Uluslar arası Hukuk, İslam ve Ortadoğu Hukuku Çalışmaları, Hukuk, Çevre ve Gelişme adlı programlar bulunmaktadır.

3.1.5. SOAS Dil ve Kültür Fakültesi Dil Merkezi

SOAS Dil ve Kültür Fakültesi Dil Merkezi'nde; Afrika, Yakın ve Orta Doğu, Doğu Asya, Güney Asya ve Güney Doğu Asya adları altında bazı bölgesel diller verilmektedir. Yakın ve Orta Doğu dilleri olarak; Arapça, Ermenice, Kur'an Arapçası, Modern İbranice, Kürtçe, Peştuca, Farsça ve Türkçe kursu verilmektedir.

Dil Merkezi tarafından verilen dil kursları on sekiz yaşından gün almış herkese açıktır. SOAS Dil Merkezi'ne başvuru yapmak için başvuru formunun doldurulması ve faks veya posta yolu ile buraya gönderilmesi gerekmektedir. Ödemeye dair belgenin başvuru formu ile birlikte gönderilmesi icap etmektedir. Sınıfların hızlı bir şekilde dolduğu ifade edilirken, bazı durumlarda ek sınıfların oluşturulduğu belirtilmektedir. Kurs için gerekli materyal SOAS'ın kitap satış bürosundan elde edilebilmektedir. Kayıt için başvuran adaylar kurs başlamadan beş gün önce bilgilendirilmektedirler. Dersler hafta içi bir akşam veya cumartesi gün

içerisinde Londra merkezdeki King Cross Campus veya Bloomsbury’de yapılmaktadır.

3.1.5.1. Kürtçe Kursu

SOAS’ta Kürtçenin Kurmanci lehçesi öğretilmektedir. Kürtçenin Sorani lehçesinde ise herhangi bir dil eğitimi bulunmamaktadır.

Kürtçe Başlangıç Kursu, Kürtçe konuşma ve yazmaya dayalı bir yıl süren bir kurstur. Onar haftalık üç dönemde gerçekleştirilen kursa devam şekli yarı zamanlıdır. Bu kursun amacının çağdaş Kürtçeye iyi bir başlangıç yapmak olduğu belirtilmektedir. Kursun sonunda öğrencilerin temel gramer yapılarını kavramış, sınırlı durumlarda kendilerini ifade edebilmelerine fırsat sağlayacak kadar kelime öğrenmiş olacakları ifade edilmektedir. Dil eğitimi kültürel bağlamla birlikte verildiğinden bu dilde herhangi bir etkileşim olduğunda öğrencilerin dilbilgisine ait kuralları da fark edebilecekleri vurgulanmaktadır.

3.1.5.1.1. Kursa Kabul Şartları

Kursun İngilizce ve Kürtçe olarak konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerileri ile verildiği; Öte yandan iletişim faaliyetleri, yapı ve pratik ile gramer bilgisinin de dengeli bir şekilde anlatılmakta olduğu ifade edilmektedir. Sınıf mevcudu derse daha fazla katılımı sağlamak için 12 kişiyle sınırlı tutulmaktadır.

Başlangıç seviyesinde olmayanların durumlarının öğrenilmesi için bir mülakat yapılmak üzere iletişime geçilmesi istenmektedir. Her on haftalık periyotlar için kurs ücreti 255 sterlindir²⁸⁸.

---

²⁸⁸ <http://www.soas.ac.uk/programmes/prog14152.html> (18.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

3.2. Exeter Üniversitesi, Beşeri ve Sosyal Bilimler Okulu, Arap ve İslam Çalışmaları Enstitüsü

3.2.1. Tarihçe

Exeter Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Okulu bünyesinde bulunan Arap ve İslam Çalışmaları Enstitüsü (Institute of Arab and Islamic Studies -IAIS-), bünyesinde birçok alanda araştırma ve eğitim programları içeren çok disiplinli bir eğitim kurumudur. Enstitü’de eğitimi verilen diller arasında Kürtçe de mevcuttur. Bu Enstitü bünyesinde Kürt Çalışmaları Merkezi adı altında bir merkez bulunmaktadır²⁸⁹.

3.2.2. Kürt Çalışmaları Merkezi

Kürtler üzerine yapılan lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmaları bu merkez tarafından yürütülmektedir. Merkez son dönemlerde İbrahim Ahmed Vakfı ve Irak Kürdistan Bölgesel Hükümeti tarafından maddi yardım almaktadır.

Kürt Çalışmaları Merkezi düzenli olarak uluslararası konferanslar gerçekleştirme ve diğer üniversitelerle daha geniş çaplı projeler ve ortaklıklar vasıtasıyla işbirliği yapma isteğinde olduğunu belirtmektedir. Düzenlenen ilk konferans Nisan 2009’da “Kürtler ve Kürdistan: Tarih, Politika, Kültür” adlı konferanstır.

Ayrıca, Merkez bünyesinde Türkiye’de yaşayan Yezidilerle, Türkiye’deki Kürt kültürü, Batı İran’da gayrimüslimlere ait bir kültür olan Yaresan kültürü, Kürt Edebiyatı, Irak Kürdistan Bölgesi gibi projeler yapılmaktadır²⁹⁰.

---

²⁸⁹ <http://huss.exeter.ac.uk/iaais/about.php> (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁹⁰ <http://huss.exeter.ac.uk/iaais/centres/kurdish/index.php> (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

3.2.3. Akademik Personel

Dr. Hashem Ahmadzadeh: Kürt çalışmaları Merkezi'nin müdürlüğünü yapmaktadır. Aynı zamanda Kürt Dili ve Edebiyatı öğretim görevlisidir. Dil ve Edebiyat alanında, Kürt romanının ortaya çıkışı ve gelişimi üzerinde çalışmaktadır. Tarih ve politika dersleri de vermektedir. Bu alanında ise, farklı ülkelerde Kürtlerin durumunun karşılaştırmalı analizi ve özellikle Kürtler arasında milliyetçiliğin inşası konuları üzerine çalışmaktadır.

Prof. Dr. Gareth Stansfield: Ortadoğu Politikaları profesörü olan Stansfield aynı zamanda IAIS müdürüdür. Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi bağlamında Kürt Çalışmaları ilgi alanındadır. Son çalışması, 1990'larda Irak Kürtlerinin politik gelişimi; Irak'taki Kürdistan Bölgesel Hükümeti'nin oluşumu ve faaliyetleri; 2003'teki rejim değişikliğinden sonra Irak'taki Kürtlerin durumu üzerinedir. Hali hazırda, 2003 sonrası Irak'taki politik gelişim ve özellikle dini ve etnik grupların etkileşimi ile federalizm ve milliyetçilik kavramlarını araştırmaktadır. Kısa bir süre önce, Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu adına Irak'taki Kürdistan Bölgesi ile Irak'ın geri kalanı arasındaki "İhtilafı İç Sınırlar" konusunda politika başdanışmanlığı yapmıştır. Ayrıca İngiltere Dışişleri ve İçişleri Bakanlığı'na Irak'taki Kürt Politikaları üzerine brifingler vermiştir.

Doç. Dr. Christine Allison: Kürt Çalışmaları Merkezi müdür yardımcılığı görevini de yapan Allison, Kurmanci konuşulan bölgelerdeki sözlü ve yazılı edebiyat arasındaki ilişki ve sözlü edebiyat ve popüler kültür arasındaki ilişkiler çalışma alanı kapsamındadır. Özellikle, Yezidilik üzerine çok ilgilidir. Allison'un, "Yezidi sözlü kültürü" adlı çalışması Fahriye Adsay tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 2007 yılında Avesta Yayınlarınca İstanbul'da yayımlanmıştır. Ayrıca, Philip G. Kreyenbroek ile birlikte editörlüğünü yaptıkları, "Kürt Kimliği ve Kültürü" adlı çalışma Ümit Aydoğmuş'un çevirisiyle 2008 yılında Avesta Yayınları tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır.

Dr. Clémence Scalbert Yücel: Etnik Politika öğretim görevlisidir. Doktorasını, dil ve milliyetçilik arasındaki ilişki, Kürt ulusal dilinin ortaya çıkışı ve Kürt edebiyatı alanının gelişimi üzerine yapmıştır.

Prof. Dr. Tim Niblock: Arap Körfez Çalışmaları profesörüdür. Ortadoğu çalışmaları, politik ekonomi, uluslararası il işkiler Niblock'un araştırma alanlarıdır.

Dr. Sajjad Rizvi: İslam Çalışmaları'nda öğretim üyesidir. İslami düşünce, felsefe, mistisizm ve özelde "Kürdistan"daki Nakşibendî ve Kadiri tarikatları düzeni Rizvi'nin araştırma alanlarıdır.

Dr. Sarah Keeler: Kürt Çalışmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Keler, Irak'taki Kürt bölgesinde kargaşa sonrası ortaya çıkan travma, sosyal uygulamalar ve iyileşme sürecini araştırmaktadır.

Yiannis Kanakis: Kürt Çalışmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Jeopolitik analist ve etnik müzisyendir. Kimliğin temsil edilmesi ve sözlü meseleler; kimlik kavramının ortaya çıkışı ve dönüşümünde müzik, müzik ve ulusal hareketler (özellikle Türkiye'deki "Kürt Hareket") ve müziğin dini, politik, ekonomik kodları gibi konular Kanakis'in araştırma alanını oluşturmaktadır²⁹¹.

3.2.4. Lisans Çalışmaları

Kürt Çalışmaları Merkezi tarafından, "Kürtçe ile Orta Doğu Çalışmaları" lisans programı verilmektedir. Ayrıca Eylül 2010 tarihinden itibaren "Kürtçe ve Arapça" adı altında bir lisans programının daha verileceği belirtilmektedir.

3.2.4.1. Kürtçe ile Orta Doğu Çalışmaları

Programa katılabilmek için Kürtçe ve Arapça bilmemek gerekmektedir. Program 3 yıllıktır. Öğrencilerin çeşitli yazılı ve sözlü Kürt materyallerini elde edebilme donanımına sahip olmaları ve ayrıca İslam'ı ve uygulamalarını yorumlamada kültürel ve sosyal farklılıkları dikkate alabilecek düzeye getirilmeleri hedeflenmektedir.

---

²⁹¹ http://huss.exeter.ac.uk/iaais/centres/kurdish/kurdish_staff.php (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

3.2.4.2. Kürtçe ve Arapça

Kürtçe ve Arapça bilmeyen adayların 4 yıllık bir lisans eğitimi aldığı programdır. Bu 4 yıllık akademik programın ikinci yılı Arapça konuşulan bir ülkede geçirilmektedir. Eğitim sonunda öğrencilerin modern standart Arapçayı ve Kürtçeyi (hem Kurmanci hem Sorani) yüksek seviyede okuyup, yazmaları ve konuşabilmeleri hedeflenmektedir. Öğrenciler böylece rahatlıkla hem bireysel hem akademik iletişim kurabileceklerdir²⁹².

3.2.5. Yüksek Lisans Çalışmaları

Kürt Çalışmaları yüksek lisans programı, lisans çalışmalarının hangi alanda olduğuna bakılmaksızın ilgilenen her öğrenciye verilmektedir. Ortadoğu ve Kafkasya'nın Kürt bölgeleri hakkında, modern tarih, toplum, edebiyat, siyaset ve uluslar arası ilişkiler konusunda derinlemesine bilgi vermek; Çağdaş Ortadoğu ve uluslar arası durum içerisinde Kürt bölgelerinin sosyal ve politik dinamiklerini anlamayı arttırma, öğrencilerin farklı bakış açılarından Kürt bölgelerinin problemlerini ve meselelerini yorumlamalarını sağlamak gibi amaçlar hedeflenmektedir.

3.2.5.1. Programa kabul şartları

Adayların, Üniversitenin ve Arap ve İslam Çalışmaları Enstitüsünün kabul şartlarını taşımaları; Sosyal Bilimler veya Beşeri Bilimlerde yüksek onur ve eşdeğer bir derece yapmış olmaları; deniz aşırı ülkelerden gelen öğrencilerin üniversite tarafından belirlenen İngilizce sınavlarında başarılı olmaları veya İngilizce yeterliliklerini belgelemeleri gerekmektedir.

Olgun adayların başvurması teşvik edilmektedir. Toplumun her alanından özellikle etnik ve dini azınlıkların başvuruları üniversite ve enstitü tarafından teşvik edilmektedir.

---

²⁹² http://huss.exeter.ac.uk/iaais/centres/kurdish/kurdish_UGstudies.php (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

Yüksek lisans eğitimi 12 ayda tam zamanlı olarak veya 24 ayda yarı zamanlı olarak tamamlanmaktadır. Öğrenciler 120 kredi değerinde ders almaktadırlar. Zorunlu ve seçmeli dersler tamamlandıktan sonra öğrenci 15.000 kelimelik bir bitirme tezi hazırlamaktadır. Tez 60 kredi değerindedir. Toplam 180 krediyi tamamlayan öğrenci başarılı sayılmaktadır. Alınan zorunlu dersler; “Kürtler: Tarih ve Politikalar”, “Eleştirel Kürt Çalışmaları”, “Orta Doğu, İslam ve Körfez Çalışmalarında Yöntem ve Araştırma Kaynakları” adlı derslerdir. Seçmeli dersler ise; “Orta Doğu Uluslararası İlişkileri”, “Arap Ekonomik Gelişiminde Meseleler”, “İslami Düşünceye Yeni Yaklaşımlar” adlı derslerdir.

Programın sonunda öğrencilerin Kürt bölgelerinin siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve ideolojik boyutlarını daha doğru bir şekilde anlayabilme özelliği elde ettikleri belirtilmektedir. Ayrıca, mevcut Kürt bölgelerinin sosyal, ekonomik ve yönetim yapılarını, meselelerin tarihi perspektifini anlayabilmelerinin sağlandığı ifade edilmektedir. Akademik olarak da, kültürel bilgi ve akademik yorumlamayı analiz edebilme ve eleştirel bir şekilde bu durumu dikkate alabilme yetisi kazandırıldığı vurgulanmaktadır²⁹³.

3.2.6. Doktora Çalışmaları

Sosyal Bilimler, Siyaset Bilimi ve Beşeri Bilimler disiplinlerini içeren çok disiplinli bir programdır. Yüksek lisansını bitiren öğrenciler programa başvurabilmektedirler. Ancak, lisans programını başarıyla bitirmiş, araştırma alanı ve çalışmaları “tatminkâr” olan öğrenciler doğrudan doktora programına transfer edilebilmektedirler. Öğrenciler araştırma alanlarıyla ilgili dersleri almak durundadırlar. Enstitü, Orta Doğu dillerinden herhangi birini bilmeyen öğrencilerin, Arapça, Farsça veya Kürtçe dillerinden birinin temel dil dersini almalarını teşvik etmektedir²⁹⁴.

---

²⁹³ http://huss.exeter.ac.uk/iaais/postgrad/progspec.php?psp_prgc=PTA1HPSHPS51 (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁹⁴ <http://huss.exeter.ac.uk/iaais/postgrad/research.php> (19.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

3.3. Indiana Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Kùltürleri Bölümü

Indiana Üniversitesi'nin merkez ve 8 kampüsünde n biri olan Bloomington kampüsünde, Yakın Doğu Dilleri ve Kùltürleri Bölümünde, Kùrtçeye Giriş I -II dersleri verilmektedir. Dersleri bölümde doktorasını yapmakta olan Kutbettin Kılıç vermektedir. Indiana Üniversitesi'nin Kuzey Amerika'da Kurmanci Kùrtçesini ders olarak sunan ilk üniversite olduğu iddia edilmektedir. Dünya genelinde 25 milyon Kùrt'ten 15 milyonunun Kùrtçenin Kurmanci lehçesini konuştđu belirtilmektedir. Aynı zamanda, Batı Avrupa'da yaklaşık 1 milyon Kùrt yaşadığı için dersin faydalı olduğu düşünölmektedir.

Bu dersin sonunda öğrencilerin temel Kùrtçe grameri öğreneceği ve öğrencilerin Kurmanci Kùrtçesini okuyabilecek, yazabilecek, konuşabilecek ve okuduğunu anlayabilecek düzeye geleceği hedeflenmektedir²⁹⁵.

---

²⁹⁵ http://www.indiana.edu/~deanfac/blfal10/nelc/nelc_k100_30712.html (10.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

4. BÖLÜM

KÜRTLERLE İLGİLİ YURT DIŞINDAKİ KURULUŞLAR

4.1. Kuzey Amerika Kürt Ulusal Kongresi

4.1.1. Tarihçe

Kuzey Amerika Kürt Ulusal Kongresi (KNC) kar amacı gütmeyen, Kürt olup Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Kanada'da yaşayan Kürtleri temsil eden üyelik tabanlı bir organizasyon olduğunu iddia etmektedir. KNC, Irak'ta Halepçe ve diğer Kürt şehir ve köylerine kimyasal silahlarla yapılan saldırılardan hemen sonra 1988'de kurulduğunu belirtmektedir²⁹⁶.

KNC'nin politik bir parti olmadığı, çünkü KNC'nin herhangi bir Kürt politik partisi ile siyasal bir bağının olmadığı ifade edilmektedir. Ancak, Hürriyet gazetesinin 4 Nisan 2008 tarihli bir haberinde PKK terör örgütünü n yurt dışındaki kuruluşları bir liste halinde verilmiş ve KNC de bu listede PKK'nın ABD'de faaliyet gösteren bir kuruluşu olarak yer almıştır²⁹⁷. KNC, “Birleşik Özgür Kürdistan” gündemini ABD ve Kanada'da hükümet ve medya önünde öne çıkarmaya çalıştığını, bunun da, Kürt politik partilerinin de yararına karşılıksız olarak KNC'nin Kürt milliyetçi hareketinin içinde bir rol almasını sağladığı belirtilmektedir. Birçok KNC üyesinin aynı zamanda Kürt politik partilerinin de üyesi olduğu ve KNC'nin “Birleşik Özgür Kürdistan”ı savunur iken alternatif bir geçici ortam olarak federal yönetim veya “Kürdistan”ın herhangi bir parçasının özgürlüğünü hedefleyen politik partilerin gündemini hedeflememekte olduğu vurgulanmaktadır. Çeşitliliğin ve fikirlerin özgürce paylaşımının KNC üyeleri arasında desteklendiği ifade edilmektedir²⁹⁸.

²⁹⁶ http://www.kncna.net/about_us (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁹⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/8622072.asp?gid=233&sz=74487> (04.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

²⁹⁸ http://www.kncna.net/about_us (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

4.1.2. Amaç

KNC'nin Amacı, Kuzey Amerika'da yaşayan Kürtleri ortak amaçlar için çalışmak üzere bir araya getirmek, "Birleşik Özgür Kürdistan" düşüncesini teşvik etmek ve tüm ABD ve Kanada yaşayan Kürtlerin sesini güçlendirmek şeklinde ifade edilmiştir. KNC'nin demokratik bir organizasyon olduğu, sorunların tartışmaya açılmasını, ifade özgürlüğünü ve liderlik konularında üyelerin aktif katılımını teşvik ettiği belirtilmiştir.

4.1.3. Yönetim kurulu

Başkan ve Yönetim Kurulu üyeler tarafından seçilmektedir ve organizasyon iç tüzük ile yönetilmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı, Dr. Kemal Artin; Başkan Yardımcısı, Issa Mosa; Sekreter, Nyma Ardalan ve Ma li İşler Sorumlusu da Dyari Ahmad'dır. Yönetim Kurulu'nda bulunan diğer üyeler; Muazaz Aziz, Soraya Fallah, İhsan Efrini ve Luqman Barwari'dir.

KNC'ye daha önce başkanlık yapmış kişiler; Dr. Asad Khailany, Dr. Najmaldin Kerim, Dr. Fouad Darweesh, Dr. Hikmat Firkat, Dr. Saman Shali, Dr. Kirmanj Gundi adlı kişilerdir²⁹⁹.

4.1.4. Finansman

KNC'nin tüm aktiviteleri; üyelik aidatları, bağışlar, hediyeler, hibeler ve diğer yasal kaynaklarla karşılanmakta olduğu vurgulanmaktadır³⁰⁰.

4.1.5. Üyelik

KNC tarafından "Kürdistan"ın bütün bölgelerinden aktif üyelik teşvik edilmektedir. Kürt asıllı veya Kürt aileden gelen veya anne veya babası Kürt olan veya bir Kürt ile evli bayanlar 18 yaş üstü iseler KNC üyeliği için

²⁹⁹ http://www.kncna.net/board_of_directors (09.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

³⁰⁰ http://www.kncna.org/docs/k_aboutknc.asp (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

seçilebilmektedirler. Aktif üyeler KNC'nin tüm toplantılarına katılma hakkına ve seçimlerde oy verme hakkına sahiptirler. KNC üyeliğinde bir yılını dolduranlar yönetim kurulu üyeliği için seçimlere katılabilmektedirler.

Bir üyenin ödemesi gereken yıllık üyelik ücreti 120 \$'dır. Aynı aileden ikinci kişinin üyelik ücreti 60 \$'dır. Öğrencilerin veya mültecilerin üyelik ücreti ise 25 \$'dır³⁰¹.

4.1.6. Faaliyetler

KNC'nin 22 yıllık tarihi boyunca Birleşik Devletler, Kanada ve "Kürdistan"da Kürt davasının ilerlemesine liderlik ettiği iddia edilmiştir. KNC'nin yaptığını belirttiği bazı faaliyetleri şunlardır:

- Kuzey Amerika'da önde gelen, Kürt olan ve olmayan bilim adamlarının ve politikacıların katılımıyla gerçekleşen ve her yıl tekrarlanan 21 konferans düzenlendiği,
- Mart 2007'de, "Güney Kürdistan"da "Kürt Kadınları için Barış ve Eşitlik" konulu ilk uluslararası konferans'ın düzenlendiği,
- Kasım 2006'da, Sağlık Bakanlığına (Irak Kürdistan Bölgesel Hükümeti) 530.000 \$'lık 2 ilaç yardımı sevkiyatının yapıldığı,
- KNC'nin Mart 2006'da, Washington D.C.'de ilk kez düzenlenen "Suriye'de Demokrasi ve Özgürlük ve Suriye Kürtleri İnsan ve Ulusal Hakları Konferansı"na sponsorlardan biri olduğu,
- Mart 2006'da, Birleşik bir Cephe Oluşturmak için "Doğu Kürdistan" (İran) Politik Partileri Buluşmasının ilkinin organizasyonunun yapıldığı,
- Kasım 2005'de, Süleymaniye ve Selahaddin Üniversite lerinde Kürt Özgürlük Konferansı" düzenlendiği,

---

³⁰¹ http://www.kncna.org/docs/k_memberships.asp (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

- KNC ve Kuzey Amerika, Avrupa ve Kürdistan Kürt delegasyonun bir araya geldiği ve 22 Kasım 2004 Çarşamba günü New York'da Birleşmiş Milletler Yetkilileri ile bir araya geldiği ve özgürlük arayan Kürdistan Re ferandum Hareketi'nin Irak'taki Kürtlerden topladığı 2 milyon imzanın teslim edildiği,
- KNC'nin 2003 yılında Michigan'da dönemin başkanı George W. Bush ile toplantı yaptığı ve yuvarlak masa görüşmelerine katıldığı,
- KNC'nin dönemin Başkan Yardımcısı Richard Cheney ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Dr. Condoleezza Rice ile Beyaz Saray'da toplantılara katıldığı ve Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ile Pentagon'da toplantılara katıldığı, ayrıca Mart 2003'de, Savunma Bakanı Vekili Paul Wolfowitz ve Zalmay Khalilzad arasındaki toplantıda hazır bulunduğu,
- Birleşik Devletler Senato Ofis Binasında Halepçe Katliamı ve Anfal Toplu göçü'nün anma töreninin organizasyonunun düzenlendiği,
- Washington D.C.'de KDP (Kürdistan Demokratik Partisi) ve PUK (Kürdistan Yurtseverler Birliği) arasında ilk uzlaşma görüşmelerinin organizasyonunun düzenlendiği,
- Senato Yabancı İlişkiler Komitesi'nde, 1992'de Irak'ta Kürtlere karşı soykırım yapıldığına dair tanıklığın yapıldığı,
- Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı ve Meclisi ile birlikte Amerika Kürt Servisi kurma çalışmalarına yardım edildiği,
- Birleşik Devletler ve Kanada'da birçok gösteri organizasyonunun düzenlendiği,
- NPR, Talk of the Nation, CNN ve diğer iyi bilinen Amerikan Medya kaynaklarında KNC temsilcilerinin birçok katılımının gerçekleştiği,
- Kürtleri etkileyen önemli konulara dikkati çekmek için basın bültenlerinin yayımlandığı,

- Birleşik Devletler ve Kanada’da yerel topluluklarla Nevroz partileri düzenlendiği, piknikler ve kültürel etkinlikler organize edildiği belirtilmektedir³⁰².

4.2. Kürt Siyasal Çalışmalar Girişimi

Kürt Siyasal Çalışmalar Girişiminin, “Kürtler ve Kürdistan” ile ilgili bilgilerin genişletilebilmesi için kurulmuş ve bu amaca hizmet eden bir sivil toplum örgütü olduğu belirtilmektedir. Bu örgütün faaliyetleri Kürt Siyasal Çalışmalarının başında bulunan Dr. Najmaldin Karim ve Küresel Bağlar Vakfı adlı vakıf tarafından desteklenmektedir. 2008 yılında kurulan bu girişim örgütü, kariyerinde zirve yapmış konuşmacıların katıldığı konferanslar, toplantılar ve tartışmalara sponsor olduğu, burs verdiğini, araştırmaları desteklediğini ve “Kürtler-Kürdistan” ile ilgili bilginin genişletilmesi için yapılan uluslararası çalışmalara ortak olduğunu belirtmektedir. Programın “Kürt ve Kürdistan” meselesini disiplinler arası bir bakış açısıyla değerlendirmekle birlikte öncelikle siyasal açıdan meseleyi ele almakta olduğu ifade edilmektedir.

4.2.1. Yönetim ve Danışma Kurulu

Girişimin başkanı olan Dr. Najmaldin Karim, Washington’da nöroloji uzmanı olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda Washington Kürt Enstitüsünün de Başkanlığı görevini yürütmektedir. Kürt Siyasal Çalışmaları Müdür Yardımcıları; John C. Bersia (Central Florida Üniversitesi -CFU-, Küresel Bakış Açılı Ofisi), Roger Handberg (Siyaset Bilimi Bölümü Başkanı, CFU)’dir.

Kürt Siyasal Çalışmaları Bilim Danışma Kurulu’nda; John C. Bersia (Küresel Bakış Açılı Ofisi, CFU), Korgeneral (E.) Jay Garner, (Savaş Sonrası Irak’ın Yeniden Yapılandırılması ve İnsani Yardımdan Sorumlu Ofisin eski Müdürü), Roger Handberg, (Siyaset Bilimi Bölümü Başkanı, CFU), Dr. Najmaldin Karim (Washington Kürt Enstitüsü Başkanı), Jack McGuire (Fen Fakültesi Dekan

³⁰² http://www.kncna.org/docs/k_aboutknc.asp (11.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

Yardımcısı, CFU), Brendan O’leary (Siyaset Bilimi Bölümünde Profesör ve Etnik Çatışma Program Müdürü, Pensilvanya Üniversitesi), Sibille Pritchard (Global Bağlantılar Vakfı Başkanı), Joe R. Reeder (Hissedar) ve Qubad Talabani (Kürdistan Bölgesel Temsilcisi) bulunmaktadır.

4.2.2. Faaliyetler ve Yayınlar

Kürt Siyasal Çalışmalar Girişimi’nin 2007-2010 yılları arasında yaptığı belirttiği faaliyetleri şunlardır:

-25 Ekim 2007’de, Washington D.C. Kürt Siyasi Temsilcisi ve Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani’nin Oğlu Qubad Talabani’nin Ziyareti.

- 28 Mart 2008’de, “Ortadoğu’da Çatışma: Irak ve Ötesi”, adlı uluslararası forumun gerçekleştirilmesi.

- 16 Nisan 2008’de, “Uluslararası Florida Zirvesi 2008: Küresel Finans ve Ticaret Devleti” adlı uluslararası iş konferansının gerçekleştirilmesi.

- 29 Eylül 2008’de “Ortadoğu’yu Düşünmek: Politika, Sorunlar ve Çözümler” adlı sempozyumun Loy Frey Siyaset ve Hükümet Enstitüsü işbirliğiyle yapılması.

- 6 Kasım 2008’de “Amerika’nın Yeni Başkanı ve Dünya”, başlıklı uluslararası küresel sorunlar konferansının diğer girişimler ve vakıflar işbirliğiyle düzenlenmesi.

- 23 Mart 2010’da “Değişen Irak ve Afganistan” adlı uluslararası forumun düzenlenmesi.

- 2009 yazında, “Kürtlerin Başkaldırısını Değerlendirme: İki Bakış Açısı” adlı bir çalışma hazırlanmış ve internet ortamında yayımlanmıştır ³⁰³.

---

³⁰³ <http://www.ucfglobalperspectives.org/programs/kurdish/> (20.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

4.3. Kürt İnsan Hakları Projesi (KIHP)

4.3.1. Tarihçe

KIHP, 1992 yılında Londra'da kurulmuş olan; bağımsız, hükümetler dışı bir insan hakları kurumu olduğunu iddia etmektedir. Kurucularının, insan haklarının ilerletilmesine ilgi duyan hukukçular, akademisyenler, kiliselerin temsilcileri, doktorlar ve diğer alanlarda çalışan kişilerden oluştuğu belirtilmektedir. Projenin hukuken, kamu yararına çalıştığı tescil edilmiş bir kurum olduğu ve KIHP'in kendisini, siyasi görüş, cinsiyet, din ya da ırkına bakılmaksızın İran, Irak, Suriye, Türkiye ve Eski Sovyetler Birliğindeki Kürtlerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerinde yasayan herkesin insan olmaktan kaynaklanan haklarını korumaya adanmış ifade edilmektedir³⁰⁴.

4.3.2. Amaç

KIHP'in amacı, Kürtlerin mevcut durumları hakkındaki duyarlılığı arttırmak, yukarıda adı geçen ülkelerdeki Kürtlere yönelik hak ihlallerine son vermek, her yerde Kürtlerin haklarının korunmasını ilerletmek ve son olarak da hem Kürt bölgelerinde hem de dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen işkence vakalarının ortadan kalkmasını sağlamak olarak belirtilmiştir³⁰⁵.

4.3.3. Faaliyetler

Projenin yürüttüğünü ifade ettiği faaliyetler:

- Olağanüstü hal düzenlemeleri de içinde olmak üzere hukuki düzenlemeleri ve uygulanma şekillerini izlemek,
- Vaka bulgulama heyetlerine katılım ve davalara gözlemci yollamak suretiyle Kürtlerin insan hakları konusunda incelemelerde bulunup raporlar hazırlamak,

---

³⁰⁴ <http://www.khrp.org/khrp/turkey.html> (20.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

³⁰⁵ <http://www.khrp.org/about-khrp/who-we-are/vision-mission-and-aims.html> (20.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

- Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ve Birleşmiş Milletler de dâhil olmak üzere hükümetler arası kuruluşları bu bölgelerdeki olumsuz koşullarla ilgili duyarlı kılmak,

- Aynı alanda faaliyet gösteren diğer bağımsız insan hakları kuruluşları ile birlikte çalışmak; hukukçular, gazeteciler ve insan haklarının diğer ilgilileri ile işbirliği yapmak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru yapmak isteyenlere yardımcı olmak, yerel insan hakları mekanizmaları konusunda eğitim seminerleri ve danışmanlık vermek,

- Hükümetlerin anlaşmalara uymalarını denetlemek amacıyla kurulan komitelere sunulan raporlar aracılığıyla Kürtlerin içinde bulunduğu olumsuz koşulları ortaya koymak, şeklinde ifade edilmiştir³⁰⁶.

4.3.4. Finansman

2009 yılında KIHP'i maddi açıdan Avrupa'nın 4 ülkesinden kurum ve kuruluşlar desteklemiştir. Bunlar: İngiltere'den The Big Lottery Fund (Piyango İdaresine bağlı Piyango Fonu), The Sigrid Rausing Trust (Sigrid Rausing Vakfı), The Allan and Nesta Ferguson Charitable Trust (Allan ve Nesta Ferguson Hayır Vakfı), Law Society Charity (Hukuk Toplum Vakfı), Matrix Chambers (23 avukatın oluşturduğu Avukatlar Odası), Garden Court Chambers (100'den fazla avukatın oluşturduğu Avukatlar Odası), Irish Aid (İrlanda Dışişleri Bakanlığı bünyesinde gelişmekte olan ülkelere yardım programı) ve The Corner House (çevre ve sosyal adalet için demokratik ve toplumsal hareketleri destekleyen organizasyon) adlı kurumlardır. Hollanda'dan Stichting Cizira Botan ve Dutch Ministry of Foreign Affairs (Hollanda Dışişleri Bakanlığı) adlı kurumlardır. Almanya'dan Bishop's Subcommission for Misericordie adlı kurumdur. İsviçreden ise UN Voluntary Fund for Victims of Torture (Birleşmiş Milletler İşkence Kurbanları için Gönüllü Fonu) adlı kurumdur³⁰⁷.

³⁰⁶ <http://www.khrp.org/khrp/turkey.html> (20.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

³⁰⁷ <http://www.khrp.org/about-khrp/who-we-are/funders.html> (20.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

4.3.5. Yayınlar

KIHP 2009 yılında aşağıda belirtilen yayınları gerçekleştirdiğini belirtmektedir.

- 1- Türk cezaevi sistemi içindeki ihlalleri bulma ve belgeleme, Türkiye'nin Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerdeki insan hakları durumu, Türk ve İran sınır ötesi Kuzey Irak'taki bombardımanın sivil ve çevresel etkileri hakkında üç adet rapor hazırlandığı,
- 2- Onurunu kurtarma gerekçesiyle eşini öldüren bir adamın davasında bulunma ve cezaevi gardiyanları da dâhil olmak üzere 60 devlet memuru (polis ve jandarma) hakkında gözaltında işkence yapmak suçuyla görülen davada bulunma hakkında iki gözlem raporunun düzenlendiği,
- 3- Sınır ötesi Kuzey Irak'taki bombardımanın çevresel etkilerini, Türkiye'nin Ilısu baraj projesini, İran'daki insan haklarını, Kürtler ve milletvekili dokunulmazlığını içeren çalışmalar hakkında dört brifing tutanağının düzenlendiği,
- 4- Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki gelişmeler ve KIHP faaliyetleri ile ilgili üç aylık bir bülten çıkarıldığı,
- 5- Hukuk Dergisi adıyla bir derginin iki yılda bir çıkarıldığı,
- 6- Bir önceki yılın faaliyetlerini gösteren yıllık etki raporunun hazırlandığı,
- 7- Avrupa Birliği Türkiye Sivil Komisyonu (EUTCC) dördüncü konferans raporunun düzenlendiği belirtilmektedir³⁰⁸.

---

³⁰⁸ <http://www.khrp.org/publications.html> (20.06.2010 tarihinde erişilmiştir.)

SONUÇ

Kürdoloji çalışmalarının 1787 yılında Maurizio Garzoni'nin eseriyle başlatılmasından bu yana konuyla ilgili pek çok eserin kaleme alındığı ve birçok kurum tarafından Kürdoloji çalışmalarının yürütüldüğü görülmektedir.

Batı ülkeleri tarafından Kürtlerle ilgili yayımlanan eserleri bazı dönüm noktalarını baz alarak incelemek mümkündür. Bu dönüm noktalarından biri, I. Dünya Savaşının sonunda imparatorlukların yıkıldığı, savaş sonrası barış döneminin son bulduğu ve Irak'ın hukuki bağımsızlığını kazandığı 1932 tarihidir. Diğeri ise, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan, ABD'nin başını çektiği Batı Bloğu ülkeleri ile SSCB'nin başını çektiği Doğu Bloğu ülkeleri arasındaki Soğuk Savaş döneminin sona erdiği 1991 yılıdır.

1932 yılına kadar Kürtlerle ilgili İtalya 3, Fransa 20, Rusya 14, İngiltere 34, Almanya 19, Avusturya 11, İsveç 5, ABD ve Danimarka 2'ser çalışma yapmışken diğer Batılı ülkelerde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu dönemde Kürtler üzerine en fazla çalışma İngiltere tarafından yapılmıştır.

1932-1991 yılları arasında Kürtlerle ilgili İtalya 3, Fransa 25, Rusya 63, İngiltere 26, Almanya 31, Avusturya 2, İsveç 18, ABD 27, Danimarka 5, Hollanda 7, Norveç ve Belçika'da 3'er, Finlandiya, İsviçre ve İzlanda'da ise 1'er çalışma yapılmışken geri kalan Batı ülkelerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu dönemde en fazla çalışma Rusya tarafından yapılmıştır.

1991 yılından itibaren ise Kürtlerle ilgili ABD'de 40, İngiltere'de 7, Almanya'da 4 ve İtalya'da 1 çalışma yayımlanmıştır. Bu dönemde ise , en fazla çalışma ABD tarafından yapılmışken geri kalan Batı ülkelerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Bu veriler doğrultusunda 1932 yılı öncesinde Kürdoloji çalışmalarına İngiltere'nin, 1932-1991 arasındaki döneme Rusya'nın ve 1991 sonrası döneme de ABD'nin en fazla eser yayımlama hususunda damgasını vurduğu söylenebilir.

Avrupa ve Amerika'da faaliyet gösteren Kürt Enstitüleri değerlendirildiğinde, tüm enstitülerin kamuoyu çalışmaları bünyesinde seminerler, konferanslar ve sanat etkinlikleri düzenlemek, Kürtlerin yaşadıkları bölgelerle ilgili raporlar, analizler

hazırlamak gibi ortak çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Ancak, aralarında en geniş çaplı organizasyona Paris Kürt Enstitüsü'nün sahip olduğu söylenebilir. Paris Kürt Enstitüsü'nde Kürt öğrencilere burs verilirken Brüksel ve Washington Kürt Enstitülerinde burs imkânı mevcut değildir. Paris Kürt Enstitüsü, Kürtçe'nin Kurmanci ve Sorani lehçelerinde dil eğitim imkânı sunarken adı geçen diğer Enstitülerde bu faaliyet mevcut değildir. Bunların dışında, Paris Kürt Enstitüsünde Kürt çalışmalarını içeren büyük bir kütüphanenin mevcudiyeti, yayınevi faaliyetiyle Kürt çalışmaları ile ilgili eserlerin yayımlanması ve ilk ve orta öğretim öğrencileri için Kürtçe ders kitaplarının yayımlanması diğer Enstitülerle olan farkını ortaya koymaktadır.

Üniversite bünyesinde yapılan Kürt çalışmaları değerlendirildiğinde, Batı'da bu çalışmaların merkezi olarak Exeter Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Okulu, Arap ve İslam Çalışmaları Enstitüsü bünyesindeki Kürt Çalışmaları Merkezi gösterilebilir. IAIS'in yanı sıra SOAS da köklü bir merkezdir. Ancak, SOAS'ta Kürtlerle ilgili yapılan çalışmaların yanı sıra sadece Kürtçe'nin Kurmanci lehçesi eğitimi verilmektedir. IAIS'ta ise hem Kurmanci hem de Sorani lehçeleri eğitimi verilmektedir. İki merkezin Kürt çalışmaları ile ilgili verilen programları karşılaştırıldığında IAIS'a bağlı Kürt Çalışmaları Merkezi'nin SOAS'tan daha geniş ve yoğun bir eğitim imkânı sunduğu görülecektir. IAIS'a bağlı Kürt Çalışmaları Merkezinde SOAS'tan farklı olarak lisans, lisansüstü ve doktora çalışmaları yapılmaktadır. Bu iki merkezin dışında, Indiana Üniversitesi Bloomington Kampüsündeki Yakın Doğu Dilleri ve Kültürleri Bölümü'nde Kürtçe'ye Giriş dersleri verilmektedir. Ancak, yine burada da Kürtçe'nin sadece Kurmanci lehçesi eğitiminin verildiği ve Sorani lehçesinde herhangi bir eğitimin verilmediği görülmektedir.

Bu tezde ele alınan önde gelen yurt dışındaki Kürt kuruluşları değerlendirildiğinde, İngiltere kökenli KIHP'in sosyal olay ve ilişkilerde aktif olduğu, insan hakları ve işkence karşıtlığı gibi konularda ön plana çıktığı görülmektedir. ABD kökenli KPSI ve KNC'nin Amerika'da Kürt lobisi yapmaya çalıştıkları görülmektedir. KPSI'ye göre KNC daha uç noktalarda lobi çalışmaları yapmaktadır denilebilir. Çünkü KNC "Bağımsız Birleşik Kürdistan"ı kurmaya çalışmakta ve bu amaç doğrultusunda faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak bu

bağlamda dikkat çeken nokta, KNC ile ABD hükümeti arasındaki yakın ilişkilidir. KNC'nin 2003 yılında dönemin ABD Başkanı George W. Bush ile toplantılar yapması, yine dönemin Başkan Yardımcısı Cheney'le, Başkan'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Condolezza Rice'la, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve Vekili Paul Wolfowitz ile toplantılar yapması ABD'nin Ordadoğu politikalarını değerlendiren dikkate alınmalıdır. Son olarak, bir tıp doktoru olan Najmaldin Karim'in hem Washington Kürt Enstitüsü'nün hem de KPSI'nin halen başkanlığı yürütmesi ve KNC'nin de eski başkanlarından biri olması önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ainsworth, William Francis: **A Personal Narrative of the Euphrates Expedition**, London: Kegan Paul, Trench, 1888.
- Allison, Christine: **Yezidi Sözlü Kültürü**, çev. Fahriye Adsay, İstanbul, Avesta Yayınları, 2007.
- Allison, Christine-
Kreyenbroek, Philip G.: **Kürt Kimliği ve Kültürü**, İstanbul, Avesta Yayınları, 2008.
- Arfa, Hassan: **Kürtler**, İngilizceden çev. Faysal Nesre, İstanbul, Avesta Yay., 2006.
- Armaoğlu, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (cilt 1-2: 1914-1995)**, 16. b.s, Alkım Yayınları, İstanbul, 2007.
- Arslan, Ali: **Kutsal Ermeni Papalığı, Eçmiyazın Kilisesinde Stratejik Savaşlar**, İstanbul, Truva yayınları, 2005.
- Barkey, Henri J.-Fuller, Graham: **Turkey's Kurdish Question**, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1998.
- Behn, Wolfgang: **The Kurds a Minority in Iran: An annotated bibliography**, Toronto: School of Library Science, 1969.

- Binder, Henry: **Au Kurdistan, en Mesopotamie et en Perse**, Paris: Maison Quantin, 1887.
- Bird, Christine: **A Thousand Sighs, A Thousand Revolts: Journeys in Kurdistan**, Ballantine Books, 2004.
- Bore, Eugene: **Correspondance et memoires d'un voyageur en Orient**, Paris: Olivier-Fulgence, 1840.
- Braidwood, Linda: **Digging Beyond the Tigris**, London: Abelard-Schuman, 1959.
- Braidwood, Robert J. -
Howe, Bruce: **Prehistoric Investigations in Iraqi Kurdistan**, Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago, 1960.
- Brauer, Eric: **The Jews of Kurdistan**, Detroit: Wayne State University Press, 1993.
- van Bruinessen, Martin: **On Yedinci Yüzyılda Kürtler ve Dilleri: Kürt Lehçeleri Üzerine Evliya Çelebi'nin Notları**, Studia Kurdica, Sayı: 1-3, Paris, 1985
- Kürdistan Üzerine Yazılar**, çev., Nevzat Kıracı...[ve öte], İstanbul, İletişim Yayınları, 1992
- Kürtlük, Türklük, Alevilik: etnik ve dinsel kimlik mücadeleleri**; çev. Hakan Yurdakul, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000

- Ağa, Seyh ve Devlet** çev. Banu Yalkut, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- van Bruinessen, Martin-
Boeschoten, Hendrik : **Evliya Çelebi Diyarbekir'de**, çev. Tansel Güney, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003
- Bruni, Mary-
Smothers, Ann: **Journey Through Kurdistan**, Texas Memorial Museum, 1995.
- Cafer, Macid R.: **Az gelişmişlik içinde geri bırakılmışlık**, 'y.y.', Yöntem Yayınları, 1979.
- Campanile, M.Guiseppe: **Kürdistan Tarihi**, çev. Heval Bucak, İstanbul, Avesta Yayınları, 2009
- Chardin, John: **Voyages du chev. Chardin en Perse et autres lieux de l'Orient**, Amsterdam, Jean Wolters, 1686.
- Charmoy, François Bernard: **Cheref-Nameh on fastes de la nation kourde**, St. Petersburg: Commissionnaires de l'Academie Imperiale des sciences, 1875 .
- de Cholet, Armand Pierre: **Voyage en Turquie D'Asie: Armenie, Kurdistan et Mesopotamie**, Paris: E. Plon Nourrit et Cie, 1892.
- Chyet, Michael L.: **Kurdish-English Dictionary**, Yale University Press, 2003.

- Curzon, George N.: **Persia and the Persian Question**, London: Longmans, Green and Co., 1892.
- Eagleton Jr., William: **The Kurdish Republic of 1946**, London: Oxford University Press, 1963.
- Eagleton Jr., William: **An Introduction to Kurdish Rugs and Other Weavings**, New York: Interline Books, 1988.
- Edmonds, C.J.: **Kurds Turks and Arabs**, London: Oxford University Press, 1957.
- Edmonds, C.J.: **Kürtler, Türkler ve Araplar**, çev. Serdar Şengül ve Serap Ruken Şengül, İstanbul, Avesta Yayınları, 2003.
- Edmonds, C. J.-Wahby, Taufiq: **A Kurdish-English Dictionary**, Oxford: Clarendon Press, 1966.
- Fany, Messoud: **La nation Kurde et son evolution sociale**, Paris: Rodsten, 1933.
- Fraser, James Billie: **A winter's journey (Tatar) from Constantinople to Tehran with travels through various parts of Persia**, London: Richard Bentley, 1838.
- Garnett, Lucy M. J.: **Women of Turkey and their folklore**, London: David Nutt, 1891.
- Hadank, Karl: **Mundarten Der Zaza, Hauptaclich Aus Siwerek und kor**, Berlin: Berlin-Verlag, 1932.

- Hansen, Henny Harald: **Allah'ın Kızları**, çev. Zelal B. Ayman, İstanbul, Avesta Yayınları, 1997.
- Haraldsson, Erlendur: **Land im aufstand... Kurdistan**, Hamburg: Matari-Verlag, 1966.
- de Hell, Xavier Hommaire: **Voyage en Turquie et en Perse: execute par ordre du gouvernement français, pendant les pendant annees 1846, 1847 et 1848**, Paris, P. Bertrand Libraire, 1854.
- Izady, Mehrdad R.: **The Kurds: a concise handbook**, Taylor and Francis, 1992.
- Jaba, M. Auguste: **Dictionnaire Kurde-Français**, St. Petersburg: Commissionaire de l'Academie Imperiale des Sciences, 1879.
- Jaubert, Pierre Amedee: **Voyage en Armenie et en Perse: fait dans les annees 1805 et 1806**, Paris: Pelicier, 1821.
- Jwaideh, Wadie: **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi**, çev. İsmail Çekem ve Alper Duman, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999.
- Kasımlo, Abdurrahman: **Kürtler ve Kürdistan**, çev. İbrahim Bingöl, İstanbul, Avesta Yayınları, 2009.
- Kinneir, John Macdonald: **Journey through Asia Minor, Armenia and Koordistan, in the years 1813 and 1814**, London: John Murray, 1818.

- Kreyenbroek, Philip G.-
Sperl, Stefan: **Kürtler: Güncel Bir Araştırma**, çev. Yavuz Alogan, İstanbul, Cep Kitapları, 1994
- Kutschera, Chris: **Kürt Ulusal Hareketi**, Paris, 1979. çev. Fikret Başkaya, Avesta Yayınları, İstanbul, 2001.
- Layard, Austen Henry: **Ninova ve Kalıntıları**, çev. Zafer Avşar, İstanbul, Avesta Yayınları, 2000.
- Lescot, Roger-
Bedirxan, Celadet: **Kürtçe Dilbilgisi**, 3. bs., İstanbul, Doz Yayınları, 1997.
- MacKenzie, D. N.: **Kurdish Dialect Studies**, London: Oxford University Press, 1961-1962.
- Mango, Andrew: **Türkiyenin Terörle Savaşı**, çev. Orhan Azizoğlu, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2005.
- Mann, Oskar: **Kurdisch-Persische forschungen**, Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer, 1906.
- Die mundert der Muleri Kurdun**, Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer, 1909.
- May, Karl: **Kürt Dağlarında**, çev. Atilla Dirim, Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2001.
- McCarus, Ernest N.: **A Kurdish Grammar: descriptive analysis of the Kurdish of Sulaimaniya, Iraq**, New York: American Council of Learned Societies, 1958.

- McDowall, David: **Kürtlerin Modern Tarihi**, İngilizceden çev. Neşenur Domaniç, İstanbul, 2004.
- Kürtler**, İngilizceden çev. Zeri İnanç, İstanbul, 2000.
- Minorsky, Viladimir: **Kürtler**, İslam Ansiklopedisi, cilt VI.
- von Moltke, Helmuth: **Briefe über Zustände und Gegebenheiten in der Türkei: aus den Jahren 1835 bis 1839**, Berlin: Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1891.
- Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar (1835-1839)**, Çev. Hayrullah Örs, Ankara, 1960.
- Morier, James Justinian: **A second journey through Persia, Armenia, and Asia Minor, to Constantinople, between the years 1810 and 1816**, London: Longman Hurst etc, 1818.
- De Morgan, Jacques: **Mission scientifique au caucase etudes archeologiques and historiques**, Paris: Ernest Leroux, 1889.
- Nebez, Jemal: **Kurdische Schriftsprache: eine Chrestomathie moderner Texte**, Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1969.
- Olson, Robert: **The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Said Rebellion, 1880-1925**, University of Texas, 1989.

- Pelletiere, Stephen C.: **The Kurds: an unstable element in the gulf**, London: Westview Press, 1984.
- Rahman, Fuad-
Galletti, Mirella: **Kürt Yemek Kültürü**, çev. Fuat Serdaroğlu, İstanbul, Avesta Yayınları, 2010.
- Rambout, Lucien: **Les kurdes et le droit**, Paris: Les Editions du Cerf, 1947.
- Randal, Jonathan C.: **Bunca Bilgiden Sonra Ne Başılaması : Kürdistan İzlenimlerim**, çev. Faysal Nesre, İstanbul Avesta Yayınları, 2002.
- Rohat: **Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi (1787 - 1987)**, 2.bs., İstanbul, Deng Yayınları, Ağustos 1991.
- Safrastian, Arshak: **Kurds and Kurdistan**, London: Harvill, 1948.
- Schmidt, Dana Adams: **Journey Among Brave Men**, Boston, 'y.y.', 1964.
- Schneider, Robin: **Die kurdischen Yezidi ein Volk auf dem Weg in den Untergang**, Göttingen: Gesellschaft für bedrohte Völker, 1984.
- Sekban, Mehmet Şükrü: **Kürt Sorunu**, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı: 3, Mentş Basımevi, 1970.

- Soane, E.B: **Mezopotamya ve Kürdistan'a Gizli Yolculuk: Kürdistan'ın Kürt Aşiretleri ve Keldanilerine İlişkin Tarihsel Notlar**, çev. Fahriye Adsay, İstanbul, Avesta Yayınları, 2007.
- Sykes, Mark: **Through Five Turkish Provinces**, London: Bickers and Son, 1900.
- Dar-ul-islam: a record of journey through ten of the Asiatic providence of Turkey**, London: Bickers and Son, 1904.
- The caliphs last heritage : a short history of the Turkish Empire**, London: Macmillan and Co., 1915.
- Şimşir, Bilal N.: **Kürtçülük 1787-1923**, 3. bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007.
- Kürtçülük II 1924-1999**, 2.bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2009.
- Tavernier, Jean Bapiste: **Les Six Voyages de Jean Baptiste Tavernier en Turquie en Perse et aux Indes**, Paris, Chez Gervais Clouzier, 1692.
- Todd, Terry Lynn: **A grammar of Dimili also known as Zaza**, 2. bs., Stockholm: [y.y.], 2002.

White, Paul:

Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: the Kurdish national movement in Turkey. London & New York: Zed Books, 2000.

İnternet adresleri

<http://globalperspectives.cos.ucf.edu/programs/kurdish/>

<http://www.haberkapisi.com>

<http://huss.exeter.ac.uk/iais/centres/kurdish/index.php>

<http://www.khrp.org/>

<http://www.kncna.org/>

<http://www.kurdishinstitute.be/>

<http://www.soas.ac.uk>

<http://www.thecompleteuniversityguide.co.uk>